

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ
Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΕΛΑΦΡΥΝΤΙΚΩΝ
ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 84 Π.Κ.:
ΤΙΜΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ Η' ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Χριστίνα Ζαραφωνίτου

Επιμέλεια
Χανιαλάκη Ιωάννα
A.M 3208M017

Αθήνα
Ιούνιος 2010

*Ουδέν γαρ διαφέρει, ει επιεικής φαύλον απεστέρησεν, ή φαύλος επιεική, ουδ'ει
εμοίχευσεν επιεικής ή φαύλος · αλλά προς του βλάβους την διαφοράν μόνον βλέπει ο
νόμος και χρήται ως ίσοις, ει ο μεν αδικεί ο δε αδικείται και ει έβλαψεν ο δε βέβλαπται,
ώστε το άδικον τούτο, άνισον ον, ισάζειν πειράται ο δικαστής.*

Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια, 1132α, 2-7

«Η νομολογιακή αντιμετώπιση των ελαφρυντικών περιστάσεων του άρθρου 84 Π.Κ. : Τιμωρητικότητα ή δικαστικές πρακτικές»

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

Η παρούσα εργασία ερευνά τη νομολογιακή διάπλαση των αόριστων νομικών εννοιών οι οποίες εμπεριέχονται στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 84 Π.Κ., το οποίο αφορά τις ελαφρυντικές περιστάσεις, μέσα από την εξέταση αποφάσεων του Αρείου Πάγου το χρονικό διάστημα 1989-2009. Ερευνάται ουσιαστικά ο τρόπος χειρισμού της διακριτικής ευχέρειας την οποία έχουν οι δικαστές των δικαστηρίων της ουσίας σχετικά με τη διαμόρφωση του περιεχόμενου των ελαφρυντικών περιστάσεων.

Οι κύριες ερευνητικές υποθέσεις συνίστανται στα εξής σημεία :

- Αν και κατά πόσο η αντίληψη των δικαστών για το ρόλο της επιβολής της ποινής επηρεάζει τη δικαστική τους κρίση κατά το στάδιο της αναγνώρισης μιας ελαφρυντικής περίπτωσης.
- Αν η προσωπικότητα του δικαστή διαδραματίζει κάποιο ρόλο κατά το παραπάνω στάδιο.
- Αν οι δικαστές κινούνται μέσα σε ένα πλαίσιο μιας τρέχουσας αντεγκληματικής πολιτικής διαπλάθοντας το περιεχόμενο των αόριστων νομικών εννοιών ή ακολουθούν κανόνες που τους επιβάλλει μια πρακτική που υπάρχει αναφορικά με τη διάπλαση αυτή.
- Αν οι δικαστές κινούνται μέσα στα πλαίσια που τους επιβάλλει ο νόμος σχετικά με την υποχρέωση να θεμελιώνουν ειδικά και εμπεριστατωμένα την κρίση τους.
- Κατά πόσο ο Άρειος Πάγος εντοπίζει αυθαιρεσίες και προχωρά σε αναίρεση των αποφάσεων που τις περιέχουν.

Το κύριο συμπέρασμα στο οποίο οδήγησε η διεξαγωγή της έρευνας αφορά την ποικιλομορφία των παραγόντων που επηρεάζουν τη δικαστική κρίση κατά το στάδιο αναγνώρισης των ελαφρυντικών περιστάσεων :

Τιμωρητικά στοιχεία που συνδυάζονται με την απόδοση ανταποδοτικού – εκδικητικού χαρακτήρα στην επιμέτρηση της ποινής εμφανίζονταν όταν οι

λόγοι μη αναγνώρισης του ελαφρυντικού αφορούν είτε την επικινδυνότητα του δράστη, είτε στοιχεία που δε σχετίζονται νοηματικά ή χρονικά με την ελαφρυντική περίσταση, είτε τη βαρύτητα των πράξεών του. Η έννοια της επικινδυνότητας και η τέλεση της πράξης κατ'επάγγελμα ως λόγοι μη αναγνώρισης σχετίζονται με σκοπούς ειδικοπροληπτικούς αλλά και με νέα πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής που εστιάζουν σε αυτή την έννοια. Η βαρύτητα των πράξεων ως λόγος απόρριψης της ελαφρυντικής περιστασης προσδίδει στην επιμέτρηση γενικοπροληπτικό – εκφοβιστικό χαρακτήρα. Ο ρόλος των αναπαραστάσεων και των στερεοτυπικών αντιλήψεων που έχουν οι δικαστές διαδραματίζει σημαντικό ρόλο ειδικά στην περίπτωση δραστών – χρηστών ναρκωτικών ουσιών. Τέλος παρατηρείται ο σχηματισμός δικαστικής πρακτικής σε δύο ελαφρυντικά καθώς ακολουθείται ο ίδιος τρόπος σχηματισμού δικαστικής κρίσης ανεξάρτητα από τα στοιχεία της εκάστοτε υπόθεσης.

Η ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία που απαιτεί ο νόμος δεν υπάρχει σε όλες τις αποφάσεις. Ο Άρειος Πάγος αναιρεί όσες αποφάσεις φέρουν πρόδηλως στοιχεία αυθαιρεσίας και άκρατης τιμωρητικότητας ενώ με την επικύρωση των αντίστοιχων αποφάσεων, έχει συμβάλλει και στη δημιουργία των δικαστικών πρακτικών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A) ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ	
B) ΜΕΡΟΣ Α΄: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΟΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ ΘΕΩΡΙΕΣ.....	9
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ.....	9
2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ	11
2.1 Οι απόλυτες θεωρίες	11
2.1.1. Η θεωρία της ανταπόδοσης.....	11
2.1.2 Οι νεότερες ανταποδοτικές θεωρίες και η εξισορροπητική λειτουργία της ενοχής	12
2.2. Οι σχετικές θεωρίες	14
2.2.1. Γενική Πρόληψη	14
2.2.2. Ειδική Πρόληψη	16
2.3. Επιφυλάξεις, ενστάσεις και οι ενωτικές θεωρίες.....	17
2.3.1. Ανταποδοτικές θεωρίες.....	17
2.3.2. Σχετικές θεωρίες	17
2.3.2.1. Γενική Πρόληψη	17
2.3.2.2. Ειδική Πρόληψη	19
2.3.3. Ενωτικές θεωρίες	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ.....	23
1. Εισαγωγικά	23
2. Οι κανόνες της κοινωνικής ψυχολογίας	24
2.1. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και η ιδεολογία	24
2.2. Οι στάσεις	25
2.3. Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις	26
2.4. Οι προκαταλήψεις.....	27
3. Η τιμωρητικότητα	28
3.1. Ορισμός.....	28
3.2. Ιστορικά στοιχεία.....	28
3.3. Το νέο αυταρχικό πρότυπο	29
3.4. Η νέα τιμωρητικότητα, η νέα ποινολογία και η λαϊκιστική τιμωρητικότητα	30
4. Δικαστικές Πρακτικές.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΟΙ ΕΛΑΦΡΥΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 84 Π.Κ.	33
1. Ιστορικό θέσπισης.....	33
2. Ελαφρυντικές περιστάσεις και ελαφρές περιπτώσεις.....	33
3. Η φύση των ελαφρυντικών περιστάσεων	34
4. Η σχέση του άρθρου 84 Π.Κ. με το άρθρο 79 Π.Κ.	35
5. Δικονομικά ζητήματα	35
5.1. Αόριστες νομικές έννοιες.....	35
5.2. Αυτοτελείς ισχυρισμοί	35
5.3. Χρόνος πρότασης του ισχυρισμού των ελαφρυντικών περιστάσεων	37
5.4. Σχετικά με το βάρος επίκλησης	38
5.5. Συνέπειες από την έγκυρη προβολή	38
5.6. Απόρριψη ελαφρυντικών περιστάσεων	39
6. Οι ελαφρυντικές περιστάσεις όπως έχουν διαμορφωθεί από τη θεωρία	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΟΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ.....	45

1. Εισαγωγικά	45
2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου	46
2.1. Γενικά στοιχεία για την Ε.Σ.Δ.Α.	46
2.2. Προϋποθέσεις διεξαγωγής της δίκαιης δίκης κατά την Ε.Σ.Δ.Α.	47
2.2.1. Εξωτερικές προϋποθέσεις : η αμεροληψία	48
2.2.2. Εσωτερικές προϋποθέσεις : η αιτιολόγηση των αποφάσεων.....	49
2.3. Η εφαρμογή της Ε.Σ.Δ.Α. στην Ελλάδα	49
3. Το Σύνταγμα της Ελλάδας και ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.....	49
3.1. Εισαγωγικά	49
3.1.1. Η ηθική απόδειξη.....	50
3.1.2. Η ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία	51
3.2. Τα θεμέλια στην ελληνική έννομη τάξη	52
3.2.1. Το Σύνταγμα	52
3.2.2. Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας.....	52
Γ) Β' ΜΕΡΟΣ: Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ ΑΠΟ	
ΤΟ 1989 ΕΩΣ ΤΟ 2009	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ.....	54
1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	54
ΠΙΝΑΚΑΣ Α'	56
ΠΙΝΑΚΑΣ Β'	65
ΠΙΝΑΚΑΣ Γ'	67
ΠΙΝΑΚΑΣ Δ'	69
ΠΙΝΑΚΑΣ Ε'	71
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ	
ΕΚΤΕΘΕΙΣΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	80
1. ΠΙΝΑΚΕΣ Α' ΚΑΙ Β' : Σχολιασμός – Συγκριτική προσέγγιση.....	80
2. ΠΙΝΑΚΕΣ Γ' ΚΑΙ Δ' : Σχολιασμός - Συγκριτική προσέγγιση.....	85
3. ΠΙΝΑΚΑΣ Ε' : Σχολιασμός	86
4. Γενικά Συμπεράσματα	88
Δ) ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	90
Ε) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	91
1. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	91
2. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	93
3. ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	97

A) ΕΙΣΑΓΩΓΗ : ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται η νομολογιακή διάπλαση των αόριστων νομικών εννοιών που εμπεριέχονται στο άρθρο 84 του Ποινικού Κώδικα όπου προβλέπονται οι ελαφρυντικές περιστάσεις. Οι αόριστες νομικές έννοιες συνιστούν όρους το περιεχόμενο των οποίων δεν είναι σαφώς προσδιορισμένο από το νομοθέτη και κατά συνέπεια διαμορφώνεται μέσω της κρίσης του δικαστηρίου. Το γεγονός αυτό καθιστά ιδιαίτερα κρίσιμο το ρόλο του δικαστηρίου εφόσον σε αυτή την περίπτωση οι δικαστές δεν υπάγουν απλώς τα πραγματικά περιστατικά στους κανόνες του ποινικού δικαίου αλλά επιπλέον διαπλάθουν και το περιεχόμενο τους (Χαραλαμπίκης-Γιαννίδης, 2009, σ.381)

Πιο συγκεκριμένα, στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 84 Π.Κ. προβλέπονται ενδεικτικά περιστάσεις οι οποίες, εφόσον αποδειχθεί ότι συντρέχουν, το δικαστήριο έχει την υποχρέωση να μειώσει την ποινή του κατηγορούμενου, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 84 Π.Κ. και βάσει του μέτρου που ορίζεται στο άρθρο 83 Π.Κ..

Ενόψει του υποχρεωτικού χαρακτήρα της μείωσης της ποινής και της διακριτικής ευχέρειας που έχουν οι δικαστές σχετικά με τη διάπλαση του περιεχομένου των αόριστων νομικών εννοιών του άρθρου 84 Π.Κ., παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η έρευνα του τρόπου με τον οποίον οι δικαστές διαχειρίζονται την ευχέρεια τους αυτή.

Στο στάδιο ερμηνείας των κανόνων δικαίου, υπεισέρχονται διάφοροι παράγοντες που είναι δυνατόν να επηρεάσουν τη δικαστική κρίση. Οι παράγοντες αυτοί έχουν διάφορα επίπεδα αναφοράς :

- Σε ατομικό επίπεδο σχετίζονται με τις προσωπικές αντιλήψεις του δικαστικού λειτουργού για το ρόλο της ποινής, οι οποίες ερμηνεύονται με τη βοήθεια των κανόνων της κοινωνικής ψυχολογίας
- Σε επαγγελματικό επίπεδο, σχετίζονται είτε με ένα γενικότερο πλαίσιο τρέχουσας αντεγκληματικής πολιτικής, είτε με μια πρακτική που έχει διαμορφωθεί στον κλάδο των δικαστών.

Υπό το πρίσμα αυτό, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξεταστεί ποιοι από αυτούς τους παράγοντες και σε τι ποσοστό επηρεάζουν την αναγνώριση συνδρομής των ελαφρυντικών περιστάσεων. Την κρισιμότητα του ζητήματος επιτείνει το γεγονός ότι στην περίπτωση του άρθρου 84 Π.Κ., η μείωση της ποινής είναι υποχρεωτική. Επομένως τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη δεν ταυτίζονται με όσα προβλέπονται στο άρθρο 79 Π.Κ. και αφορούν ολόκληρη την διαδικασία της επιμέτρησης. Γεννάται επομένως το ερώτημα αν οι δικαστές, κινούμενοι στα πλαίσια της διακριτικής ευχέρειας που έχουν σχετικά με τη διάπλαση των αόριστων νομικών εννοιών και επηρεαζόμενοι από τους προαναφερθέντες παράγοντες, εκφεύγουν από τα προκαθορισμένα (βάσει των άρθρων 83 Π.Κ. και 84 Π.Κ.) πλαίσια.

Ο ρόλος του Αρείου Πάγου είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την προστασία του κατηγορούμενου έναντι των αυθαιρεσιών, διότι σύμφωνα με το άρθρο 510 παρ. 1 στ. Δ' του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, αναιρεί όσες αποφάσεις πάσχουν από έλλειψη ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας. Κατά συνέπεια κρίθηκε σκόπιμο η έρευνα να περιλαμβάνει μόνο αρεοπαγίτικές αποφάσεις ώστε να υπάρχει ολοκληρωμένη θεώρηση της πορείας των υποθέσεων.

Η προκείμενη έρευνα αφορά αποφάσεις του Αρείου Πάγου που εκδόθηκαν το χρονικό διάστημα 1989-2009 και έχουν δημοσιευθεί στην ιστοσελίδα : <http://lawdb.intrasoftnet.com/>. Η αναζήτηση στην ιστοσελίδα έγινε ως εξής :

- Όσον αφορά την ελαφρυντική περίπτωση του προτέρου εντίμου βίου : «νομολογία»-----«βάσει άρθρου κώδικα»-----«ποινικός κώδικας»-----«άρθρο 84»----- (εξειδίκευση βάσει λέξης) «προτερ* εντιμ* βι*»
- Όσον αφορά την ελαφρυντική περίπτωση της μη ύπαρξης ταπεινών αιτίων : «νομολογία»-----«βάσει άρθρου κώδικα»-----«ποινικός κώδικας»-----«άρθρο 84»----- (εξειδίκευση βάσει λέξης) «ταπειν* αιτι*»
- Όσον αφορά την ελαφρυντική περίπτωση της επίδειξης καλής συμπεριφοράς μετά την πράξη : «νομολογία»-----«βάσει άρθρου κώδικα»-----«ποινικός κώδικας»-----«άρθρο 84»----- (εξειδίκευση βάσει λέξης) «καλ* συμπεριφορ*»

Από την έρευνα έχουν αποκλειστεί οι ελαφρυντικές περιστάσεις που προβλέπονται :

- Στο άρθρο 84 παρ.2 στ.β δηλαδή την ώθηση στην πράξη από μεγάλη ένδεια, υπό την επίδραση σοβαρής απειλής ή υπό την επιβολή προσώπου στο οποίο ο δράστης οφείλει υπακοή ή με το οποίο βρίσκεται σε σχέση εξάρτησης
- Στο άρθρο 84 παρ.2 στ. γ δηλαδή την ώθηση στην πράξη από ανάρμοστη συμπεριφορά του παθόντος

διότι όπως αποδείχθηκε από σχετική προέρευνα οι ελάχιστες αποφάσεις που απορρίπτουν ή κάνουν δεκτή τη συνδρομή της ελαφρυντικής περίπτωσης μένουν καθαρά και μόνο στα πραγματικά περιστατικά και δεν προχωρούν σε ερμηνεία των αόριστων νομικών εννοιών.

Επίσης έχουν αποκλειστεί οι ελαφρυντικές περιστάσεις οι οποίες προβλέπονται :

- Στο άρθρο 84 παρ. 2 στ. γ', δηλαδή την ώθηση του δράστη στην πράξη από οργή ή βίαιη θλίψη που του προκάλεσε άδικη εναντίον του πράξη
- Στο άρθρο 84 παρ. 2 στ. δ', δηλαδή την επίδειξη ειλικρινούς μετάνοιας και την επιδίωξη άρσης ή μείωσης των συνεπειών

λόγω της στενής σύνδεσης που έχουν (εκ της περιγραφής του νόμου) με πραγματικά περιστατικά όπως η άδικη πράξη και η επιδίωξη άρσης των συνεπειών που προκλήθηκαν.

Από την παρουσίαση έχουν αποκλειστεί οι αποφάσεις που έχουν απορριφθεί για λόγους τυπικούς (λ.χ τα πραγματικά περιστατικά δεν αποδείχθηκαν, η προβολή των ισχυρισμών έγινε κατά τρόπο αόριστο) και οι αποφάσεις οι οποίες δεν αναφέρουν την αιτιολογία απόρριψης ή αποδοχής της ελαφρυντικής περίπτωσης από τα δικαστήρια της ουσίας καθώς δε μας βοηθούν στην εξαγωγή συμπερασμάτων.

Η ανάπτυξη του θέματος χωρίζεται σε δύο, κυρίως, μέρη :

- Στο Α' Μέρος παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο βάσει του οποίου θα ερμηνευθούν τα αποτελέσματα και το οποίο περιλαμβάνει τις θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για το σκοπό της ποινής, τους παράγοντες που επηρεάζουν τη δικαστική κρίση, τη φύση των

ελαφρυντικών περιστάσεων και τους νομικούς κανόνες που σχετίζονται με την ερμηνεία τους καθώς και τις εγγυήσεις που θέτει ο νόμος έναντι τυχόν αυθαιρεσιών.

- Στο Β΄ Μέρος περιλαμβάνονται τα αποτελέσματα της έρευνας σε πίνακες, οι οποίοι συνοδεύονται από τη σχετική παρουσίαση και ακολουθεί η ανάλυση των πορισμάτων, με βάση τις θεωρητικές προσεγγίσεις που προηγήθηκαν, και τέλος η διατύπωση των συμπερασμάτων.

B) ΜΕΡΟΣ Α΄: ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΟΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ποινή, σύμφωνα με τον ορισμό που διατύπωσε ο Ν. Χωραφάς είναι ένα κακό που προβλέπεται από μια ποινική διάταξη και επιβάλλεται από το δικαστή στο δράστη συγκεκριμένου ποινικού αδικήματος, ως εκδήλωση της ιδιαίτερης αποδοκιμασίας της έννομης τάξης (Χωραφάς, 1978, σ. 83 επ.).

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι η ποινή συνιστά μια αιμωτική κύρωση που συνεπάγεται πλήγμα σε σημαντικά αγαθά του δράστη, όπως η ελευθερία, η περιουσία ή η τιμή. Εφόσον, επομένως, αποτελεί το έσχατο μέσο απάντησης της πολιτείας σε μια άδικη πράξη πρέπει να επιβάλλεται με ιδιαίτερη προσοχή και περίσκεψη. Ο δε στιγματιστικός χαρακτήρας της έχει ως αποτέλεσμα η διαδικασία επιβολής της να συνοδεύεται από εγγυήσεις υπέρ του κατηγορουμένου. Γι' αυτό το λόγο απειλείται και επιβάλλεται από τα αρμόδια κρατικά όργανα σύμφωνα με συγκεκριμένη – εκ των προτέρων ορισθείσα – διαδικασία (Παρασκευόπουλος, 2005, σ.σ. 42-43).

Οι εγγυήσεις αυτές προβλέπονται τόσο στο άρθρο 7 παρ. 1 του Συντάγματος και στο άρθρο 1 του Ποινικού Κώδικα, όπου κατοχυρώνεται η αρχή της νομιμότητας (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), όσο και στο άρθρο 57 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας σύμφωνα με το οποίο απαγορεύεται νέα δίωξη του ίδιου προσώπου για την ίδια πράξη (αρχή *non bis in idem*) (Κουράκης, 2008, σ. 34).

Στον ορισμό της ποινής επομένως εμπεριέχεται, παράλληλα με την προστασία των εννόμων αγαθών, και μια άλλης μορφής προστασία του πολίτη : αυτή της προστασίας από την κατάχρηση του ποινικού μηχανισμού (φιλελεύθερη λειτουργία της ποινής). Επιβάλλεται μάλιστα κατά «δράστη ορισμένου εγκλήματος ως αντίδραση της έννομης τάξης», γεγονός που συνεπάγεται δύο επιμέρους πράγματα :

- Επιβολή σε συγκεκριμένο άτομο και μόνο σε αυτό (κύρωση προσωποπαγής που δεν μεταβιβάζεται).

- Ο δράστης διώκεται γι' αυτό που έπραξε και όχι γι' αυτό που είναι. Πρόκειται για την αρχή του λεγομένου «ποινικού δικαίου της πράξης» το οποίο αποτελεί τη βάση της ποινικής καταστολής όλων των σύγχρονων κοινωνιών, μαζί με τις αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογίας (Κουράκης, 2008, σ.37)

Η αρχή της αναγκαιότητας αποτελεί τη συνισταμένη δύο επιμέρους αρχών :

- της αναγκαιότητας του στόχου, η οποία επιτάσσει τη θέσπιση της ποινικής κύρωσης μόνο εφόσον η πράξη έχει επιφέρει πλήγμα ή θέτει σε κίνδυνο θεμελιώδεις αξίες της κοινωνικής συμβίωσης.
- της αναγκαιότητας του μέσου, η οποία συνεπάγεται ότι η ποινή είναι αναμφίβολα το μόνο μέσο αντίδρασης στην πράξη του δράστη και είναι αναγκαίο να επιβληθεί (Ανδρουλάκης, 1985, σ. 40).

Η αρχή της αναλογίας επιτάσσει το είδος και το ύψος τόσο της ποινής που απειλείται όσο και της ποινής που επιβάλλεται να είναι ανάλογα με το μέγεθος της εγκληματικής προσβολής. Η αρχή αυτή μετά την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος (2001) θεσπίζεται ρητά στο άρθρο 25 παρ. 1: «Τα δικαιώματα του ανθρώπου, ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας» (Κουράκης, ό.π., σ. 39).

2. ΘΕΩΡΙΕΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ

2.1 Οι απόλυτες θεωρίες

2.1.1. Η θεωρία της ανταπόδοσης

Σύμφωνα με τη θεωρία της ανταπόδοσης η ποινή επιβάλλεται όχι προς εξυπηρέτηση κάποιου σκοπού, αλλά μόνο διότι πρέπει να επιβληθεί ως αρνητική απάντηση της Πολιτείας στο έγκλημα (Ανδρουλάκης, 1985, σ.σ. 29-30). Η θεώρησή της ανεξάρτητα από κάποιο σκοπό εξηγεί την ένταξή της στις απόλυτες θεωρίες. Η απάντηση της κοινωνίας ως ανταπόδοση δικαιοσύνης βρήκε θεωρητική θεμελίωση στο γερμανικό ιδεαλισμό.

Ο Im Kant (1724-1804) υποστήριξε ότι θεμέλιο της ποινής αποτελεί η «κατηγορική προσταγή» του νόμου. Η μεταφυσική του αντίληψη για την ποινή ήταν ο λόγος που τον οδήγησε στο να βλέπει σε αυτή μια τέτοια προσταγή. Η ποινή, επομένως, πρέπει να υπάρχει όχι επειδή είναι χρήσιμη, αλλά διότι το επιβάλλει ο Λόγος (Φαρσεδάκης, 1990, σ. 119). Η κατηγορική προσταγή δεσμεύει την Πολιτεία να επιβάλλει ποινή σε κάποιον μόνο και μόνο επειδή εγκλημάτησε, η δε ένταση και το ύψος της θα καθοριστούν από τον κανόνα της ίσης ανταπόδοσης (*ius talionis*) (Norrie, 1991, σ.σ. 50-54). Ο G.W.F. Hegel (1770-1831) υποστήριξε ότι το έγκλημα αποτελεί μια άρνηση του δικαίου, μια πρόσκρουση της ειδικής βούλησης στη γενική, επομένως η ποινή ουσιαστικά συνιστά την άρνηση της άρνησης. Η ποινή είναι ένα μέγεθος αξιολογικά ισοδύναμο του εγκλήματος και επί της ουσίας αποτελεί τη λογική αποκατάσταση του δικαίου μέσω της εξουδετέρωσης του (Norrie, ό.π, σ.σ. 72-74).

Η συνέχεια των θεωριών αυτών βρήκε υποστηρικτές στην «κλασική» σχολή : η ποινή δικαιολογείται αφ' εαυτής χωρίς να γίνεται καμία αναγωγή στην κοινωνική προληπτική της σκοπιμότητα. Άλλοτε, δε, η ποινή χαρακτηρίζεται ως πραγμάτωση της δικαιοσύνης (Carrara, 1914 όπως παραπέμπεται από Παρασκευόπουλο, 2005, σ. 19) και άλλοτε ως κάθαρση – εξιλέωση «*Sühne*», όπως αναφέρεται στις υπ' αριθμ. 5.334 και 19.206 αποφάσεις του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου (Παρασκευόπουλος, ό.π., σ. 19).

2.1.2 Οι νεότερες ανταποδοτικές θεωρίες και η εξισορροπητική λειτουργία της ενοχής

Η εξισορροπητική λειτουργία της ενοχής και οι νεότερες ανταποδοτικές θεωρίες παρότι έχουν συνδεθεί με την ιδέα της ανταπόδοσης, είναι ουσιαστικά πολύ μακριά από αυτή.

Οι νεότερες ανταποδοτικές θεωρίες οι οποίες είχαν εμφανιστεί το δέκατο όγδοο αιώνα, ήρθαν ξανά στο προσκήνιο τον εικοστό αιώνα ως «αντίδραση» στις αδικίες που είχαν προκληθεί από την εφαρμογή των αρχών της ειδικής πρόληψης (βλ. παρακάτω), δηλαδή την αοριστία κατά την επιβολή της ποινής και τη μη σύνδεση της επιμέτρησης με τη βαρύτητα του εγκλήματος (Duff-Garland, 1998, σ.12). Η ποινή δε λειτουργεί πλέον (σε αντίθεση με ότι πρέσβευαν οι ανταποδοτικές θεωρίες) ως μεταφυσικός εξιλασμός αλλά ως μέτρο δικαιοσύνης εφόσον βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το έγκλημα (Κουράκης, 2008, σ. 66).

Οι ανταποδοτικές θεωρίες του αγγλοσαξονικού χώρου δίνουν έμφαση κυρίως στο « τι έγινε » στο έγκλημα, το οποίο και αποτελεί το όριο της απόδοσης δικαιοσύνης. Η ποινή δεν θεωρείται πράξη σκοπιμότητας αλλά πράξη δικαιοσύνης (Norrie, 1991, σ.σ. 128-132). Βασικός στόχος και προτεραιότητα των εφαρμοστών της θεωρίας είναι να εξασφαλιστεί ότι η ποινή θα είναι δίκαιη και ανάλογη της σοβαρότητας του εγκλήματος.

Το κίνημα της άμεσης συνάρτησης της πράξης με το έγκλημα (just deserts) έγινε σύνθημα στις Η.Π.Α. τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, με σκοπό να μειωθούν οι διακρίσεις κατά την απονομή δικαιοσύνης και να αυξηθεί η σταθερότητα κατά την επιμέτρηση. Στη Μεγάλη Βρετανία ήδη το 1991 με το νόμο για την ποινική δικαιοσύνη (Criminal Justice Act) έγινε μια προσπάθεια να υπάρξει μια προσέγγιση σχετική με την επιμέτρηση της ποινής, που να επιφέρει σταθερότητα και να αποδίδει στους δράστες «ό,τι τους αρμόζει» (Duff – Garland, 1998, σ.σ. 12-13).

Σχετική με τις προαναφερθείσες νεότερες ανταποδοτικές θεωρίες και τη σύνδεση της ποινής με την τελεσθείσα πράξη είναι η «εξισορροπητική λειτουργία της ενοχής».

Όπως αναπτύχθηκε, η ποινή επιβάλλεται στο δράστη ως «κακό», ως ιδιαίτερη αποδοκιμασία, θα πρέπει επομένως να συναρτάται αφενός με το άδικο της πράξης και αφετέρου με την εξατομικευμένη ενοχή του δράστη για

την πράξη του (αρχή της ενοχής) (Κουράκης, 2008, σ. 66). Η αρχή της ενοχής πηγάζει από το άρθρο 25 παρ. 1 το οποίο εδραιώνει την αρχή της αναλογικότητας αναφορικά με κάθε επιβληθέντα περιορισμό δικαιώματος του Συντάγματος και αποτελεί συστατικό στοιχείο του Κράτους Δικαίου (Χρυσόγονος, 2002, σ. 92).

Ουσιαστικά, η μορφή που επιρρίπτει η Πολιτεία στο δράστη βασίζεται στο γεγονός ότι, ενώ μπορούσε να πράξει διαφορετικά, εντούτοις προτίμησε να διαπράξει το έγκλημα. Η ποινή, επομένως, καταλογίζοντας το «φταιξιμο», την ενοχή δηλαδή στο δράστη, φέρνει την ισορροπία στην τάξη των «κοινωνικοηθικών αξιών» η οποία έχει διαταραχθεί από τη διάπραξη του εγκλήματος (Κουράκης, 2008, σ.σ. 66-67).

Η σύνδεση της αυτή με την επέλευση ισορροπίας οδήγησε στην αντίληψη ότι πρόκειται για μια νέα, πιο εκλεπτυσμένη μορφή ανταπόδοσης, κάτι που δεν είναι ακριβές διότι αποδοκιμάζει την ενοχή του δράστη, την επιλογή του δηλαδή να διαπράξει το έγκλημα, σε αντίθεση με την αρχή της ανταπόδοσης που λειτουργεί ως αποδοκιμασία απέναντι στην προκληθείσα βλάβη. Εξάλλου, σε καμία περίπτωση δε θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι έχει τη μεταφυσική αφετηρία και τον ιδεατό χαρακτήρα της αρχής της ανταπόδοσης (Κουράκης, ό.π., σ.σ. 68-69).

Στην Ελλάδα, η εξισορροπητική λειτουργία της ενοχής αρχικά είχε ταυτιστεί με την ιδέα της ανταπόδοσης από τον Ν. Χωραφά και τον Ι. Μανωλεδάκη (Χωραφάς, 1978, σ. 37, Μανωλεδάκης, 1976, σ.σ 199 επ.). Συσχετίζεται, όμως, κυρίως, με την οριοθέτηση της δίκαιης ποινής, ενώ οι σκοποί της συνδυάζονται με γενικοπροληπτικές λειτουργίες (Γαρδίκας, 1965, σ. 102, Παπαδάτος, 1973, σ. 80, Μαγκάκης, 1984, σ. 51, όπως παραπέμπονται από Κουράκη, 2008, σ. 67, Ανδρουλάκης, 1985, σ. 43).

2.2. Οι σχετικές θεωρίες

Θεωρίες οι οποίες συσχετίζουν την ποινή με κάποιο σκοπό, ονομάζονται «σχετικές». Η ποινή σε αυτή την περίπτωση αποτελεί μέσο προς επίτευξη ενός στόχου και όχι αυτοσκοπό, στρεφόμενη προς το μέλλον, σε αντίθεση με την ανταπόδοση που στρέφεται στο παρελθόν. Η πρόληψη του εγκλήματος ως κυριότερος σκοπός της ποινής καθορίστηκε κατά την περίοδο του διαφωτισμού, όταν αναζητείτο μια ορθολογική αλλά παράλληλα χρήσιμη λειτουργία της ποινής. Η πρόληψη της τέλεσης νέων εγκλημάτων αποτελεί συνισταμένη δύο ειδικότερων μορφών της : της ειδικής πρόληψης, η οποία έχει ως στόχο την αποτροπή τέλεσης εγκλημάτων από τον ίδιο δράστη και της γενικής πρόληψης, που στοχεύει στην αποτροπή τέλεσης του ίδιου εγκλήματος από οποιοδήποτε δράστη (Ανδρουλάκης, 1985, σ.σ. 32-33). Οι δύο αυτές μορφές παρουσιάζονται ακολούθως.

2.2.1. Γενική Πρόληψη

Η γενική πρόληψη αρχικά συντελείτο μέσω του εκφοβισμού, τον οποίο είχε ως αποτέλεσμα, η εκτέλεση της ποινής. Η σκληρότητα κατά την εκτέλεση της επιβληθείσας ποινής ήταν ο παράγοντας που απέτρεπε τους πολίτες από την τέλεση του εγκλήματος. Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα καθοριστική υπήρξε η επιρροή της διδασκαλίας του Im. Kant, ο οποίος υποστήριζε ότι ο παραδειγματισμός των πολιτών μέσω της επιβολής και εκτέλεσης ποινών ήταν ηθικά απαράδεκτος, καθώς υποβίβαζε τον άνθρωπο – δράστη σε μέσο (Golash, 2005, σ. 13).

Αρχικά ο Cesare Beccaria, επεσήμανε την ανάγκη πρόληψης των εγκλημάτων, προκρίνοντας την έναντι της τιμωρίας (Beccaria, 1765, όπως παραπέμπεται από Σπινέλλη, 1982, σ. 122). Ουσιαστικά, έδωσε μια ολοκληρωμένη έκφραση στη θέση ότι πριν προχωρήσουν στην τέλεση του αδικήματος, τα άτομα προβαίνουν σε μια στάθμιση της ζημίας και των κερδών που θα επέλθουν ως αναγκαίες συνέπειες της πράξης τους. Επομένως διατύπωσε τη θέση, ότι οι ποινές πρέπει να είναι τόσο αυστηρές όσο χρειάζεται ώστε οι υπόλοιποι κοινωνοί να μην προχωρήσουν στην τέλεση των εγκλημάτων, χωρίς όμως παράλληλα να επικροτεί τις

δυσανάλογες, αυστηρές ποινές. Παράλληλα επεσήμανε την ανάγκη η ποινή να είναι βέβαιη και αναπόφευκτη (Σπινέλλη, ό.π., σ.σ. 123-124).

Στη συνέχεια ο Jeremy Bentham (1748-1832), εδραιώνοντας την ωφελιμιστική αντίληψη για την ποινή, διατύπωσε τη θέση ότι η ποινή θα πρέπει να προβλέπεται για να προλάβει την τέλεση της πράξης και όχι ως εκδίκηση. Η ποινή δηλαδή δεν είναι μια επιταγή του Λόγου όπως είχε υποστηρίξει ο Kant, αλλά οφείλει να είναι χρήσιμη (Φαρσεδάκης, 1990, σ.σ. 101, 119). Ο Bentham τόνισε και αυτός την ανάγκη για αυστηρότητα των ποινών προκειμένου να προληφθεί η τέλεση εγκλημάτων (Bentham, όπως παραπέμπεται από Σπινέλλη, ό.π., σ. 125).

Στη συνέχεια, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ο Γερμανός ποινικολόγος Anselm Van Feuerbach¹, βασιζόμενος στο στοιχείο του ωφελιτισμού, επισήμανε ότι προκειμένου να εξασφαλιστεί γενικός και σίγουρος ψυχολογικός επηρεασμός των πολιτών, απαιτείται να υπάρξει σύνδεση του εγκλήματος με το « κακό ». Η σύνδεση αυτή επιτυγχάνεται μόνο μέσω της απειλής της ποινής που απαντάται στο νόμο, η οποία « μηδενίζει την ηδονή που αναμένει ο δράστης από την τέλεση του εγκλήματος ». Η δε εκτέλεση της ποινής λειτουργεί ως επιβεβαίωση της απειλής, χωρίς την ύπαρξη της οποίας η απειλή θα κατέληγε δίχως χρησιμότητα. Η θεωρία αυτή ονομάστηκε θεωρία του ψυχολογικού καταναγκασμού (Ανδρουλάκης, 1985, σ.σ. 34-35).

Η άλλη όψη της γενικής πρόληψης είναι η λεγόμενη θετική γενική πρόληψη, η οποία υποβιβάζει τον εκφοβιστικό παράγοντα, δίνοντας έμφαση στην εδραίωση της έννομης τάξης, την ενίσχυση των αξιών της και την εμπέδωση της εμπιστοσύνης των πολιτών σε αυτή (Μπιτζιλέκης, 2008, σ. 12). Όταν επομένως οι πολίτες αναγνωρίζουν την ορθότητα των ποινικών διατάξεων και συμμορφώνονται με αυτές αυτόματα, τότε γίνεται λόγος για τη «διαπαιδαγωγική λειτουργία» της γενικής πρόληψης (Κουράκης, 2008, σ. 62).

¹ Ο Anselm Van Feuerbach, φιλόσοφος, δικαστής, καθηγητής της νομικής και νομοθέτης υπήρξε βασικός συντάκτης του Βαυαρικού Ποινικού Κώδικα του 1813, ο οποίος ήταν το πρότυπο βάσει του οποίου συντάχθηκε ο Ελληνικός Ποινικός Νόμος του 1834.

2.2.2. Ειδική Πρόληψη

Φιλοσοφικό θεμέλιο της θεωρίας αυτής αποτελεί το δόγμα ότι η ανθρώπινη βούληση καθορίζεται από διάφορους παράγοντες. Ο δράστης ενός εγκλήματος επομένως θα επηρεαστεί από την επιβληθείσα σε αυτόν ποινή η οποία θα καθορίσει εάν θα εγκληματήσει στο μέλλον. Οι θεωρίες ονομάστηκαν θετικές, διότι οι υποστηρικτές τους στηρίχθηκαν στην παρατήρηση δεδομένων (βιολογικών, ψυχολογικών, κοινωνικών) ώστε να προτείνουν λύσεις με πρακτική σημασία (Παρασκευόπουλος, 2005, σ. 22). Ειδικότερη εκδήλωση των θετικών θεωριών στο χώρο της ποινικής επιστήμης αποτελούν :

- Η ιταλική ανθρωπολογική – θετική σχολή (με κύριους εκπροσώπους τους Lombroso, Ferri, Garofalo) η οποία δίνει έμφαση στη βιολογική ιδιοσυσताσία του δράστη
- Η γερμανική κοινωνιολογική θετική σχολή (με κύριο εκπρόσωπο τον Franz v. Liszt) που επεδίωξε να συλλάβει σε μια γενικότερη θεώρηση το έγκλημα.

Σε κάθε περίπτωση τιμωρείται ο δράστης και «όχι η πράξη». Ειδικότερα ο Franz v. Liszt υποστήριξε ότι οι δράστες κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, η δε αντιμετώπισή τους κλιμακώνεται αντίστοιχα σε τρία επίπεδα :

- Αυτούς που έχουν τη δυνατότητα να βελτιωθούν (η ποινή στοχεύει στη βελτίωσή τους)
- Αυτούς που ευκαιριακά εγκληματούν (η ποινή στοχεύει απλώς στο να τους αποτρέψει από την εκ νέου διάπραξη εγκλημάτων)
- Αυτούς που δεν μπορούν ούτε να βελτιωθούν, ούτε να μη συνεχίσουν να εγκληματούν (η ποινή στοχεύει στο να τους αδρανοποιήσει) (Ανδρουλάκης, 1985, σ.σ. 38, 39).

Η θεωρία της ειδικής πρόληψης στο κομμάτι που αφορά τη βελτίωση των εγκληματιών οδήγησε στην ίδρυση των σχολών της Κοινωνικής Άμυνας από τον M. Ancel, όπου δόθηκε έμφαση στην επανα-κοινωνικοποίηση του δράστη (Ancel, 1995, σ. 50)

2.3. Επιφυλάξεις, ενστάσεις και οι ενωτικές θεωρίες

2.3.1. Ανταποδοτικές θεωρίες

Αναφορικά με τις ανταποδοτικές θεωρίες, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στο να μην αποκτήσει η ποινή τιμωρητικές λειτουργίες, στοχεύοντας στην στείρα εκδικητική τιμώρηση του δράστη. Κριτική έχει ασκηθεί και στις νεότερες ανταποδοτικές θεωρίες με τη λογική ότι δε λαμβάνουν υπόψη τη σύνδεση μεταξύ κοινωνικής θέσης, εγκλήματος και τιμωρίας, αγνοώντας με αυτό τον τρόπο – έμμεσα – τα προβλήματα κοινωνικής αδικίας και ανισότητας (Duff – Garland, 1998, σ. 306).

Η ποινή, στη σύγχρονη εποχή, δεν έχει πλέον τον ανταποδοτικό χαρακτήρα που της προσέδωσε ο γερμανικός ιδεαλισμός και έχει προσανατολιστεί σε περισσότερο ορθολογικούς και ανθρωπιστικούς στόχους (Κουράκης, ό.π., σ. 59).

Αντίθετα, η εξισορροπητική λειτουργία της ενοχής, δηλ. η συνάρτηση της ποινής με το άδικο της πράξης και την εξατομικευμένη ενοχή του δράστη, αποτελεί εγγύηση εύρυθμης λειτουργίας του Κράτους Δικαίου. Επιπλέον εφόσον οριοθετεί τη δίκαιη ποινή, συμβάλλει με καθοριστικό τρόπο στην εδραίωση ηθικής τάξης και τη διαπαιδαγώγηση των πολιτών, καθώς αποκαθιστά την κοινωνικοηθική τάξη ικανοποιώντας την ψυχολογική ανάγκη του ανθρώπου για δικαιοσύνη, ασκώντας με αυτό τον τρόπο μια γενικοπροληπτική-διαπαιδαγωγική λειτουργία (Κουράκης, ό.π., σ. 68).

2.3.2. Σχετικές θεωρίες

2.3.2.1. Γενική Πρόληψη

Όσον αφορά τη θεωρία της γενικής πρόληψης, μείζονος σημασίας είναι το θέμα κατά πόσο αυτή γίνεται αντιληπτή ως θεωρία για την ποινή, ή ως θεωρία για την επιμέτρησή της. Ο Feuerbach απέρριψε τη δεύτερη προοπτική, διακρίνοντάς τη σαφώς από την πρώτη, την οποία και θεμελίωσε. Η γενικοπροληπτική επιμέτρηση έχει συχνά ως αποτέλεσμα το να προκύπτει ποινή άλλη από εκείνη που θα επιβαλλόταν, αν ο σκοπός της γενικής πρόληψης δεν είχε εμφιλοχωρήσει ως κριτήριο διαμόρφωσης της απόφασης (Hassemer, 1979, σ.σ. 412-413). Αυτό συμβαίνει όταν παρατηρείται σε δεδομένη χρονική περίοδο ή τοπική περιφέρεια, μια αύξηση

στη διάπραξη ορισμένου είδους εγκλημάτων, όπου οι δικαστές γίνονται αυστηρότεροι κατά την επιβολή των ποινών. Σε αυτή την περίπτωση, ανακύπτει ζήτημα υποβάθμισης της αξίας του ανθρώπου, καθώς το άτομο (δράστης) μετατρέπεται σε μέσον προς εξυπηρέτηση αλλότριων σκοπών.

Την αντισυνταγματικότητα (ενάντια στο άρθρο 2, παρ. 1 του Συντάγματος) και την αντίθεση με την συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ενοχής, (άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος) αυτής της πρακτικής επισημαίνει μεγάλη μερίδα της θεωρίας (Κουράκης, ό.π., σ. 70, Καϊάφα – Γκμπάντι, 2008, σ. 296, Ψαρούδα – Μπενάκη, 1986, σ. 247, Μπιτζιλέκης, ό.π., σ. 13, Κιούπης, 1999, 1348 επ).

Ωστόσο, ζητήματα ανακύπτουν και σχετικά με τη γενικοπροληπτική λειτουργία της ποινής η οποία προκειμένου να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις :

- η σαφήνεια των στοιχείων της ποινικής απειλής και ειδικότερα των ορίων μεταξύ αξιόποινης και μη αξιόποινης πράξης.
- η γνώση της ποινικής απειλής από το κοινό.
- η ταχύτητα στην απονομή της δικαιοσύνης και η βεβαιότητα για την τιμώρηση του ενόχου.
- η αντιστοιχία των ποινικών νόμων τόσο με τις κοινωνικοηθικές αξίες όσο και με το είδος και το ύψος των κυρώσεων που θα αποτρέπουν το μελλοντικό δράστη από την τέλεση της πράξης, καθιστώντας τη μη ωφέλιμη (Cusson M., 1987, σ. 121, Berghuis A.C., 1989, σ. 82 επ. όπως παραπέμπονται από Κουράκη, 2008, σ. 61)

Η Κ. Σπινέλλη εξετάζοντας τα αποτελέσματα ορισμένων ερευνών κατέληξε στα ακόλουθα σημεία :

- η αύξηση της βεβαιότητας επιβολής της ποινής είναι δυνατό να μειώσει το έγκλημα, ενώ αύξηση της αυστηρότητας είναι αμφίβολο αν μπορεί.
- η αποδοτικότητα της πρόληψης μέσω του εκφοβισμού εξαρτάται από κοινωνικούς παράγοντες, όπως η συμφωνία των κοινωνιών σχετικά με το περιεχόμενο του κανόνα, του οποίου την τήρηση αποσκοπεί να εξασφαλίσει ο ποινικός νόμος.

- ο εκφοβισμός ορισμένες φορές δεν έχει αποτελεσματικότητα και αυτό οφείλεται σε ορισμένα χαρακτηριστικά των δραστών, όπως είναι λ.χ. ο προσανατολισμός στο παρόν.
- ο αποτελεσματικότητα των εκφοβιστικών μηνυμάτων εξαρτάται από το είδος του εγκλήματος : οι εγκληματικές πράξεις που είναι ηθικά ουδέτερες μπορούν ευκολότερα να αποφευχθούν.
- υπάρχουν αποδοτικά μέσα εκφοβισμού τα οποία είναι εξωνομικά π.χ. κοινολόγηση του γεγονότος (Σπινέλλη, 1979, σ. 336).

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η θεωρία της γενικής πρόληψης βασίζεται κυρίως στους κανόνες της κοινωνικής ψυχολογίας και δύσκολα επαληθεύεται εμπειρικά η επίδρασή της στην ψυχολογία του κοινού (Μπιτζιλέκης, 2008, σ. 13).

2.3.2.2. Ειδική Πρόληψη

Προβλήματα όμως απαντώνται και όσον αφορά την ειδική πρόληψη. Το «αναμορφωτικό ιδεώδες», όπως ονομάστηκε η συγκεκριμένη πτυχή της ειδικής πρόληψης, προσκρούει σε ορισμένα ζητήματα όπως τα παρακάτω :

- Δε συσχετίζει την επιβολή της ποινής με τη βαρύτητα της πράξης, οδηγώντας με αυτό τον τρόπο σε αυστηρότερη τιμώρηση για λιγότερο σοβαρές πράξεις. Αυτό θα μπορούσε λ.χ. να συμβεί όταν οι δράστες είναι καθ' έξη εγκληματίες. (Hudson, 1996, σ. 36). Μια τέτοια τροπή κατά την επιβολή της ποινής έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της ενοχής, καθώς η παρείσφρηση του στοιχείου της πρόγνωσης κατά τη δικαστική κρίση μπορεί να καταλήξει σε τιμώρηση του δράστη δυσανάλογη με το πόσο έφταιξε (Καϊάφα, 2008, σ. 298, Ανδρουλάκης, 1987, σ. 1037 όπως παραπέμπεται από Καϊάφα, 2008, σ. 298). Έχει εντούτοις διατυπωθεί και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία είναι δυνατή η προς τα πάνω υπέρβαση του ορίου ενοχής (Χωραφάς, 1939, σ.σ. 255, 320, Ζησιάδης, 1971, σ.σ. 253-254, Κατσαντώνης, 1978, σ. 44 όπως παραπέμπονται από Καϊάφα, ό.π., σ. 298). Η αυστηρή αυτή άποψη έρχεται σε αντίθεση με το συναινετικό κλίμα των σύγχρονων πλουραλιστικών κοινωνιών (Κουράκης, 2008, σ. 77).

- II. Γεννά το ερώτημα κατά πόσο είναι δυνατή και αποτελεσματική η βελτίωση ενός ανθρώπου χωρίς τη θέλησή του (Ανδρουλάκης, 1985, σ. 40).
- III. Η οικονομική μεταχείριση του δράστη που καταλήγει σε ένα συγκεκριμένο τρόπο ελέγχου της ζωής του εγείρει ζήτημα αντίθεσης στο Σύνταγμα και ειδικότερα, τόσο στο άρθρο 2 που προστατεύει την αξία του ανθρώπου, όσο και στο άρθρο 5 το οποίο θεμελιώνει το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 40, Καϊάφα, 2008, σ. 297).
- IV. Η επανακοινωνικοποίηση του δράστη τόσο υπό την έννοια της ένταξής του στο κοινωνικό σύνολο, όσο και υπό την έννοια της υιοθέτησης εκ μέρους του των κοινωνικών αξιών, εμφανίζεται δύσκολη, αν όχι ανέφικτη, όταν επιβάλλεται σε αυτόν στερητική της ελευθερίας ποινή ενόψει και του τρόπου λειτουργίας των σωφρονιστικών ιδρυμάτων (Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 40, Μπιτζιλέκης, ό.π., σ. 10).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το αναμορφωτικό ιδεώδες επικρίθηκε τόσο από τους αριστερούς φιλελεύθερους και τους ριζοσπάστες, όσο και από τους συντηρητικούς. Οι πρώτοι υποστήριζαν ότι η εφαρμογή της αρχής της ειδικής πρόληψης, στο επίπεδο πλέον του σωφρονισμού, συνιστά απροκάλυπτη παρέμβαση του κράτους στον ιδεολογικό κόσμο του κρατουμένου. Αντίθετα, οι συντηρητικοί έθεσαν το ζήτημα ότι η ενδεχόμενη επιεικής μεταχείριση (που πηγάζει από την εφαρμογή της ειδικής πρόληψης στο δικαστικό επίπεδο) μπορεί να οδηγήσει σε έξαρση της εγκληματικότητας (Κουράκης, 2008, σ. 64).

2.3.3. Ενωτικές θεωρίες

Οι ενωτικές θεωρίες αναγνωρίζουν τη λειτουργία της ποινής σε πολλά επίπεδα και επιχειρούν ένα συγκερασμό των θεωριών για την ποινή. Η ποινή, εμφανιζόμενη σε πολλά επίπεδα, διαδραματίζει διαφορετικό ρόλο σε καθένα από αυτά.

Στο επίπεδο της ποινικής απειλής επιδιώκεται κυρίως η γενική πρόληψη. Η πρόβλεψη των ποινών αποτρέπει τους κοινωνούς από την τέλεση εγκλημάτων βάσει των συλλογισμών και υπό τις επιφυλάξεις που αναπτύχθηκαν παραπάνω. Ωστόσο, είναι απαραίτητο οι ποινές να

διατυπώνονται με σαφήνεια και να ανταποκρίνονται στις κρατούσες κοινωνικοηθικές αξίες. Σε αυτό το επίπεδο δε θα πρέπει να αγνοηθεί σε καμία περίπτωση ο εξισορροπητικός ρόλος της ενοχής, τόσο όσον αφορά τον προσδιορισμό των κατώτατων και ανώτατων ορίων ποινής, όσο και αναφορικά με την πρόβλεψη ειδικότερων εγκληματικών κατηγοριών που οδηγούν σε διαφοροποιημένα πλαίσια ποινής. Τέτοια παραδείγματα στον ελληνικό Ποινικό Κώδικα αποτελούν οι ρυθμίσεις που αφορούν τους ανήλικους (άρθρο 121), τους ψυχικά νοσούντες, τους κωφάλαλοι και όσους βρίσκονται σε κατάσταση διατάραξης της συνείδησης (άρθρο 34 επ Π.Κ. σε συνδ. με το άρθρο 69 επ Π.Κ.), αλλά και οι ρυθμίσεις για μείωση ή επίταση της ποινής (όπως οι ελαφρυντικές περιστάσεις).

Στο επίπεδο επιβολής της ποινής, η θεωρία της γενικής πρόληψης έχει αξία μόνο υπό την έννοια ότι, αν επιβληθεί η απειλούμενη ποινή, καταδεικνύεται η σοβαρότητα της ποινικής απειλής και οι πολίτες βεβαιώνονται για την πραγμάτωσή της. Επίσης, η δίκαιη ποινή, δηλ. αυτή που ανταποκρίνεται στη βαρύτητα της πράξης και στο βαθμό ενοχής του δράστη, είναι δυνατό να ασκήσει προληπτική λειτουργία, καθώς ενισχύει την εμπιστοσύνη των πολιτών στην ισχύ της έννομης τάξης, συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση των αξιών της και την αναγνώριση της ισχύος των κανόνων της (θετική γενική πρόληψη). Σε αυτό το σκέλος, σημαντικός είναι και πάλι ο ρόλος της εξισορροπητικής λειτουργίας της ενοχής.

Κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζει ασφαλώς η ειδική πρόληψη, εφόσον η επιβαλλόμενη ποινή στοχεύει κυρίως στη αποτροπή τέλεσης νέων αξιόποινων πράξεων από το δράστη. Η ποινή επομένως προσανατολίζεται στο μέλλον του εγκληματήσαντος, εφόσον ο δικαστής έχει λάβει υπόψη του τους παράγοντες που οδήγησαν το δράστη στην τέλεση του εγκλήματος καθώς και την επίδραση που θα έχει η ποινή στη ζωή του. Στην προσαρμογή αυτή συμβάλλει η ύπαρξη θεσμών ειδικής πρόληψης (οι οποίοι εφαρμόζονται είτε αντί της κύριας ποινής είτε παράλληλα με αυτή, λ.χ. μετατροπή της ποινής κατά της ελευθερίας σε παροχή κοινωφελούς εργασίας).

Αναφορικά με την υπέρβαση του ορίου ενοχής προς τα πάνω ενόψει της λεγόμενης « εγκληματικής διάθεσης » του δράστη, η θεωρία είναι διχασμένη. Η διολίσθηση της θεωρίας για υπέρβαση προς τα πάνω του

ορίου της ενοχής σε νεφελώδεις σκοπούς που σχετίζονται με την εκτίμηση της προσωπικότητας του δράστη, γεννά έντονες αντιρρήσεις από μεγάλο τμήμα της θεωρίας (βλ. και αντίστοιχη ανάπτυξη παραπάνω). Η δε ανταποδοτική λειτουργία, δεν έχει σε καμία περίπτωση εκδικητικό χαρακτήρα, νοείται μόνο ως αναμενόμενη αντίδραση της πολιτείας έναντι της τέλεσης της εγκληματικής πράξης.

Στο επίπεδο της έκτισης της ποινής (σωφρονιστικό), κυρίαρχη είναι η ειδική πρόληψη, εφόσον έμφαση δίνεται στην αποτροπή της υποτροπής του κρατούμενου. Η ενεργοποίηση των θετικών πτυχών της προσωπικότητας του κρατούμενου και ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων του αποτελούν, μεταξύ άλλων, βασικές προϋποθέσεις της αποδοχής από τον κρατούμενο της βοήθειας που του προσφέρεται (Κουράκης, ό.π., σ.σ. 72-80, Μπιτζιλέκης, ό.π., σ.σ. 14-17).

Σε κάθε περίπτωση η ποινή, όπως αναπτύχθηκε, τελεί υπό τους περιορισμούς της αναγκαιότητας και της αναλογίας. Αυτές οι δύο αρχές είναι οι παράγοντες που οριοθετούν τη λειτουργία της.

Υπό το πρίσμα αυτό, η ανταπόδοση νοείται μόνο ως ουσιώδης περιορισμός της ποινής, υπό την έννοια ότι η αντίδραση της πολιτείας οφείλει να είναι ανάλογη του μεγέθους των εννόμων αγαθών, που επλήγησαν, και να μην υπερβαίνει το όριο της ενοχής του δράστη.

Η γενική πρόληψη περιορίζεται στο πεδίο απειλής της ποινής, ενώ στο επίπεδο κατάγνωσης νοείται μόνο ως θετική, δηλ. ως προσπάθεια παγίωσης του κύρους της έννομης τάξης και επίρρωσης της εμπιστοσύνης των πολιτών σε αυτή.

Η ειδική πρόληψη εφαρμόζεται με την προοπτική του σεβασμού των ιδιαιτεροτήτων του εκάστοτε κατηγορουμένου και της επιλογής της καλύτερης δυνατής λύσης τόσο στο δικαστικό, όσο και στο σωφρονιστικό επίπεδο λειτουργίας της ποινής.

Εξάλλου, δε θα πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι η ποινή έχει και μια φιλελεύθερη λειτουργία αποσκοπώντας, όχι μόνο στην προστασία των έννομων αγαθών, αλλά και στην προστασία του πολίτη από τις αυθαιρεσίες του κρατικού μηχανισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

1. Εισαγωγικά

Οι ποινικοί δικαστές είναι επιφορτισμένοι με το δύσκολο έργο της εξατομίκευσης της – προβλεπόμενης από το νόμο – ποινής. Η επιμέτρηση της ποινής αποτελεί μεν πράξη διακριτικής ευχέρειας, καθορίζεται ωστόσο από τα όρια που θέτει ο νόμος. Η εξειδίκευση των αόριστων νομικών εννοιών συνιστά δυσχερές έργο εφόσον σε αυτή την περίπτωση ο δικαστής εξαντλεί τη διακριτική του ευχέρεια, χωρίς να δεσμεύεται άμεσα.

Στο προκείμενο κεφάλαιο, παρουσιάζονται οι παράγοντες που επηρεάζουν το δικαστή κατά την κρίσιμη διαδικασία της διαμόρφωσης της απόφασης. Ο τρόπος που θα διαχειριστεί τη διακριτική ευχέρεια που έχει, καθορίζεται από διάφορους παράγοντες, η επίδραση των οποίων διαφοροποιείται ανάλογα με την εκάστοτε συγκυρία. Οι παράγοντες που εξετάζονται αφορούν :

- ό,τι ονόμασε ο Garland «cultural mentalities and sensibilities» (Garland, 1991, σ. 193) δηλ. την προσωπικότητα του δικαστή. Σε αυτό το τμήμα μας βοηθούν τα πορίσματα της κοινωνικής ψυχολογίας.
- τη λεγόμενη «αντικειμενική τιμωρητικότητα» ως γενικότερο πλαίσιο μέσα στο οποίο τυχόν κινείται ο δικαστής (Ζαραφωνίτου, 2008, σ.22).
- τις «δικαστικές πρακτικές» ως κανόνες που οδηγούν με αυστηρό και συγκεκριμένο τρόπο τη δικαστική κρίση (Herpin, 1977, σ.131)

2. Οι κανόνες της κοινωνικής ψυχολογίας

2.1. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και η ιδεολογία

Το 1898, ο E. Durkheim είχε χρησιμοποιήσει τον όρο «συλλογικές αναπαραστάσεις» για να περιγράψει τις γενικευμένες αντιλήψεις κοινωνικής φύσεως που αφορούν ολόκληρη την κοινωνία (Durkheim, 1898, όπως παραπέμπεται από Λαμπρίδη, 2004, σ. 45) Η έννοια των συλλογικών αναπαραστάσεων του Durkheim δεν ορίζεται σε ατομικό επίπεδο : οι συλλογικές αναπαραστάσεις έχουν τα δικά τους χαρακτηριστικά, ανεξάρτητα από τα άτομα. Συνιστούν το σύνολο των καθαρά λογικών και αμετακίνητων πνευματικών πεδίων δράσης του ατόμου.

Αντίθετα ο Moscovici, εισηγούμενος την έννοια των «κοινωνικών αναπαραστάσεων» το 1961 και περιγράφοντάς τις ως «γνωστικά συστήματα που δεν αντιπροσωπεύουν απλώς απόψεις, αλλά ολόκληρες θεωρίες για την εξερεύνηση και οργάνωση της πραγματικότητας», ανέδειξε το ρόλο της διάδρασης ατομικού – συλλογικού. Ο Moscovici προτίμησε να ορίζει την έννοια μέσω της παραπάνω περιγραφής, προσθέτοντας ότι αναφέρονται στο απόθεμα της κοινής γνώσης και των πληροφοριών που τα άτομα μοιράζονται με τον κοινωνικό τους κόσμο (Moscovici, 1973, σ. 12, όπως παραπέμπεται από Λαμπρίδη, 2004, σ. 47).

Μεταγενέστερα, οι μελετητές έδωσαν διάφορους ορισμούς, με πληρέστερο και πλέον αποδεκτό, αυτόν που διατύπωσε ο Jodelet το 1984 : η έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης προσδιορίζει τη μορφή ειδικής γνώσης, τη γνώση της κοινής γνώμης τα περιεχόμενα της οποίας είναι προϊόντα γενετικών και λειτουργικών διαδικασιών που είναι κοινωνικά σφραγισμένες, προσδιορίζει δηλ. μια μορφή κοινωνικής σκέψης (Jodelet, 1984, σ.σ. 361-362, όπως παραπέμπεται σε Λαμπρίδη, 2004, σ. 47).

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αποτελούν παράγοντες ταξινόμησης των εμπειριών του ατόμου, λειτουργούν ως διαχειριστές της κοινωνικής γνώσης που αντιστοιχούν μια εικόνα σε μια σημασία και το αντίστροφο. Επιβάλλονται επομένως στη γνωστική δραστηριότητα των ατόμων και προσδιορίζονται από την παράδοση και τις κοινωνικές συμβάσεις. Ο Moscovici υποστηρίζει ότι στις σύγχρονες κοινωνίες οι αναπαραστάσεις

αντιστοιχούν στους μύθους και τα αξιακά συστήματα των παραδοσιακών κοινωνιών και τείνουν να λάβουν τη μορφή *κοινής λογικής*. Διαδίδονται, συγχωνεύονται, αλληλοαπωθούνται και δίνουν τη θέση τους σε νέες (Λαμπρίδης, ό.π., σ.σ. 56-57).

Ο ρόλος τους γίνεται αντιληπτός αν τις εξετάσουμε σε αντιπαράβολή με ό,τι αποκαλούμε «ιδεολογία». Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι το πιο άμεσα προσλαμβανόμενο και συγκεκριμένο κομμάτι της ιδεολογίας τόσο σε γνωστικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο επιρροής στην συμπεριφορά. Η ιδεολογία είναι ένα πλατύ, φορτισμένο σε μεγάλο βαθμό από σημασιολογικές προεκτάσεις κοινωνικό φαινόμενο, χαρακτηριστικά του οποίου είναι η σταθερότητα και η αποστασιοποίηση (Παπαστάμου, 1989, σ.σ. 417-419).

2.2. Οι στάσεις

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις διαφοροποιούνται από τις στάσεις, οι οποίες αφορούν τον «προσδιορισμό της πρόθεσης για δράση ενός ατόμου απέναντι σε συγκεκριμένη κοινωνική συνθήκη, πρόσωπο ή ομάδα». Ουσιαστικά η στάση είναι μια διάσταση του συστήματος γνώμων και πεποιθήσεων που συγκροτεί η κοινωνική αναπαράσταση και ενώ οι κοινωνικές αναπαραστάσεις εξωτερικεύονται και θεσμοποιούνται, οι στάσεις υπάρχουν στο νου του κάθε ατόμου προσδιορίζοντας τις διαφορές ως προς μια κοινωνική συνθήκη μεταξύ των μελών μιας ομάδας (Λαμπρίδης, ό.π., σ.σ. 53-54).

Οι στάσεις αντιπροσωπεύουν «τον κεντρικό άξονα της αντίληψης των κοινωνικών φαινομένων από την πλευρά των ανθρώπων» και αποτελούν ένα σύστημα με ένα γνωστικό, ένα συναισθηματικό στοιχείο και μία τάση για την έκφραση συμπεριφοράς. Βασικό τους γνώρισμα αποτελεί η εκμάθησή τους μέσω του άμεσου και του έμμεσου περιβάλλοντος του ανθρώπου και η διαμόρφωσή τους από κοινωνικούς φορείς, με πρωταρχικό την οικογένεια και εξίσου σημαντικό τα Μ.Μ.Ε. Η στάση δεν επηρεάζει πάντοτε τη συμπεριφορά ενός ατόμου · αυτό θα εξαρτηθεί από τα χαρακτηριστικά ενός ατόμου και τις συνθήκες υπό τις οποίες βρίσκεται αυτό (Γεώργας, 1995, σ.σ. 121-124).

2.3. Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις

Η τάση να τοποθετούμε πρόσωπα σε γνωστικές κατηγορίες και να συμπεριφερόμαστε σε αυτά σαν να είναι όλα όμοια, οδηγεί στο σχηματισμό στερεοτυπικών αντιλήψεων. Ειδικότερα, σύμφωνα με τους κανόνες της κοινωνικής ψυχολογίας η αντίληψή μας για ομάδες ατόμων είναι προϊόν δύο παραμέτρων :

- της τάσης για γνωστική κατηγοριοποίηση και
- των εμπειριών μας.

Η τάση για γνωστική κατηγοριοποίηση αποτελεί μια επέκταση του φαινομένου των στάσεων, καθώς οι αντιλήψεις μας για ομάδες ατόμων συνιστούν μια συγκεκριμένη έκφανση των στάσεών μας. Επομένως κυρίαρχο ρόλο και σε αυτή την περίπτωση διαδραματίζουν τόσο το γνωστικό όσο και το συναισθηματικό στοιχείο. Η κατηγοριοποίηση δηλ. αποτελεί κυρίως μια γνωστική ενέργεια.

Η έννοια της κατηγορίας προσαρμόστηκε στο χώρο των στερεότυπων αντιλήψεων για ομάδες ανθρώπων μέσα από τα έργα του Allport και του Brumer (Γεώργας, 1995, σ.σ. 201-203). Ο Allport τόνισε ότι οι στερεότυπες αντιλήψεις «αντιπροσωπεύουν τη διανοητική ενέργεια για απλοποίηση των χιλιάδων κοινωνικών πληροφοριών που προέρχονται από τον κοινωνικό περίγυρο».

Επομένως, η γνωστική ενέργεια της κατηγοριοποίησης οδηγεί στην υπεραπλούστευση των φαινομένων, οδηγώντας στην ταύτιση των μεταβλητών με τις κατηγορίες (Γεώργας, ό.π., σ.σ. 203-206). Γεγονός είναι πάντως ότι έχουν δοθεί διάφοροι ορισμοί για τα στερεότυπα, όπως ότι πρόκειται για μια γνωστική δομή που περιλαμβάνει τις γνώσεις, τις πεποιθήσεις και τις προσδοκίες ενός ατόμου που αφορούν κάποια κοινωνική ομάδα (Mackie, Hamilton, Susskind, Rosselli, 1996, σ. 42).

Πιο συγκεκριμένα, ορίζονται ως πεποιθήσεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά, την τάση και την συμπεριφορά των μελών συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων (Hilton & Von Hippel, 1996, όπως παραπέμπονται από Λαμπρίδη, 2004, σ. 71). Τα στερεότυπα προσλαμβάνονται ως απλοποιημένες εικόνες του κοινωνικού κόσμου και χρησιμοποιούνται ως

στοιχεία σκέψης και δράσης απέναντι στα μέλη της κοινωνικής ομάδας στην οποία αναφέρονται. Η δημιουργία τους δεν προκαλείται από κάποια συμπεριφορά της εν λόγω ομάδας, αλλά οφείλεται στην επίδραση της καθημερινής επικοινωνίας στο πλαίσιο του μικροκοινωνικού συστήματος και στην επανειλημμένη έκθεση του ατόμου σε αυτά μέσω των Μ.Μ.Ε.

Η παλαιότητα των πληροφοριών σχετικά με την εν λόγω ομάδα έχει ιδιαίτερη σημασία όσον αφορά τη διατήρησή τους. Οι άνθρωποι τείνουν να διατηρούν την άποψή τους επί ενός προσώπου ή μιας κατάστασης, ανεξάρτητα από τις μετέπειτα εμπειρίες τους (Λαμπρίδης, ό.π., σ.σ. 74, 77). Ο Tajfel έκανε σημαντικές παρατηρήσεις που αφορούν στη λειτουργία των στερεότυπων. Τα στερεότυπα, υποστήριξε, βοηθούν στην απλοποίηση της σύνθετης κοινωνικής πραγματικότητας, διαδραματίζοντας το ρόλο «φίλτρων επεξεργασίας των εισερχόμενων πληροφοριών». Η ταξινόμηση της νέας γνώσης σε κατηγορίες που προϋπάρχουν, κάνει απλούστερη την ανάγνωση αυτών των νέων πληροφοριών (Tajfel, 1969, όπως παραπέμπεται από Λαμπρίδη, 2004, σ.σ. 78, 79).

2.4. Οι προκαταλήψεις

Όταν όλα ή τα περισσότερα χαρακτηριστικά ενός στερεότυπου έχουν αρνητική συναισθηματική φόρτιση, μπορούμε να κάνουμε λόγο για προκατάληψη. Ουσιαστικά συνιστούν και αυτές στάσεις για ομάδες ανθρώπων (Γεώργας, 1995, σ. 209).

Οι προκαταλήψεις λαμβάνουν δύο μορφές (Eberhardt & Fiske, 1994, όπως παραπέμπονται από Λαμπρίδη, 2004, σ. 87) :

- η φανερή (ή παλιά) προκατάληψη αφορά την απόρριψη του μη – μέλους της κοινωνικής ομάδας και την αντίθεση για διαπροσωπική επαφή με αυτό.
- η νέα μορφή προκατάληψης η οποία είναι πιο λεπτή, πιο συγκαλυμμένη. Τα άτομα σε αυτή την περίπτωση κρατούν ασφαλείς αποστάσεις από τα μέλη άλλων ομάδων χωρίς να έρχονται σε (εμφανή) αντίθεση με αυτά. Ωστόσο οι πραγματικές προθέσεις και τα αισθήματά τους προσιδιάζουν σε αυτά της φανερής προκατάληψης (Λαμπρίδης, ό.π., σ.σ. 87-90)

3. Η τιμωρητικότητα

3.1. Ορισμός

Ο όρος «τιμωρητικότητα» αποτελεί την απόδοση στα ελληνικά του αγγλικού όρου *punitiveness* και του αντίστοιχου γαλλικού *punitivité*. Το ρήμα τιμωρώ, συνώνυμο του ρήματος κολάζω σημαίνει επιβάλλω ποινή (Ζαραφωνίτου, 2008, σ. 20). Αντίστοιχα, το αγγλικό ρήμα *punish* και το γαλλικό *punir* προέρχονται από το λατινικό ρήμα *punio* που ετυμολογικά συνδέεται με τον όρο *poena* (το αντίτιμο του αίματος που χύθηκε (Φαρσεδάκης, 1990, σ. 18). Χρησιμοποιώντας τον όρο τιμωρητικότητα επομένως, τονίζουμε την ιδιαίτερη σχέση που έχει η τιμωρία με την ποινή.

Ωστόσο, ο ορισμός της έννοιας της τιμωρητικότητας δεν είναι αυτός της επιβολής (ή της πρόθεσης επιβολής) ποινής. Η τιμωρητικότητα συνδέεται με «την επιβολή πόνου, ζημιάς και βασάνων (*pain, harm and suffering*) στα άτομα από ειδικούς φορείς» (Matthews, 2006, σ. 327). Η έννοια της τιμωρητικότητας χαρακτηρίζεται από ανταποδοτικές τάσεις : η «απάντηση» στις εγκληματικές πράξεις νοείται μόνο ως εκδίκηση απέναντι στους εγκληματήσαντες.

Η τιμωρητικότητα λειτουργεί σε δύο επίπεδα :

- Ο όρος «υποκειμενική τιμωρητικότητα» περιγράφει τις στάσεις των πολιτών, που συνδέονται με την εκφρασμένη επιθυμία οι ποινές και οι απαντήσεις στο έγκλημα να γίνουν αυστηρότερες.
- Ο όρος «αντικειμενική τιμωρητικότητα» αντιστοιχεί στην αυστηρότητα των ποινών που μια κοινωνία επιβάλλει στους καταδικασθέντες (Ζαραφωνίτου, 2008, σ. 22).

3.2. Ιστορικά στοιχεία

Το ποινικό θεραπευτικό πρότυπο που κυριαρχούσε στα μεταπολεμικά χρόνια στο πεδίο της αντεγκληματικής πολιτικής, στόχευε στη βελτίωση και την επανένταξη του εγκληματία στην κοινωνία (Κουράκης, 2005, σ.σ. 216-217). Τα πρότυπα αυτά άρχισαν να κλονίζονται στα μέσα της δεκαετίας του 1970 όταν ο R. Martison δημοσίευσε το άρθρο του « What works in prison reform? », όπου αποτύπωνε – βάσει εμπειρικών στοιχείων –

την αναποτελεσματικότητα του αναμορφωτικού συστήματος στην πρόληψη της υποτροπής (Garland, 2001, σ. 58). Χωρίς να αλλάζει η θεωρητική βάση, η αντεγκληματική πολιτική στράφηκε σε περισσότερο ουδέτερα ποινολογικά πρότυπα που βασίζονταν στην μετάπειση (dissuasion) και την αποτροπή (deterrence) του εγκληματία (Golash, 2005, σ.σ. 5, 7).

Η θεωρητική βάση αλλάζει πλέον τη δεκαετία του 1980, τόσο στις Η.Π.Α. όσο και στη Μεγάλη Βρετανία, όπου παγιώθηκε μια νέα κουλτούρα ελέγχου (Garland, 2001, σ. 19) που συνίστατο στην αυστηροποίηση της ποινικής νομοθεσίας, την αυστηρότερη εφαρμογή της και την επέκταση της σε μορφές αντικοινωνικοτήτων (incivilities) και αταξίας (disorder). Στόχοι της αντεγκληματικής πολιτικής είναι η εξουδετέρωση, η αποτροπή και η διαχείριση των κινδύνων (Landreville, 2005, σ. 462).

Τη δεκαετία του 1990 το δόγμα της μηδενικής ανοχής, εκφράζοντας την έξαρση της αντικειμενικής τιμωρητικότητας, οδήγησε σε αύξηση του αριθμού των κρατουμένων και στην παράταση του χρόνου εγκλεισμού τους, ιδιαίτερα στην Αμερική (Wacquant, 2005, σ.σ. 3-4). Υπό αυτό το πρίσμα, συνεχίστηκε και η ποινικοποίηση της αταξίας και των αντικοινωνικοτήτων με αποτέλεσμα να γίνεται πλέον λόγος για μια «νέα τιμωρητικότητα» (Brown, 2005, σ.σ. 284-287).

3.3. Το νέο αυταρχικό πρότυπο

Το νέο αυταρχικό πρότυπο βασίστηκε στην πολιτική της μηδενικής ανοχής όπως αυτή εφαρμόστηκε στις Η.Π.Α. και της οποίας το πνεύμα πρέσβευε ότι η δραστική μείωση της εγκληματικότητας θα επερχόταν μέσω της καταπολέμησης της κοινωνικής απειθαρχίας και της αταξίας. Ο χώρος του κοινωνικού αποκλεισμού είχε καταστεί ο βασικός στόχος της αντεγκληματικής πολιτικής (Crawford, 1998, σ.σ. 45-48).

Σταδιακά, επεκτάθηκε στις ευρωπαϊκές χώρες, όπου στόχευε στην εμπέδωση της δημόσιας ασφάλειας μέσω της αυστηρής τήρησης του νόμου σε όλες τις εκφάνσεις του. Η εξάλειψη της ανασφάλειας των πολιτών, η μείωση της εγκληματικότητας και η εσωτερίκευση από τον πολίτη της αναγκαιότητας για σεβασμό στην έννομη τάξη αποτελούν τους κύριους στόχους της αντεγκληματικής πολιτικής. Η οποιαδήποτε παρέκκλιση από τη

νομιμότητα εμπλέκει το δράστη στο σύστημα καταστολής, αναγκάζοντάς τον να υποστεί κυρώσεις οι οποίες βρίσκονται σε προφανή δυσαναλογία με την πράξη που τέλεσε. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εφαρμογής του προτύπου είναι :

- Η συστηματικότητα : η απαρέγκλιτη εφαρμογή του ποινικού νόμου και η σταθερή επιβολή του δημιουργούν τη βεβαιότητα της τιμωρίας
- Η συνολικότητα : η ενότητα της έννομης τάξης που επιτάσσει τον απόλυτο σεβασμό των απαγορεύσεων που έχει θέσει ο νόμος
- Η αυστηρότητα : η ενίσχυση της εκφοβιστικής λειτουργίας των ποινικών κυρώσεων η οποία παγιώνει στη συνείδηση των πολιτών την κυρίαρχη ικανότητα του κράτους και του ποινικού συστήματος να υποχρεώνει σε συμμόρφωση (Delmas-Marty, 1992, σ. 166 όπως παραπέμπεται από Παπαθεοδώρου, 2002, σ.σ. 232-233).

3.4. Η νέα τιμωρητικότητα, η νέα ποινολογία και η λαϊκιστική τιμωρητικότητα

Η «νέα τιμωρητικότητα», υποστηρίζει ο Mark Brown, αποτελεί ένα καινούριο τρόπο χρησιμοποίησης της τιμωρίας, μια νέα μορφή «ποινικής ισχύος», η οποία δεν έχει ως αποτέλεσμα απλώς την υποβάθμιση των δικαιωμάτων του πολίτη, αλλά θέτει τα «ποινικά υποκείμενα» (penal subjects) εκτός του πεδίου των δικαιωμάτων που τους εξασφαλίζει η ιδιότητα που έχουν ως πολίτες. Διαχωρίζει ακόμα την έννοια από τη «νέα ποινολογία» η οποία συνιστά διαδικασία δημιουργίας πολιτικής, αλλά και τη «λαϊκιστική τιμωρητικότητα» που αφορά τους μηχανισμούς δικαιοσύνης (Brown, 2005, σ.σ. 282-283).

Η «νέα ποινολογία» (new penology) δεν εστιάζει στις ατομοκεντρικές θεωρίες για την τιμώρηση. Αντίθετα, είναι η διαδικασία που στοχεύει στο να μετριάσει τα επίπεδα της παρέκκλισης (deviance) και να κατατάξει σε κατηγορίες τα άτομα με βάση την επικινδυνότητά τους (Feeley & Simon, 1998, σ.σ. 452-453). Όπως έχει επισημανθεί, στο πλαίσιο της «νέας ποινολογίας», ο προσανατολισμός στρέφεται από την έννοια της δικαιοσύνης στην έννοια της διακινδύνευσης (risk), και η γνώση που αφορά στον άνθρωπο εκτοπίζεται από στατιστικά δεδομένα και στρατηγικές που

αποδίδουν στην πράξη (Hudson, 2001, σ. 154). Παράλληλα, εξοπλίζει τους δικαστές με τη μεγαλύτερη εξουσία που υπάρχει στο σύστημα του νόμου αναφορικά με τη διαχείριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Orland, 1973, σ. 7).

Ο όρος «λαϊκιστική τιμωρητικότητα» χρησιμοποιήθηκε από τον Antony Bottoms (1995) για να περιγράψει ένα από τους τέσσερις παράγοντες που επηρεάζουν τα σύγχρονα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης. Σύμφωνα με τον Bottoms, οι πολιτικοί χρησιμοποιούν για τους σκοπούς τους την εικαζόμενη τιμωρητική στάση του κοινού. Ο όρος αντικαταστάθηκε το 1997 από τον όρο «ποινικός λαϊκισμός», ο οποίος περιέγραψε μια σειρά από ποινικές πρακτικές οι οποίες στόχευαν στη ψηφοθηρία, παρά στη μείωση της εγκληματικότητας ή την πρόκριση της δικαιοσύνης.

Ο John Pratt ωστόσο, επισημαίνει ότι ο «ποινικός λαϊκισμός» δεν θα πρέπει να θεωρηθεί απλά στο πλαίσιο του πολιτικού οππορτουνισμού, καθώς αποτελεί προϊόν ενός ολόκληρου συστήματος κοινωνικών και πολιτισμικών αλλαγών οι οποίες ξεκίνησαν τη δεκαετία του 1970 και επεκτείνονται διαρκώς στη σύγχρονη κοινωνία. Η εμφάνιση του ποινικού λαϊκισμού συνδέεται με την αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικών και ατόμων, ομάδων και οργανώσεων που φέρονται να εκπροσωπούν το κοινό αίσθημα. Η έλλειψη εμπιστοσύνης στους κυβερνώντες και η ένταση του αισθήματος ανασφάλειας ωθεί τους πολίτες να εκχωρήσουν το δικαίωμα σε «ειδήμονες» να τους εκπροσωπούν. Οι «λαϊκιστικές» απαντήσεις στο έγκλημα τείνουν να στοχεύουν (στοχοποιούν) σε συγκεκριμένες κατηγορίες δραστών όπως οι υπότροποι εγκληματίες και οι ανήλικοι παραβάτες (Pratt, 2007, σ.σ. 2-6).

4. Δικαστικές Πρακτικές

Η διαμόρφωση της δικαστικής κρίσης ερευνήθηκε από το Γάλλο Nikolas Herpin, ο οποίος κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι δικαστικές αποφάσεις δεν είναι αποτέλεσμα της ιδεολογίας των δικαστών, αλλά της κρατούσας επαγγελματικής τους πρακτικής. Το συμπέρασμα εξήχθη βάσει έρευνας την οποία διεξήγαγε ο ίδιος στη Γαλλία. Μέσα από τη μελέτη δικογραφιών και την άμεση παρατήρηση 350 υποθέσεων, ο Herpin διαπίστωσε ότι τα κριτήρια των δικαστών ιεραρχούνται με συγκεκριμένο τρόπο (Herpin, 1977, σ.σ. 12, 131).

Η δικαστική πρακτική διαμορφώνει μια εσωτερική τάξη κανόνων, η εφαρμογή της οποίας έχει ως αποτέλεσμα την ομοιότητα κρίσης σε όμοιες υποθέσεις. Οι κανόνες τους οποίους διαμορφώνει η δικαστική πρακτική, ακολουθούνται από όλους ανεξαιρέτως τους δικαστές. Εφόσον, επομένως, οι προσωπικοί παράγοντες δεν αποτελούν παράγοντες επηρεασμού της δικαστικής κρίσης, η όποια αυθαιρεσία θεωρείται «αυθαιρεσία συλλογική» (Herpin, 1977, σ.σ. 131-134).

Σε αντίθετα συμπεράσματα έχουν οδηγηθεί άλλες έρευνες, όπως αυτή του Hogarth στην Αμερική το 1971, σύμφωνα με την οποία το 50% των διαφορών σε αποφάσεις επί παρεμφερών υποθέσεων οφείλεται σε λόγους αναγόμενους στην προσωπικότητα του δικαστή (Hogarth, 1971, όπως παραπέμπεται από Δασκαλάκη, 1985, σ. 125). Παρεμφερής είναι και η έρευνα των Robert, Faugeron και Kellens το 1975, σύμφωνα με την οποία οι στάσεις των δικαστών κατά τη λήψη μιας απόφασης στρέφονται γύρω από τους άξονες της εικόνας του δικαστή για τον εαυτό του ως δικαστή και της εικόνας που έχει για το δικαστικό λειτούργημα (Robert, Faugeron, Kellens, 1975, σ. 23 επ., όπως παραπέμπονται από Δασκαλάκη, ό.π, σ. 126). Στην Ελλάδα, αντίστοιχη έρευνα του Δασκαλάκη έδειξε ότι η ποιινή προσαρμόζεται περισσότερο στην προσωπικότητα του δικαστή παρά σε αυτή του κατηγορουμένου (Δασκαλάκης, ό.π, σ. 127).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΟΙ ΕΛΑΦΡΥΝΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 84 Π.Κ.

1. Ιστορικό θέσπισης

Οι ελαφρυντικές περιστάσεις (*circonstances atténuantes*) εισήχθησαν στη Γαλλία με το νόμο της 28^{ης} Απριλίου 1832 και κατόπιν πέρασαν και στις νομοθεσίες άλλων κρατών (Μπάκας, 1987, σ. 96).

Στην Ελλάδα το Σχεδ. Π.Κ. 1929/1933 δεν εμπεριείχε στο Γενικό Μέρος μια γενική διάταξη σχετική με τη δυνατότητα αναγνώρισης από τους δικαστές ελαφρυντικών περιστάσεων, η αποδοχή των οποίων θα οδηγούσε σε υποχρεωτική μείωση της απειλούμενης ποινής. Ελαφρυντικές περιστάσεις προβλέπονταν μόνο για ορισμένες αξιόποινες πράξεις του Σχεδ. Π.Κ. Αργότερα, κατά τη συνεδρίαση της Αναθεωρητικής Επιτροπής Σχεδ. Π.Κ. της 13^{ης} Μαΐου 1944, έγινε δεκτή η εισήγηση του Ν. Χωραφά και διατυπώθηκε γενική διάταξη σύμφωνα με την οποία η αναγνώριση από το δικαστήριο ελαφρυντικής περίπτωσης, επιφέρει υποχρεωτικά τη μείωση της απειλούμενης από το νόμο ποινής, κατά το μέτρο του άρθρου 83 Π.Κ. για κάθε αξιόποινη πράξη (Σταμάτης, 1993, σ. 1111).

2. Ελαφρυντικές περιστάσεις και ελαφρές περιπτώσεις

Ο ποινικός κώδικας στο ειδικό μέρος περιλαμβάνει εγκλήματα για το οποία προβλέπονται οι λεγόμενες ελαφρές περιπτώσεις (βλ. ενδεικτικά άρθρα 208 παρ.1β Π.Κ., 303 Π.Κ., 299 παρ. 2 Π.Κ, 308 παρ.1β,γ Π.Κ., 361 παρ. 2 Π.Κ., 377 παρ. 1α Π.Κ.). Οι ελαφρές περιπτώσεις διαχωρίζονται σαφώς από τις ελαφρυντικές περιστάσεις καθώς :

- Συνιστούν συστατικά στοιχεία του εγκλήματος.
- Στη βάση τους ο νομοθέτης δημιουργεί κατά κύριο λόγο μια προνομιούχο παραλλαγή του εγκλήματος ή ένα ιδιώνυμο έγκλημα.
- Η αποδοχή τους από το δικαστήριο συνεπάγεται σε ορισμένες περιπτώσεις και τη μεταβολή του νομικού χαρακτηρισμού της πράξης (πχ. άρθρο 208 παρ.1β Π.Κ.). Οι ελαφρυντικές περιστάσεις

αντιθέτως, δημιουργούν απλώς ένα έκτακτο πλαίσιο ποινής το οποίο εφαρμόζει υποχρεωτικά το δικαστήριο (Σταμάτης, ό.π., σ. 1111).

3. Η φύση των ελαφρυντικών περιστάσεων

Το ζήτημα της φύσης των ελαφρυντικών περιστάσεων δεν έτυχε ενιαίας αντιμετώπισης από τη θεωρία, καθώς οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί είναι πολλές και διαμετρικά αντίθετες.

- Σύμφωνα με τη πρώτη, οι ελαφρυντικές περιστάσεις συνιστούν παράγοντες που αναφέρονται στην ενοχή (Τσουκαλάς, 1931, σ. 347, όπως παραπέμπεται από Παρασκευόπουλο, 2005, σ. 144)
- Σύμφωνα με τη δεύτερη, συνιστούν στοιχεία που έχουν σχέση με τα στοιχεία της επιμέτρησης του 79 Π.Κ και ανήκουν στο στάδιο επιμέτρησης της ποινής (Μπάκας, 1987, σ. 98, Χωραφάς, 1978, σ. 365, Ανδρουλάκης, 1987, σ. 12, Μπενάκη, 1970, σ. 146).
- Σύμφωνα με την τρίτη, συνιστούν στοιχεία διαμόρφωσης της απειλούμενης ποινής (Παρασκευόπουλος, 2005, σ. 144).
- Τέλος, σύμφωνα με μια τέταρτη άποψη, οι ελαφρυντικές περιστάσεις, χωρίζονται σε δύο κατηγορίες : σε αυτές που παρουσιάζουν άμεση σύνδεση με την αξιόποινη πράξη για την οποία κρίνεται ο δράστης (άρθρο 84 παρ. 2, στ. β', γ') και σε αυτές που αναφέρονται στο πρόσωπο ή σε μια συγκεκριμένη συμπεριφορά του δράστη (άρθρο 84 παρ. 2, στ. α', δ' και ε') (Καϊάφα-Γκμπάντι, 1986, σ. 47). Προς επίρρωση της παραπάνω άποψης αναφέρεται το επιχείρημα ότι όπου η μείωση της ποινής είναι υποχρεωτική και όχι δυνητική για το δικαστή δε μπορούμε να κάνουμε λόγο για θεσμό που εντάσσεται στην επιμέτρηση (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008, σ. 146).

Σε κάθε περίπτωση οι ελαφρυντικές περιστάσεις αποτελούν *αόριστες νομικές έννοιες* : το περιεχόμενο τους δεν προσδιορίζεται επαρκώς από το νομοθέτη, επομένως προκειμένου να οριοθετηθεί, ο δικαστής χρησιμοποιεί αφενός τους μηχανισμούς της μεθοδολογίας του δικαίου και αφετέρου τα διδάγματα της κοινωνικής ηθικής (Χαραλαμπάκης-Γιαννίδης, 2009, σ. 381).

4. Η σχέση του άρθρου 84 Π.Κ. με το άρθρο 79 Π.Κ.

Κοινός πυρήνας των άρθρων είναι η προσωπικότητα του δράστη καθώς και οι συνθήκες τέλεσης του εγκλήματος, ωστόσο η λήψη υπόψη των παραγόντων του άρθρου 79 Π.Κ. θα οδηγήσει είτε σε θετικά είτε σε αρνητικά αποτελέσματα, ενώ σε περίπτωση που το δικαστήριο κρίνει ότι συντρέχει έστω μία ελαφρυντική περίπτωση από τις αναφερόμενες στο άρθρο 84 Π.Κ., θα οδηγηθεί υποχρεωτικά στο μειωμένο πλαίσιο ποινής του άρθρου 83 Π.Κ. (Μπάκας, 1987, σ. 99). Οι κανόνες δηλαδή του άρθρου 79 Π.Κ. έχουν αμφίδρομη ενέργεια, ενώ του άρθρου 84 Π.Κ. οδηγούν υποχρεωτικά σε μείωση της ποινής.

5. Δικονομικά ζητήματα

5.1. Αόριστες νομικές έννοιες

Οι ελαφρυντικές περιστάσεις, όπως αναφέρθηκε, αποτελούν «αόριστες νομικές έννοιες», το περιεχόμενο τους δηλαδή δεν περιγράφεται με απόλυτη ακρίβεια στο νόμο και η διάπλαση τους εναπόκειται στη εκάστοτε κρίση του δικαστηρίου. Σύμφωνα με πάγια νομολογία Αρείου Πάγου η κρίση του δικαστηρίου για την παροχή του ελαφρυντικού είναι ανέλεγκτη (Κουράκης, 2000, σ. 613) το αν, ωστόσο, τα περιστατικά που αποδείχθηκαν εμπίπτουν στις εν λόγω αόριστες νομικές έννοιες, συνιστά νομικό ζήτημα και ελέγχεται αναιρετικώς (Μαργαρίτης, 2009, σ. 228).

5.2. Αυτοτελείς ισχυρισμοί

Αυτοτελής ισχυρισμός είναι η κρίση που διατυπώνεται στο ακροατήριο της ποινικής δίκης από τον κατηγορούμενο ή το συνήγορό του, ή και από τον εισαγγελέα για τη νομική σημασία κάποιου πραγματικού περιστατικού που προβάλλεται και το οποίο ασκεί καταλυτική επίδραση από νομική άποψη, στη στοιχειοθέτηση κάποιου συστατικού στοιχείου της έννοιας του εγκλήματος κατά το άρθρο 14 Π.Κ., δηλαδή στον άδικο χαρακτήρα της πράξης, στο αξιόποινό της, στον αντικειμενικό αιτιώδη σύνδεσμο, στους λόγους που αυξομειώνουν την ποινή και τέλος στον εξωτερικό όρο του αξιοποίνου όπου αυτός προβλέπεται (Καρράς, 1983, σ.

468). Αναφέρεται επομένως τόσο στην κατάλυση των παραπάνω συστατικών στοιχείων, όσο και στην κατάλυση ή μείωση της ποινής. Εξ ορισμού επομένως οι ελαφρυντικές περιστάσεις εμπίπτουν στην έννοια των αυτοτελών ισχυρισμών, κάτι που το έχει επικυρώσει και η νομολογία (Σταμάτης, 1986, σ. 100).

Η κατά το άρθρο 333 παρ. 2 Κ.Π.Δ. δήλωση και ο περιλαμβανόμενος σε αυτή ισχυρισμός συνιστούν μια διαδικαστική πράξη. Συνεπώς οι προϋποθέσεις έγκυρης προβολής των αυτοτελών ισχυρισμών ταυτίζονται με τις προϋποθέσεις έγκυρης προβολής των διαδικαστικών πράξεων και είναι οι εξής :

- Ικανότητα του κατηγορουμένου για την άσκηση της διαδικαστικής πράξης (συμπίπτει με την ιδιότητα του να είναι κατηγορούμενος)
- Συγκεκριμένο περιεχόμενο και όχι αόριστο και ασαφές, καθώς σύμφωνα με πάγια νομολογία του Α.Π, η προβολή ενός αυτοτελούς ισχυρισμού δημιουργεί υποχρέωση του δικαστηρίου για απάντηση ² μόνο εφόσον γίνεται επίκληση συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών που έχουν προκύψει από την αποδεικτική διαδικασία και στηρίζουν την έννοια ενός αυτοτελούς ισχυρισμού (Σταμάτης, 1986, σ. 88). Σύμφωνα με μια επιεικέστερη για τον κατηγορούμενο άποψη, για την έγκυρη προβολή τους και τη συνακόλουθη υποχρέωση του δικαστηρίου να απαντήσει, αρκεί «να έχει προκύψει στο δικαστήριο έστω και εν σπέρματι η ύπαρξη ενός λόγου μείωσης της ποινής ή ενός ελαφρυντικού» (Παρασκευόπουλος, 2005, σ. 147), καθώς θεωρείται ότι η αντίθετη άποψη έρχεται σε αντίθεση με την αυτεπάγγελτη υποχρέωση του δικαστηρίου να διερευνά τους λόγους μείωσης της ποινής και τα ελαφρυντικά (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008, σ. 170).
- Η προβολή τους να προκύπτει από τα πρακτικά της ποινικής δίκης (ΑΠ 330/1979 Π.Χ. ΚΘ, σ. 499, Α.Π. 105/1981 Π.Χ. ΛΒ, σ. 378)

² Η προβολή ενός αυτοτελούς ισχυρισμού (εφόσον επιφέρει είτε κατάλυση είτε μείωση της κατηγορίας από νομικής άποψης) συνιστά άσκηση δικαιώματος που ρητά παρέχει ο νόμος, εμπίπτει στο άρθρο 170 παρ. 2 Κ.Π.Δ. και η απόρριψη του θα πρέπει να είναι ρητή και αιτιολογημένη (Σταμάτης, ό.π., σ.σ. 93-95).

- Η προβολή και η προφορική τους ανάπτυξη ώστε να γίνουν αντικείμενο έρευνας κατά τη συζήτηση στα πλαίσια της προφορικότητας και της αμεσότητας της διαδικασίας (Α.Π. 1117/1984 Π.Χ. ΛΕ, σ. 229)
- Όποιοι αναφέρονται στην κατάλυση ή τη μείωση της ενοχής πρέπει να προτείνονται πριν την κρίση του δικαστηρίου για την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου. Το ίδιο ισχύει καταρχήν και για τους αυτοτελείς ισχυρισμούς που ασκούν επίδραση καταλυτική ή μειωτική στην ποινή (Α.Π 529/1969 Π.Χ Κ, σ. 122). Ειδικά για το χρόνο πρότασης των ελαφρυντικών περιστάσεων βλ. επόμενο ζήτημα.

5.3. Χρόνος πρότασης του ισχυρισμού των ελαφρυντικών περιστάσεων

Σύμφωνα με το άρθρο 371 παρ. 3 Κ.Π.Δ. ορίζεται ότι «αφού κηρυχθεί ένοχος ο κατηγορούμενος, γίνεται αμέσως κατόπιν συζήτηση για την ποινή που θα πρέπει να επιβληθεί». Βάσει αυτής της διάταξης τόσο η θεωρία, όσο και η νομολογία (ενδεικτικά Α.Π. 1529/1994 Π.Χ. ΜΔ 1269) δέχονται ότι κατά τη διαδικασία στο ακροατήριο εκδίδονται δύο χωριστές αποφάσεις : Η πρώτη επί της ενοχής και η δεύτερη επί της ποινής που θα επιβληθεί (Γιαννίδης-Χαραλαμπάκης, 2009, σ.σ. 389-390)

Η κρατούσα άποψη στη νομολογία δέχεται ότι οι ελαφρυντικές περιστάσεις ως αυτοτελείς ισχυρισμοί πρέπει (όπως αναπτύχθηκε) να προταθούν πριν από το πέρας της συζήτησης στο ακροατήριο και της αποδεικτικής διαδικασίας σε αυτό (βλ. ενδεικτικά Α.Π. 813/1974 Π.Χ. ΚΕ, σ. 175, Α.Π. 529/1969 Π.Χ. Κ, σ. 122) σε άλλη περίπτωση η προβολή τους κρίνεται απαράδεκτη. Αυτό δεν αποκλείει την προβολή τους (άρθρο 335 παρ. 1 Κ.Π.Δ. σε συνδυασμό με το άρθρο 368 Κ.Π.Δ.) σε εξαιρετικές περιπτώσεις πριν το τέλος της διαδικασίας ως «επανόρθωση κάποιας παράλειψης» στην οποία υπέπεσε ο εισαγγελέας ή ο κατηγορούμενος (Σταμάτης, 1993, σ. 23). Υποστηρίζεται η εκδοχή ότι οι ελαφρυντικές περιστάσεις μπορούν να προταθούν και μετά την έκδοση της απόφασης για την ενοχή βάσει της άποψης ότι αναφέρονται στην προσωπικότητα του δράστη και ανήκουν στην επιμέτρηση της ποινής (βλ. παραπάνω 5.3. «η φύση των

ελαφρυντικών περιστάσεων»). Η άποψη αυτή παρά το γεγονός ότι δε γίνεται δεκτή από τη νομολογία υποστηρίζεται από τη θεωρία (Ανδρουλάκης, 1987, σ. 12, Μαργαρίτης, 2009, σ. 228, Γιαννίδης-Χαραλαμπάκης, 2009, σ. 390). Προς επίρρωση της παραπάνω θέσης προβάλλεται το επιχείρημα ότι εφόσον ο συνήγορος επιχειρηματολογεί υπέρ της αθωότητας του κατηγορουμένου δε μπορεί να ζητά ταυτόχρονα σε επικουρική βάση να του αναγνωριστούν ελαφρυντικές περιστάσεις καθώς δημιουργείται πρόβλημα αξιοπιστίας (Μπάκας, 1987, σ. 108, Καϊάφα, 2008, σ. 2008). Τη θέση αυτή δέχθηκε πρόσφατα και ο Α.Π. (Α.Π. 1615/2005 Αρμ. 2006, σ. 1276).

5.4. Σχετικά με το βάρος επίκλησης

Όπως αναπτύχθηκε στο υπό 5.2 εδάφιο, ο Άρειος Πάγος με πάγια νομολογία έχει καθορίσει ότι η επίκληση των πραγματικών περιστατικών που στοχεύει στη μείωση της ποινής είναι καθήκον, είτε της υπεράσπισης, είτε του εισαγγελέα. Πάντως, και σε αυτή την περίπτωση, γίνεται λόγος για «βάρος επίκλησης» και όχι για βάρος απόδειξης, αφού κάτι τέτοιο δε γίνεται δεκτό ότι ισχύει στην ποινική δίκη (Ανδρουλάκης, 1994, σ. 195). Η θέση αυτή της νομολογίας έχει επικριθεί από τη θεωρία καθώς έρχεται σε αντίθεση με τις αρχές της δημόσιας επιμέλειας της δίκης (διεξαγωγή της δίκης με πρωτοβουλία του δικαστή), το τεκμήριο της αθωότητας και τον κανόνα *in dubio pro reo*. Ενόψει τούτων, προτείνεται ότι ο δικαστής πρέπει με δική του πρωτοβουλία να αναζητεί την ύπαρξη ελαφρυντικής περίπτωσης όταν ο κατηγορούμενος έχει -έστω και αορίστως- προτείνει τη συνδρομή της (Μπάκας, ό.π., σ. 107, Παπαδαμάκης, 1997, σ. 159).

5.5. Συνέπειες από την έγκυρη προβολή

Αν το δικαστήριο δεχθεί την ύπαρξη ελαφρυντικής περίπτωσης είναι υποχρεωμένο να μειώσει την ποινή σύμφωνα με το άρθρο 83 Π.Κ.

Παρατηρήσεις

- Όταν συντρέχουν περισσότερες ελαφρυντικές περιστάσεις, η μείωση της ποινής γίνεται μόνο μια φορά κατά το μέτρο που προβλέπεται

στο άρθρο 83 Π.Κ. και οι υπόλοιπες λαμβάνονται υπόψη κατά την επιμέτρηση της ποινής (άρθρο 85 Π.Κ.)

- Η ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία που απαιτείται για την απόρριψή τους πρέπει να εκτείνεται σε όλες τις προταθείσες ελαφρυντικές περιστάσεις, έστω και αν χορηγήθηκε μια εξ αυτών, αφού η μη χορήγηση τους έχει επίδραση στο ύψος της ποινής (σύμφωνα, δε, με νεότερη απόφαση ακόμα και αν εξαντλήθηκε το κατώτατο όριο ποινής) (Α.Π. 853/1981 Π.Χ. ΛΒ, σ. 131).

5.6. Απόρριψη ελαφρυντικών περιστάσεων

Εφόσον υποβληθεί αυτοτελής ισχυρισμός έγκυρα, το δικαστήριο πρέπει να απαντήσει ρητά (Α.Π. 1014/1981 Π.Χ. ΛΒ, σ. 299), σε περίπτωση, δε, που τον απορρίψει, η απόρριψη πρέπει να είναι ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένη. Σε περίπτωση που λείπει αυτή η αιτιολογία συνιστά το λόγο του άρθρου 510 παρ. 1, στ. Δ' Κ.Π.Δ., (έλλειψη ειδικής αιτιολογίας που επιβάλλεται από το Σύνταγμα) ο οποίος μάλιστα εξετάζεται από το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως σύμφωνα με το άρθρο 511 Κ.Π.Δ. Η μη απάντηση (σιωπηρή απόρριψη) σύμφωνα με πάγια νομολογία του Α.Π. δεν ισοδυναμεί με έλλειψη ακρόασης που συνιστά το λόγο αναίρεσης του άρθρου 510 παρ.1, στ. Β' Κ.Π.Δ. (σε συνδυασμό με το άρθρο 170 παρ. 2 Κ.Π.Δ.) αλλά με έλλειψη αιτιολογίας (Σταμάτης, 1986, σ.97 με σχετικές παραπομπές στη νομολογία).

6. Οι ελαφρυντικές περιστάσεις όπως έχουν διαμορφωθεί από τη θεωρία

Άρθρο 84 παρ. 2, στ. α' : «Ο υπαίτιος έζησε ως το χρόνο που έγινε το έγκλημα έντιμη ατομική, οικογενειακή, επαγγελματική και γενικά κοινωνική ζωή».

Προκειμένου να αναγνωρισθεί η εν λόγω ελαφρυντική περίσταση το έγκλημα πρέπει να εμφανίζεται ως παραφωνία σε σχέση με την προηγούμενη ζωή του δράστη (Παρασκευόπουλος, 2005, σ. 149), ενώ η

απονομή του ελαφρυντικού είναι εντελώς ανεξάρτητη από τη βαρύτητα της πράξης που τέλεσε (Καϊάφα, 2008, σ. 155).

Δύο είναι τα σημαντικά σημεία που σχετίζονται με την ερμηνεία αυτής της διάταξης τα οποία έχουν απασχολήσει τη θεωρία.

Το πρώτο αφορά το γεγονός ότι η προηγούμενη έντιμη ζωή κρίνεται με βάση τα εκάστοτε πρότυπα ατομικής, οικογενειακής, επαγγελματικής και γενικά κοινωνικής ζωής. Είναι επομένως δύσκολο να αποδίδεται το περιεχόμενο της έννοιας εναρμονιζόμενο με θέσεις κοινής αποδοχής (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008, σ. 153). Έντιμη θεωρείται η ζωή όταν είναι σύμφωνη προς τους νόμους και τους κανόνες της ηθικής (Μανωλεδάκης, 1976-1979, σ. 241). Επομένως, η παραβίαση των κανόνων συνιστά μη έντιμη συμπεριφορά όταν γίνεται με πρόθεση, διότι μόνο τότε υπάρχει πράγματι αντίθεση με ό,τι ο νόμος ή οι κρατούσες περί ηθικής αντιλήψεις χαρακτηρίζουν ως έντιμο. Σε αυτό το συλλογισμό στηρίζεται η θέση ότι τα εγκλήματα εξ αμελείας που είχε τελέσει ο δράστης δε θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την κρίση για την απονομή του ελαφρυντικού (Μπάκας, 1987, σ. 101). Υποστηρίζεται ακόμα ότι η επιβάρυνση ή ελάφρυνση της ποινής με βάση το βαθμό απόκλισης από τα κρατούντα κοινωνικά πρότυπα δεν εναρμονίζεται πλήρως με την αρχή της ενοχής (δηλ. την εξασφάλιση του πολίτη ότι θα τιμωρηθεί μόνο στο μέτρο μιας ευθύνης όπως αυτή εκδηλώνεται στην τελεσθείσα πράξη) (Παρασκευόπουλος, 1987, σ. 117). Αυτή η άποψη συνεπάγεται ότι θα πρέπει να εστιαστεί η προσοχή σε τρία σημεία :

- Η αρχή της ενοχής γίνεται απολύτως σεβαστή όταν η αξιολόγηση των γνωστών στοιχείων για την προηγούμενη της πράξης ζωή γίνεται μόνο εφόσον αυτά είναι συναφή με την τελεσθείσα πράξη (Παρασκευόπουλος, 2005, σ. 150).
- Προκειμένου να τηρηθεί η συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας (άρθρο 4 Συντάγματος), ασφαλέστερο κριτήριο για τη διάγνωση των παραπάνω στοιχείων θα πρέπει να είναι ο σταθερός σεβασμός που επιδεικνύει ο δράστης απέναντι στα έννομα αγαθά (Παρασκευόπουλος, 1987, σ. 193).

- Οφείλουμε να εξετάζουμε αν αυτή η απόκλιση από τα κοινωνικά πρότυπα συνιστά έκφανση δικαιώματος που αναγνωρίζεται από το νόμο (λ.χ ελεύθερη ανάπτυξη προσωπικότητας, ελευθερία σεξουαλικού προσανατολισμού κ.τ.λ) (Καϊάφα, 2008, σ. 153).

Το δεύτερο αφορά το ρόλο και τη σημασία του ποινικού μητρώου κατά τη κρίση περί απονομής του ελαφρυντικού. Μια σημαντική μερίδα της θεωρίας δέχεται ότι η έννοια της έντιμης ζωής δεν αναιρείται από καταδίκες «μικρής κοινωνικής σημασίας» (Μανωλεδάκης, 1976-1979, σ. 241, Κατσαντώνης, 1978, σ. 129, Μπάκας, 1987, σ. 101, Σταμάτης, 1993, σ. 1117). Αντιθέτως, γίνεται δεκτό ότι ο δράστης μπορεί να διήγαγε επιλήψιμο βίο παρά το γεγονός ότι δεν έχει ποτέ καταδικαστεί (Κατσαντώνης, ό.π., σ. 129, Μπάκας, ό.π., σ. 101, Σταμάτης, ό.π., σ. 1117). Το ποινικό μητρώο δηλαδή δεν έχει απόλυτη αξία, επομένως η έννοια της έντιμης ζωής έχει αυτοτελή θετική υπόσταση, δεν έχει μόνο αρνητικό περιεχόμενο που να προκύπτει από τη μη ύπαρξη καταδίκης (Σταμάτης, ό.π., σ. 1117, Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008, σ. 154).

Άρθρο 84 παρ. 2 στ. β΄ : «ότι στην πράξη ωθήθηκε από όχι ταπεινά αίτια ή από μεγάλη ένδεια ή διατελώντας υπό την επίδραση σοβαρής απειλής ή υπό την επιβολή του προσώπου στο οποίο αυτός οφείλει υπακοή ή με το οποίο βρίσκεται σε σχέση εξάρτησης»

Από τις παραπάνω υποπεριπτώσεις η πρώτη (μη ταπεινά αίτια) είναι αυτή η οποία έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον της θεωρίας. Ως μη ταπεινά αίτια θεωρούνται όποια δε μαρτυρούν διαστροφή χαρακτήρα ή κακοβουλία του δράστη (Χωραφάς, 1939, σ. 318, όπως παραπέμπεται από Μπάκα, 1987, σ. 102). Έχει υποστηριχθεί ότι τέτοια θεωρούνται όσοι δεν αντιτίθενται στην κοινή περί ηθικής ή κοινωνικής τάξης συνείδηση (Μπουρόπουλος, 1959, σ. 216 όπως παραπέμπεται από Μπάκα, 1987, σ. 102). Επίσης έχει διατυπωθεί η άποψη ότι μη ταπεινά αίτια υπάρχουν μόνο όταν η πράξη τελείται από «ευγενή ελατήρια και ανώτερα επιδιωκόμενα ιδανικά» (Ζησιάδης, 1971, σ. 283). Ωστόσο, έχει θεωρηθεί ότι η αποδοχή μιας τέτοιας άποψης συνεπάγεται την εφαρμογή του ελαφρυντικού σε ελάχιστες μόνο περιπτώσεις (Μπάκας, ό.π., σ. 102). Επισημαίνεται (δε) η ανάγκη για νοηματοδότηση των αιτίων ως ενδείξεων οι οποίες «προσδίδουν θετική

ψυχική στάση του δράστη απέναντι σε άλλα (πέρα από τα προσβαλλόμενα) έννομα αγαθά» ώστε να δημιουργηθεί ασφάλεια δικαίου καθώς η προσφυγή σε δικαιοτικές αξίες είναι προτιμότερη και ασφαλέστερη από την κατασκευή εξωνομικών (ενίοτε, δε, στερεότυπων) ηθικών κινήτρων (Παρασκευόπουλος, 2005, σ. 151).

Όσον αφορά τις (υπο)περιπτώσεις τέλεσης του εγκλήματος υπό την επίδραση σοβαρής απειλής ή υπό την επιβολή προσώπου στο οποίο αυτός οφείλει υπακοή επισημαίνεται ότι η απειλή ή η επίδραση δε θα πρέπει να στοιχειοθετούν :

- (i) ψυχολογική βία που περιάγει το δράστη σε κατάσταση ανάγκης που αποκλείει είτε τον άδικο χαρακτήρα της πράξης (άρθρο 25 Π.Κ.) είτε τον καταλογισμό (άρθρο 32 Π.Κ.) (Μαργαρίτης, 2009, σ. 227)
- (ii) προσταγή (άρθρο 21Π.Κ.) η οποία αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης (Σταμάτης, 1993, σ. 1118, Μπάκας, 1987, σ. 103)

Άρθρο 84 παρ. 2 στ. γ' : «το ότι ωθήθηκε στην πράξη του από ανάρμοστη συμπεριφορά του παθόντος ή παρασύρθηκε από οργή ή βίαιη θλίψη που του προκάλεσε άδικη εναντίον του πράξη»

Οι τρεις υποπεριπτώσεις αναφέρονται όλες ουσιαστικά στη ψυχολογική αντίδραση του δράστη. Γίνεται δεκτό ότι η ανάρμοστη συμπεριφορά δεν πρέπει να είναι τέτοια ώστε η πράξη του δράστη να αγγίζει τα όρια εφαρμογής του άρθρου 22 Π.Κ. (κατάσταση άμυνας που αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης), ούτε των ειδικών διατάξεων (προσωπικοί λόγοι απαλλαγής από την ποινή) του άρθρου 308 παρ. 3 Π.Κ. (απλή σωματική βλάβη) και του άρθρου 361 παρ. 3 Π.Κ. (εξύβριση) (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008, σ. 158). Επίσης, η οργή ή η βίαιη θλίψη δεν πρέπει να οδηγεί σε διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών ή της συνείδησης τέτοια που να δικαιολογεί την εφαρμογή του άρθρου 34 Π.Κ. ή να δημιουργεί την ελαττωμένη ικανότητα για καταλογισμό που οδηγεί στην εφαρμογή του άρθρου 36 Π.Κ. (Μπάκας, 1987, σ. 104).

Παρατηρήσεις

- Υποστηρίζεται η άποψη ότι η μεν ανάρμοστη συμπεριφορά του παθόντα (συνιστάμενη σε χλευαστική ή απρεπή χειρονομία, ή

προσβλητική έκφραση) θα πρέπει να είναι «πραγματική και όχι απλά νομιζόμενη, κάτι που θα κριθεί με κριτήριο την κρατούσα αντικειμενική κοινωνική ηθική» (Σταΐκος, 1953, σ. 788, Μπουρόπουλος, 1959, σ. 216 όπως παραπέμπονται από Μπάκα, 1987, σ. 104). Αντίθετα, η οργή ή η θλίψη θα κριθεί με βάση τις υποκειμενικές παραστάσεις του χωρίς να χρειάζεται να είναι και αντικειμενικά δικαιολογημένη (Κατσαντώνης, 1978, σ. 130).

- Η αντίδραση του δράστη πρέπει να είναι άμεση και να μην απέχει πολύ από την πράξη χρονικά (Σταμάτης, 1993, σ. 1118, Μαργαρίτης, 2009, σ. 227, Παρασκευόπουλος, 2005, σ. 52)
- Η πράξη του παθόντος ή τρίτου εναντίον του δράστη πρέπει να είναι άδικη, δηλαδή να αντιφάσκει προς το αξιολογικό στοιχείο απαγορευτικού ή επιτακτικού κανόνα δικαίου χωρίς η πράξη αυτή να επιτρέπεται, επιβάλλεται ή να είναι ανεκτή με βάση άλλο κανόνα δικαίου (Χωραφάς, 1939, σ. 126 όπως παραπέμπεται από Σταμάτη, 1993, σ. 1118). Η πράξη δεν απαιτείται να είναι αξιόποινη (Μαργαρίτης, 2009, σ. 227).
- Το αν η παραπάνω ελαφρυντική περίπτωση πρέπει να γίνεται δεκτή στα εγκλήματα εξ αμελείας έχει διχάσει τη θεωρία. Υποστηρίζεται ότι εκ φύσεως δεν αρμόζει να απονέμεται σε περιπτώσεις τέλεσης εγκλημάτων εξ αμελείας (Κατσαντώνης, ό.π., σ. 130). Η αντίθετη άποψη στηρίζεται στο επιχείρημα ότι η ανάρμοστη συμπεριφορά του θύματος, η οργή ή η βίαιη θλίψη του δράστη μπορεί να οδηγήσει σε μείωση της οφειλόμενης προσοχής και κατά συνέπεια σε πρόκληση ενός εγκλήματος εξ αμελείας (Μπάκας, 1987, σ. 110, Σταμάτης, 1993, σ. 1119, Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008, σ. 159)

Άρθρο 84 παρ. 2 στ. δ΄ : «το ότι έδειξε ειλικρινή μετάνοια και επιδίωξε να άρει ή να μειώσει τις συνέπειες της πράξης του»

Το ζήτημα που δημιουργήθηκε με τη συγκεκριμένη ελαφρυντική περίπτωση αφορά τη σχέση της ειλικρινούς μετάνοιας με τη μετάνοια που ορίζει το 79 παρ. 3, στ. δ΄ ως κριτήριο επιμέτρησης της ποινής. Στη θεωρία έχει επικρατήσει η άποψη ότι και στις δύο περιπτώσεις η μετάνοια πρέπει να

είναι ειλικρινής και η διαφορά μεταξύ τους εντοπίζεται στο βαθμό της έντασης (Γαρδίκας, 1974, σ. 85, Μανωλεδάκης, 1976-1979, σ. 242, Μπάκας, 1987, σ.σ. 104-105, Παρασκευόπουλος, 2005, σ. 153, Σταμάτης 1993, σ. 1119, Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008, σ. 160). Σαφής είναι ο διαχωρισμός από την έμπρακτη μετάνοια που αποτελεί λόγο εξάλειψης του αξιοποιήσιμου μόνο για συγκεκριμένα εγκλήματα, όπως η απόδοση ιδιοποιούμενου πράγματος (άρθρο 379 παρ. 1 Π.Κ.).

Άρθρο 84 παρ. 2 στ. ε΄ : «το ότι ο υπαίτιος συμπεριφέρθηκε καλά για σχετικά μεγάλο διάστημα μετά την πράξη του»

Αναφορικά με το περιεχόμενο της εν λόγω περίπτωσης γίνεται δεκτό ότι δεν αρκεί απλώς κάποια παθητική καλή συμπεριφορά ή διαγωγή αλλά απαιτείται καλή συμπεριφορά για σχετικά μεγάλο διάστημα (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008, σ. 162, Σταμάτης, 1993, σ. 1120).

Υποστηρίζεται από μέρος της θεωρίας ότι σε περίπτωση προσωρινής κράτησης το ελαφρυντικό θα πρέπει να κριθεί από τη συμπεριφορά που έδειξε ο υπαίτιος στη φυλακή (Αναγνωστόπουλος, 1991, σ. 1192, Παναγιωτόπουλος, 2004, σ. 959 επ.). Για τη νομολογιακή αντιμετώπιση του ελαφρυντικού βλ. Β΄ Μέρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΟΙ ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ

1. Εισαγωγικά

Το Κράτος Δικαίου συνιστά ένα σύνολο αξιών, αρχών και θεσμών, που βασίζονται στη δημοκρατική αρχή και στην *κυριαρχία του νόμου*. Η εφαρμογή του νόμου από τα δικαστήρια είναι ένα από τα κυριότερα πεδία όπου εμπεδώνεται αυτή η κυριαρχία. Η ορθή απονομή της δικαιοσύνης αποτελεί, επομένως, βασική προϋπόθεση για την εξασφάλιση της προστασίας της αξίας του ανθρώπου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων του. Κατά συνέπεια η εξασφάλιση μιας δίκαιης δίκης για τον εκάστοτε κατηγορούμενο ανάγεται σε όρο που αποδεικνύει την ύπαρξη ασφάλειας δικαίου και εγγυάται την ισονομία (Αργυρόπουλος, 2004, σ. 48).

Η συμμετοχή μας στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το ποινικό μας δίκαιο και η ποινική μας δικονομία είναι τα βασικότερα μέσα που κατοχυρώνουν την ουσιαστική εφαρμογή της δικαιοκρατικής αρχής (Κοτσαλής, 2007, σ. 11).

Η αρχή της δίκαιης δίκης σε διεθνές επίπεδο βρίσκει έρεισμα τόσο στο άρθρο 6 παρ.1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που ορίζει ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαιως, όσο και στο άρθρο 14 παρ.1 β του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά δικαιώματα, σύμφωνα με το οποίο κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια (Δαλακούρας, 2003, σ. 56). Σχετική είναι και η σύσταση No R (92) 17 της Επιτροπής Υπουργών η οποία εκτιμώντας ότι «οι αδικαιολόγητες διαφορές κατά τον προσδιορισμό των ποινών και η αίσθηση της αδικίας μπορεί να προκαλέσουν ανυποληψία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης», ενσωματώνει στη Σύσταση παράρτημα για την αιτιολογία του προσδιορισμού της ποινής (Αλεξιάδης, 2006, σ. 283). Το παράρτημα περιλαμβάνει ειδική μνεία στους ελαφρυντικούς παράγοντες, αναφέροντας ότι:

- θα πρέπει να μην αντιφάσκουν προς τις παρατιθέμενες αιτιολογίες.

- αν το δικαστήριο αρνηθεί να λάβει υπόψη κάποιον παράγοντα που οδηγεί σε μείωση της ποινής, θα πρέπει να αποδειχθεί ικανοποιητικά ότι ο εν λόγω παράγοντας δεν υπάρχει (Αλεξιάδης, ό.π., σ. 87)

Σε εθνικό επίπεδο η διεξαγωγή της δίκαιης δίκης διασφαλίζεται μέσω του Συντάγματος και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

2. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

2.1. Γενικά στοιχεία για την Ε.Σ.Δ.Α.

Η Ε.Σ.Δ.Α. με το Ν. 2329/1953 κατέστη τμήμα του ελληνικού δικαίου, καταγγέλθηκε από τη δικτατορική κυβέρνηση το Δεκέμβριο του 1969 και επικυρώθηκε εκ νέου με το Ν.Δ. 53/1974. Παρακάμφθηκε ως τα μέσα της δεκαετίας του 1980, βαθμιαία ωστόσο, άρχισε να αναγνωρίζεται (Αργυρόπουλος, ό.π., σ. 43). Η θέση της είναι σημαντική καθώς διαθέτει δύο πλεονεκτήματα που αφορούν την ισχύ της .

- έχει υπερνομοθετική ισχύ καθώς σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ.1 α του Συντάγματος: «Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου».
- έχει καθιερωθεί η δυνατότητα ατομικής προσφυγής ήδη από τις 20-11-1985 (Αργυρόπουλος, ό.π., σ. 43). Οι διάδικοι έχουν δικαίωμα επίκλησης των διατάξεων της Ε.Σ.Δ.Α. ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων και οι έλληνες δικαστές οφείλουν να τις εφαρμόζουν. Αν δεν το πράξουν, ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ασκήσει ατομική προσφυγή κατά της Ελλάδας, σύμφωνα με το άρθρο 34 της Ε.Σ.Δ.Α., οπότε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου θα ελέγξει τις αποφάσεις των δικαστηρίων μας. Η ατομική προσφυγή μπορεί να ασκηθεί από κάθε πολίτη εφόσον θίγεται από εθνικές αρχές ή δικαστήρια κάποιο δικαίωμά του, που προστατεύεται από την Ε.Σ.Δ.Α. Προϋπόθεση είναι ο ενδιαφερόμενος να έχει εξαντλήσει τα δικαστικά μέσα που

παρέχονται από το εθνικό δίκαιο. Η προσφυγή ασκείται εντός προθεσμίας έξι μηνών από την τελειωτική απόφαση του εθνικού δικαστηρίου, οι αρχές της χώρας του οποίου παραβίασαν το δικαίωμα (Ματθίας, 2007, σ.σ. 42, 48).

- έχει εισαχθεί ως ξεχωριστός λόγος επανάληψης της διαδικασίας (με σχετική προσθήκη στο άρθρο 525Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) η διαπίστωση - με απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α - παραβίασης δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε (Καρράς, 2007, σ. 5).

Ο όγκος των προσφυγών είναι εξαιρετικά μεγάλος όταν αυτές αφορούν κάποια παραβίαση του άρθρου 6 που κατοχυρώνει το δικαίωμα σε μια δίκαιη δίκη ορίζοντας, μεταξύ άλλων, στην παράγραφο 1 εδάφιο α' ότι : «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο». Είναι χαρακτηριστικό ότι μεταξύ 1960 και 1993 από τις 400 αποφάσεις του δικαστηρίου πάνω από 200 αφορούσαν το άρθρο 6.

Το Ε.Δ.Δ.Α έχει κρίνει ότι : «Σε μια δημοκρατική κοινωνία υπό την έννοια της Σύμβασης, το δικαίωμα σε μια χρηστή απονομή της δικαιοσύνης καταλαμβάνει μια θέση τόσο περίοπτη, ώστε μια συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 6 δε θα ανταποκρινόταν στο σκοπό και στο αντικείμενο αυτής της διάταξης». Διαπίστωσε ακόμα ότι το άρθρο 6 «χωρίς να δίνει συγκεκριμένο ορισμό περικλείει σειρά χωριστών δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτή τη θεμελιώδη ιδέα και τα οποία, στο σύνολο τους αποτελούν ενιαίο δικαίωμα».

2.2. Προϋποθέσεις διεξαγωγής της δίκαιης δίκης κατά την Ε.Σ.Δ.Α.

Όσον αφορά τις προϋποθέσεις διεξαγωγής της δίκαιης δίκης χωρίζονται, σύμφωνα με το Ε.Δ.Δ.Α, σε εξωτερικές και σε εσωτερικές (Ανδρουλάκης, 2000, σ.σ. 2-6).

Εξωτερικές είναι όποιες συνιστούν τα βασικά κριτήρια για τη δημιουργία (ή μη) προς τα έξω της αντικειμενικής εντύπωσης ότι αποδίδεται δικαιοσύνη. Ως τέτοιες μπορούν να θεωρηθούν η δημοσιότητα της ποινικής

δίκης, η ανεξαρτησία, **η αμεροληψία** και η νόμιμη λειτουργία του δικαστηρίου και η εύλογη προθεσμία διεξαγωγής της ποινικής δίκης (Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 10).

Εσωτερικές προϋποθέσεις είναι τόσο αυτές που καταγράφονται ρητά στο άρθρο 6 (τεκμήριο αθωότητας στην παράγραφο 2, αρχή της δικαστικής ακρόασης στην παράγραφο 3) όσο και αυτές που γίνεται δεκτό ότι εμπεριέχονται στη γενική έννοια της δίκαιης δίκης του άρθρου 6 παρ. 1. Σημαντικότερες από αυτές είναι η ισότητα των όπλων, το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παρουσίας του κατηγορουμένου και η **υποχρέωση αιτιολόγησης των δικαστικών αποφάσεων** (Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 7).

2.2.1. Εξωτερικές προϋποθέσεις : η αμεροληψία

Ως αμεροληψία νοείται κυρίως η αντικειμενική αμεροληψία, δηλαδή η «συγκέντρωση στο πρόσωπο των δικαστών επαρκών θεσμικών εγγυήσεων για τον αποκλεισμό οποιασδήποτε υπόνοιας μεροληψίας από μέρους τους». Ωστόσο σημαντικότερη και παράλληλα δυσκολότερη να επιτευχθεί είναι η υποκειμενική αμεροληψία, δηλαδή η έλλειψη προκαταλήψεων των δικαστών όπως αυτές εκδηλώνονται κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας». Το Ε.Δ.Δ.Α θεωρεί ότι υφίσταται μέχρι αποδείξεως του εναντίου και ο προσφεύγων οφείλει να επισημάνει ποια συγκεκριμένα περιστατικά της δίκης αποδεικνύουν ότι ο δικαστής τηρούσε αρνητική στάση απέναντι του. Υποστηρίζεται ότι η αρχή της δίκαιης δίκης παραβιάζεται όταν :

- ο δικαστής δεν είναι «ισορροπημένος, δίκαιος και ακριβής» (balanced, fair and accurate) και όταν η εν γένει διεύθυνση της διαδικασίας γεννά εύλογες αμφιβολίες ως προς την αμεροληψία του δικαστηρίου και τη γνησιότητα της ληφθείσας από αυτό απόφασης.
- το σκεπτικό της καταδικαστικής απόφασης ή το ύψος της επιβληθείσας ποινής εμπεριέχει αυθαίρετες κρίσεις και συμπεράσματα (ωστόσο, έως τώρα φαίνεται ότι τα συμβατικά όργανα θα εξετάσουν την υπόθεση μόνο σε περιπτώσεις όπου «η ποινή που επιβλήθηκε είναι προδήλως δυσανάλογη και η αυθαιρεσία των δικαστών κραυγαλέα» (Ανδρουλάκης, ό.π., σ.σ. 12-14).

2.2.2. Εσωτερικές προϋποθέσεις : η αιτιολόγηση των αποφάσεων

Ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να γνωρίζει τους συλλογισμούς που οδήγησαν στην καταδίκη του, εφόσον από το περιεχόμενο του σκεπτικού των αποφάσεων καθίσταται δυνατός ο έλεγχος που αφορά τη μη ύπαρξη αυθαιρεσιών. Άλλωστε σκοπός του Ε.Δ.Δ.Α. δεν είναι ο έλεγχος της ορθότητας της εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων από τα εθνικά δικαστήρια, αλλά η διαπίστωση της έλλειψης αστήρικτων και αυθαίρετων ερμηνειών του νόμου (Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 93).

2.3. Η εφαρμογή της Ε.Σ.Δ.Α. στην Ελλάδα

Η νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α δεν κατέχει σημαντική θέση στη χώρα μας. Οι δικαστές ήταν αρκετά επιφυλακτικοί ως προς την αποδοχή των πορισμάτων του, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να έχει καταδικαστεί σε αρκετές περιπτώσεις για παραβιάσεις της Ε.Σ.Δ.Α (Καρράς, 2007, σ. 6). Δυστυχώς μνημονεύεται σε ελάχιστες ποινικές υποθέσεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι την περίοδο 1996-1997 από τις 3.552 αποφάσεις μόνο οι 26 αναφέρονται στην Ε.Σ.Δ.Α. (Ανδρουλάκης, 2000, σ. 109). Διαπιστώνεται δε, σχετικά με τη νομολογία του Α.Π. ότι απουσιάζει παντελώς η επεξεργασία των διατάξεων της (Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 110).

3. Το Σύνταγμα της Ελλάδας και ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

3.1. Εισαγωγικά

Η ιδέα του Κράτους Δικαίου τελεί σε άμεση συνάρτηση με το τρίπτυχο διάκριση των εξουσιών - ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας – δέσμευση του δικαστή από το νόμο. Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας αποτελεί εξ ορισμού άμεση συνέπεια της διάκρισης των εξουσιών. Απαραίτητος είναι ωστόσο ο περιορισμός της ώστε να διαφυλαχθεί η αρχή της νομιμότητας (Γιαννίδης, 1989, σ.σ. 57-58). Ο περιορισμός αυτός είναι η υποχρέωση αιτιολόγησης των αποφάσεων που καθιστά δυνατό τον έλεγχο τους. Ο τρόπος ελέγχου των δικαστικών αποφάσεων προσδιορίζεται από δύο κατευθύνσεις που περικλείει η αρχή του Κράτους Δικαίου :

- Την ανάγκη για πραγμάτωση ουσιαστικής δικαιοσύνης, που επιβάλλει να είναι ανά πάσα στιγμή δυνατός ο έλεγχος της ορθότητας των δικαστικών αποφάσεων.
- Την αρχή της ασφάλειας δικαίου, η οποία επιβάλλει ένα περιορισμό, συγκεκριμενοποιώντας και απαριθμώντας περιοριστικά τα ένδικα μέσα (Γιαννίδης, ό.π., σ.σ. 55-56)

Επομένως ο δικαστής έχει την ελευθερία να κρίνει χωρίς κατ' αρχήν να δεσμεύεται από κανόνες, ωστόσο ελέγχεται ώστε να διαπιστωθούν τυχόν αυθαιρεσίες. Βασικό μέσο ελέγχου του είναι η υποχρέωση αιτιολόγησης των αποφάσεων του. Επομένως, η **ηθική απόδειξη** και η **ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία** αποτελούν τις δύο συνιστώσες που διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία του ποινικού δικονομικού μας συστήματος (Κωστήρας, 2003, σ. 982).

3.1.1. Η ηθική απόδειξη

«Πατρίδα» της ηθικής απόδειξης είναι η Γαλλία, όπου αρχικά ταυτιζόταν με την αρχή της ενδόμυχης πεποίθησης (342 code d instruction criminelle που αφορούσε οδηγίες προς τους ενόρκους). Σύμφωνα με την αρχή αυτή ο δικαστής όχι μόνο εκτιμούσε τις αποδείξεις μη δεσμευόμενος από νομικούς κανόνες απόδειξης, αλλά δε λογοδοτούσε για τον τρόπο που τις εκτίμησε. Η δικαστική απόφαση έμενε συνεπώς χωρίς αιτιολογίες.

Η ηθική απόδειξη ήρθε ως απάντηση στο προϋσχύσαν σύστημα νομικών κανόνων απόδειξης που ίσχυε κατά το μεσαίωνα στον ευρωπαϊκό χώρο. Σύμφωνα με αυτό, μια καταδίκη ήταν επιτρεπτή αλλά και επιβεβλημένη όταν συνέτρεχαν οι λεγόμενες αδιαμφισβήτητες ενδείξεις (indicia indubitata) όπως η ομολογία του κατηγορουμένου, η κατάθεση δύο ενάρετων μαρτύρων κ.α. Η πρακτική όψη αυτή οδηγούσε σε δικαστικά σφάλματα και αδικίες, προκάλεσε επομένως εναντιώσεις από νομικούς και φιλοσοφικούς κύκλους (Δημητράτος, 2007, σ.σ. 490, 492, 493). Ενόψει τούτων καθιερώθηκε η αρχή της ηθικής απόδειξης.

Η αρχή της ηθικής απόδειξης εμπεριέχει ουσιαστικά δύο κανόνες που διέπουν την ποινική απόδειξη :

- Το κατ'αρχήν απεριόριστο των αποδεικτικών μέσων (εξαίρεση αποτελούν ορισμένες αποδεικτικές απαγορεύσεις)
- Την ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων (ο δικαστής δε δεσμεύεται από κανόνες απόδειξης)

Η εξουσία που έχει ο δικαστής δεν είναι ασύδοτη : είναι υποχρεωμένος αφού διέλθει μέσα από το σύνολο των αποδεικτικών μέσων, να κρίνει απροσώληπτα και στη συνέχεια να τεκμηριώσει την κρίση του (Κωστάρας, ό.π, σ. 1002). Η δέσμευση από το σωστό επαγωγικό συλλογισμό εισάγεται, επομένως, ως αντίρροπη υποχρέωση στο άρθρο 177 Κ.Π.Δ. (όπου περιγράφεται η αρχή της ηθικής απόδειξης) αντισταθμίζοντας έτσι την αποδέσμευση από τις νομικές αποδείξεις (Ανδρουλάκης, 1998, σ. 64). Στην πολιτική δίκη ο δικαστής αναφέρει τι του απέδειξαν, ενώ στην ποινική αποδεικνύει ο ίδιος, υπό την έννοια ότι επιδιώκει να στοιχειοθετήσει την ορθότητα της κρίσης του (Ανδρουλάκης, ό.π., σ. 84). Αποδέκτες της ποινικής απόδειξης είναι ο κατηγορούμενος, ο πολιτικώς ενάγων, οι συνήγοροι τους και ο εισαγγελέας ακόμη και οι δικαστές των ενδίκων μέσων (Ανδρουλάκης, ό.π, σ. 3).

3.1.2. Η ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία

Όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, η ελευθερία που παρέχεται στο δικαστή μέσω του άρθρου 177 Κ.Π.Δ. συμπληρώνεται και εξισορροπείται από την υποχρέωση να εκθέσει τον τρόπο και τη διαδικασία σχηματισμού της δικανικής του πεποίθησης, ώστε να διαπιστωθεί η έλλειψη οποιασδήποτε αυθαιρεσίας (Καρράς, 1998, σ. 634). Αιτιολογία απαιτείται, δε, και στις αθωωτικές αποφάσεις, ώστε να αποκατασταθεί η τρωθείσα υπόληψη του κατηγορουμένου (Παπαδαμάκης, 2002, σ. 458).

Η υποχρέωση απόδειξης που έχει ο δικαστής δε σχετίζεται μόνο με την ορθότητα της απόφασης ως προς την πραγματική και νομική της πλευρά (προϋπόθεση ελέγχου της τήρησης του νόμου από το δικαστή) : το απαραβίαστο της προσωπικής ελευθερίας δικαιολογεί άμεσα την υποχρέωση αιτιολόγησης κάθε απόφασης. Η αιτιολογία επομένως κρίνεται απαραίτητη τόσο όσον αφορά την επιβολή της ποινής, όσο και σε σχέση με το αν το ύψος της είναι αυτό που αρμόζει (Γιαννίδης, 1989, σ.σ. 68, 72).

3.2. Τα θεμέλια στην ελληνική έννομη τάξη

3.2.1. Το Σύνταγμα

Το άρθρο 93 παρ. 3 α' του Συντάγματος ορίζει ότι «κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά και εμπειριστατωμένα αιτιολογημένη και να απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση» επιδιώκοντας :

- την προώθηση της ασφάλειας δικαίου και την αποτροπή αυθαιρεσιών
- την εμπέδωση της εμπιστοσύνης των πολιτών στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης
- την εξασφάλιση του κύρους των δικαστικών λειτουργιών (Δαλακούρας, 2003, σ. 58)

3.2.2. Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

Σύμφωνα με το άρθρο 139 Κ.Π.Δ. « οι αποφάσεις και τα βουλεύματα, καθώς και οι διατάξεις του ανακριτή και του εισαγγελέα, πρέπει να αιτιολογούνται ειδικά και εμπειριστατωμένα, ενώ η καταδικαστική απόφαση και το παραπεμπτικό βούλευμα πρέπει να αναφέρουν και το άρθρο του ποινικού νόμου που εφαρμόζεται. Μόνη η επανάληψη της διατύπωσης του νόμου δεν αρκεί για την αιτιολογία. Αιτιολογία απαιτείται σε όλες ανεξαιρέτως τις αποφάσεις, τα βουλεύματα και τις διατάξεις, ανεξάρτητα του αν αυτό απαιτείται ειδικά από το νόμο, ή αν είναι οριστικές ή παρεμπίπτουσες, ή αν η έκδοσή τους αφήνεται στη διακριτική, ελεύθερη ή ανέλεγκτη κρίση του δικαστή που τις εξέδωσε».

Η λέξη «ειδικός» έχει εδώ τη σημασία του εξατομικευμένου, του προσαρμοσμένου σε συγκεκριμένη περίπτωση με όλες τις ιδιομορφίες και όλα τα στοιχεία που της αποδίδουν μοναδικότητα. Αντίστοιχα, «εμπειριστατωμένος» είναι ο διατυπωμένος με ακρίβεια, σαφήνεια και πλήρη θεμελίωση όλων των στοιχείων που τον συνθέτουν (Κωστάρας, 2003, σ. 984).

Ειδική και εμπειριστατωμένη είναι η αιτιολογία περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

- τα πραγματικά περιστατικά που έχουν προκύψει, βάσει των οποίων συνάγεται το τελικό συμπέρασμα που διαλαμβάνεται στο διατακτικό

- τα συγκεκριμένα αποδεικτικά μέσα από τα οποία συνάγονται τα πραγματικά περιστατικά που γίνονται δεκτά ως αληθινά
- τις σκέψεις και τους συλλογισμούς βάσει των οποίων εξήχθη το τελικό συμπέρασμα που αφορά την αποδοχή ή την απόρριψη ορισμένων πραγματικών περιστατικών αλλά και προταθέντων ισχυρισμών (Καρράς, 2005, σ. 378) (βλ. προηγούμενο κεφάλαιο).

Η έλλειψη ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας θεμελιώνει το λόγο αναίρεσης του άρθρου **510 παρ. 1 Δ Κ.Π.Δ.** ο οποίος μάλιστα λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως σύμφωνα το άρθρο **511 Κ.Π.Δ.** Γίνεται δεκτό ότι δεν υπάρχει η απαιτούμενη αιτιολογία όταν απλά επαναλαμβάνεται το διατακτικό, στο οποίο παρατίθεται απλώς το κατηγορητήριο, χωρίς να περιλαμβάνονται σε αυτό και άλλα πραγματικά περιστατικά ή οι σκέψεις και συλλογισμοί, που οδήγησαν το δικαστήριο στην κρίση του για την ενοχή του κατηγορούμενου (Καρράς, 1998, σ. 836).

Γ) Β΄ ΜΕΡΟΣ: Η ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ ΑΠΟ ΤΟ 1989 ΕΩΣ ΤΟ 2009

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων που αφορούν την ελαφρυντική περίπτωση του προτέρου εντίμου βίου (άρθρο 84 παρ. 2 στ. α΄) έχουν καταρτιστεί δύο πίνακες.

Ο Πίνακας Α΄ περιλαμβάνει τις αποφάσεις των δικαστηρίων της ουσίας στις οποίες έχει απορριφθεί η προταθείσα αυτή ελαφρυντική περίπτωση και ο Πίνακας Β΄ αυτές στις οποίες έχει γίνει δεκτή. Δύο πίνακες έχουν καταρτιστεί και για την ελαφρυντική περίπτωση των «μη ταπεινών αιτίων».

Ομοίως στον Πίνακα Γ΄ περιλαμβάνονται οι αποφάσεις που περιλαμβάνουν λόγους απόρριψης της εν λόγω ελαφρυντικής περίπτωσης και στον Πίνακα Δ΄ αποφάσεις οι οποίες παραθέτουν την αιτιολογία αναγνώρισης της εν λόγω ελαφρυντικής περίπτωσης. Αποφάσεις οι οποίες αναγνωρίζουν μεν την ελαφρυντική περίπτωση, δεν παραθέτουν, όμως, σχετική αιτιολογία έχουν παραλειφθεί διότι δεν επιτρέπουν την εξαγωγή συμπερασμάτων.

Ο Πίνακας Ε΄ περιλαμβάνει αποφάσεις όπου έχει απορριφθεί η συνδρομή της ελαφρυντικής περίπτωσης του άρθρου 84 παρ. 2 στ. ε΄. Αποφάσεις οι οποίες αναφέρουν αιτιολογία αποδοχής των ελαφρυντικών περιστάσεων δεν προέκυψαν και γι΄ αυτό το λόγο έχει παραλειφθεί ένας αντίστοιχος πίνακας .

Όλοι οι πίνακες αποτελούνται από επτά στήλες οι οποίες περιλαμβάνουν :

- # τον αριθμό της απόφασης
- # το φύλο του δράστη (όπου Α άνδρας και όπου Γ γυναίκα)
- # το αδίκημα που διεπράχθη
- # την ποινή που επιβλήθηκε (όπου υπάρχουν στοιχεία)
- # την (τυχόν) αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού

τους λόγους (μη) αναγνώρισης της ελαφρυντικής περίπτωσης

την κρίση του Αρείου Πάγου («παρατηρήσεις»)

Κάθε πίνακας συνοδεύεται από παρουσίαση και ακολουθεί σχολιασμός και συγκριτική ανάλυση των δεδομένων.

ΠΙΝΑΚΑΣ Α΄

ΠΡΟΤΕΡΟΣ ΕΝΤΙΜΟΣ ΒΙΟΣ

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
13/2009 Α.Π.	Α αλλοδαπός	1) εισαγωγή στην Ελλάδα, κατοχή και μεταφορά ναρκωτικών ουσιών από ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη 2) οπλοκατοχή 3) υπεξαίρεση	Ισόβια, 12 μήνες φυλάκιση και χρημ. ποινή 200.500 €	ΟΧΙ	δεν αρκεί η απουσία επίμεμπτης δραστηριότητας ούτε η συνήθης ανθρώπινη συμπεριφορά με δημιουργία οικογένειας και άσκηση εργασίας προς βιοπορισμό αλλά απαιτείται θετική και επωφελής για την κοινωνία δράση.	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
190/2009 Α.Π.	Α και συνεργός Γ	1) κακουργηματική πλαστογραφία με χρήση κατ' εξακολούθηση 2) απόπειρα κακουργηματικής απάτης από υπαίτιο που διαπράττει απάτες και πλαστογραφίες κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια	8 έτη και 6 μήνες	ΟΧΙ	– η άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας (δικηγόρος) – η δημιουργία οικογένειας δεν αρκούν χωρίς την επίκληση άλλων θετικών περιστατικών έντιμης ζωής σε όλους τους οριζόμενους στο 84 Π.Κ. τομείς.	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
405/2009 Α.Π.	Α και συνεργός	από κοινού και κατ' εξακολούθηση αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	12 έτη και χρ.ποινή 30.000 €	ΟΧΙ	παρά την έλλειψη καταδίκης, ασχολούνταν με τη διακίνηση ναρκωτικών	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
427/2009 Α.Π.	Α	1) πλαστογραφία μετά χρήσεως 2) απάτη	2 έτη και 3 μήνες	ΟΧΙ	είχε καταδίκες	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
454/2009 Α.Π.	Α με συνεργό	διευκόλυνση μεταφοράς στο εσωτερικό αλλοδαπών που δεν έχουν δικαίωμα εισόδου	Χ	ΟΧΙ δεν ζητήθηκαν	η επίκληση μόνο του ότι έχει λευκό ποινικό μητρώο δεν αρκεί χωρίς την αναφορά θετικών περιστατικών έντιμης ζωής	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
470/2009 Α.Π.*	Α	μη καταβολή χρεών προς το Δημόσιο	2 έτη με αναστολή	ΟΧΙ	Η μετά την πράξη, κίνηση του δράστη να γίνει δωρητής οργάνων δεν αρκεί. Πριν την πράξη δεν επικαλέστηκε περιστατικά.	επικυρώνει την προσβαλλόμενη * ομοίως οι 471, 472, 473, 486, 488, 491, 492, 493
131/2008 Α.Π.	Α με συνεργό	1) ληστεία κατ' εξακολούθηση 2) συγκρότηση και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση 3) παράνομη οπλοφορία κατ'	Χ	ΟΧΙ	απαιτούνται θετικά περιστατικά αλλά το δικαστήριο επιπλέον δέχτηκε ότι η ψυχοδυναμική της προσωπικότητας του δράστη όπως αποτυπώνεται στην όλη	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
		εξακολούθηση			εγκληματική του δραστηριότητα αποκλείει ως εκ της βαρύτητας των πράξεών του ότι έζησε μέχρι την τέλεσή τους έντιμο βίο.	
205/2008 Α.Π.	A	αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	«ήταν έμπορος ναρκωτικών»	αναιρεί την προσβαλλόμενη απόφαση στο μέρος που απορρίπτει το ελαφρυντικό γιατί δεν εκθέτει αρνητικά περιστατικά που να δικαιολογούν τη μη συνδρομή στο πρόσωπό του της εν λόγω ελαφρυντικής περίπτωσης.
780/2008 Α.Π.	Γ με συνεργό	λαθρεμπορία οινοπνεύματος	8 μήνες φυλάκιση με τριετή αναστολή	ΟΧΙ	– δεν αναπτύχθηκαν προφορικά – (πέραν τούτου) δεν αρκεί η συνήθης ανθρώπινη συμπεριφορά με τη δημιουργία οικογένειας	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
985/2008 Α.Π.	A	1) εμπορία 2) αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	X	ΝΑΙ μετεφηβική ηλικία	είχε προηγούμενες καταδίκες	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1025/2008 Α.Π.	A	1) προώθηση στο εσωτερικό της χώρας, διευκόλυνση προώθησης και εξασφάλιση καταλύματος για απόκρυψη λαθρομεταναστών 2) νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα 3) κατακράτηση σε οίκημα και εκβίαση λαθρομεταναστών	X	ΟΧΙ	δεν αναφέρει θετικά περιστατικά	αναιρεί την προσβαλλόμενη ΓΙΑ ΑΛΛΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ
205/2007 Α.Π.	A	1) ανθρωποκτονία από πρόθεση 2) παράνομη οπλοφορία 3) οπλοχρησία	X	ΟΧΙ	επιθετικό άτομο, δημιουργεί επεισόδια, οπλοφορεί και κατά το παρελθόν χτύπησε τον πατέρα του, το θείο του και τη θεία του	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
784/2007 Α.Π.	A	αποπλάνηση παιδιών	12 μήνες φυλάκιση μετατρα- πείσα σε χρηματική	ΟΧΙ	δεν αποδεικνύονται θετικά περιστατικά αλλά αντίθετα αποδεικνύεται η τέλεση αξιόποινων πράξεων	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
474/2006 Α.Π.	A με συνεργό	1) κακουργηματική απάτη 2) πλαστογραφία μετά χρήσεως 3) κλοπή κατ' επάγγελμα, κατ' εξακολούθηση και κατά συνήθεια	X	ΟΧΙ	αδικαιολόγητα δημιουργούσε χρέη προς τρίτους καταφεύγοντας σε λήψη τοκογλυ- φικών δανείων και προήρχετο σε έκδοση ακάλυπτων επιταγών, πράξεις για τις οποίες και καταδικάστηκε σε 10 μήνες ποινή φυλάκισης	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
618/2006 Α.Π.	A	κακουργηματική πλαστογραφία με χρήση πλαστού εγγράφου	X	ΟΧΙ δε ζητήθηκε	ενόψει της αποτυπούμενης στο ποινικό μητρώο ποινικής κατάστασής του (απάτες, έκδοση ακάλυπτων επιταγών)	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
624/2006 Α.Π.	A με συνεργό	1) κατοχή και 2) μεταφορά ναρκωτικών ουσιών από κοινού και κατ' εξακολού- θηση από μη τοξικομανείς	X	ΟΧΙ	ερχόταν σε επαφή με Αλβανούς με τους οποίους διαπραγματευόταν είτε μεταφορά λαθρομεταναστών είτε ναρκωτικών ουσιών	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
626/2006 Α.Π.	A με συνεργό	1) κατοχή 2) μεταφορά 3) παραλαβή μεγάλης ποσότητας ναρκωτικών ουσιών 4) οργάνωση και εποπτεία τέλεσης των πράξεων – κατ' επάγγελμα – από ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη	ισόβια κάθειρξη, κάθειρξη 7 ετών και χρ.ποινή 200.000 €	ΟΧΙ	– τέλεσε τις πράξεις κατ' επάγγελμα – είναι ιδιαίτερα επικίνδυνο άτομο – προέβαλε παραπλανητικούς ισχυρισμούς – όλη του η συμπεριφορά είχε ως σκοπό το κέρδος – έδρασε μη υπολογίζοντας ανεπανόρθωτη βλάβη	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
716/2006 Α.Π.	A	ληστεία κατ' εξακολούθηση	κάθειρξη 18 ετών	ΟΧΙ	– στην Αλβανία δημιούργησε χρέη από δάνειο – στην Ελλάδα κυκλοφορούσε με πιστόλι και ζούσε με τον [...] ο οποίος του υπέδειξε τη διάπραξη ληστειών	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
749/2006 Α.Π.	Α με συνεργό	μη καταβολή χρεών προς το Δημόσιο	X	ΟΧΙ	μετά την πάροδο τόσων ετών δεν εξόφλησαν έστω και μερικά το παραπάνω υπερμέγεθες χρέος. είναι εμφανές ότι παρεμποδίζουν την ουσιαστική έρευνα της υποθέσεως δεν πρέπει να αναγνωρισθεί κανένα ελαφρυντικό	αναιρεί την προσβαλλόμενη για έλλειψη αιτιολογίας
984/2006 Α.Π.	A	1) εισαγωγή 2) κατοχή 3) μεταφορά ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	δεν είναι επαρκές ότι – δεν είχε καταδικαστεί – εργαζόταν απαιτούνται θετικά περιστατικά [απορρίπτεται γιατί προβλήθηκε αορίστως (Α.Π.)]	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1165/2006 Α.Π.	A	1) εισαγωγή στη χώρα 2) κατοχή 3) μεταφορά ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	δεν είναι επαρκές ότι – δεν είχε καταδικαστεί – εργαζόταν απαιτούνται θετικά περιστατικά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1650/2006 Α.Π.	A	κλοπή	X	ΟΧΙ δε ζητήθηκε	δύο αμετάκλητες αποφάσεις Τριμελούς Εφετείου Ιωαννίνων	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
245/2005 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία (299 Π.Κ.)	ισόβια κάθειρξη, φυλάκιση 21 μήνες και χρ.ποινή 740 €	ΟΧΙ	λόγω εξωσυζυγικής σχέσης (παρά την ύπαρξη λευκού ποινικού μητρώου)	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1118/2005 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία (299 Π.Κ.)	X	ΟΧΙ	– είχε προηγούμενες ποινικές καταδίκες – είχε απειλήσει το θύμα – είχε διαφορές με τρίτους	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1099/2004 Α.Π.	X	X	X	ΟΧΙ	είχε καταδικαστεί σε φυλάκιση 5 μηνών για κλοπή, πράξη που ενέχει αντικοινωνική συμπεριφορά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
1541/2004 Α.Π.	Γ	έκδοση ακάλυπτης επιταγής κατ' εξακολούθηση	X	ΟΧΙ	δεν αρκεί το λευκό ποινικό μητρώο. Προκύπτει ότι έχει διαπράξει την ίδια πράξη και άλλη φορά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1692/2004 Α.Π.	A	θανατηφόρα σωματική βλάβη	X	ΟΧΙ	από το πιστοποιητικό ποινικού μητρώου προκύπτει ότι καταδικάστηκε σε φυλάκιση ενός έτους με απόφαση αλλοδαπών αρχών για παράβαση 252 § 1 σε συνδυασμό με το 195 § 1 εδ. γ και 54 Π.Κ. επί πέντε έτη φυγοδικούσε στη Βουλγαρία	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1958/2004 Α.Π.	A	– απάτη επί δικαστηρίω – ηθική αυτουργία σε 3 ψευδορκίες	X	ΟΧΙ	είχε καταδικαστεί 5 φορές	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
118/2003 Α.Π.	A	– ανθρωποκτονία 299 ΠΚ – παράνομη κατοχή όπλων – παράνομη οπλοφορία – παράνομη οπλοχρησία – κατοχή ναρκωτικών ουσιών από τοξικομανή	ισόβια κάθειρξη, φυλάκιση 8 ετών και χρ.ποινή 4.000.000 δρχ	ΟΧΙ	– ήταν τοξικομανής – δεν εργαζόταν – είχε διαπληκτισμούς με τη σύζυγό του	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
546/2003 Α.Π.	A	– κατοχή – μεταφορά ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	– ήταν χρήστης ναρκωτικών ουσιών (χρωματίζει αρνητικά την προσωπικότητα, αφαιρώντας την ιδιότητα της εντιμότητας) – είχε ποινικό μητρώο με καταδίκες	επικυρώνει την προσβαλλόμενη ως προς αυτό το κομμάτι (αναιρείται για άλλους λόγους)
699/2003 Α.Π.	A	– απόπειρα ανθρωποκτονίας – κλοπή κατά συρροή – οπλοφορία – οπλοχρησία – ανθρωποκτονία (299 Π.Κ.)	X	ΟΧΙ	ΟΧΙ γιατί είχε καταδικασθεί σε ποινή φυλάκισης 3 μηνών για σωματική βλάβη από αμέλεια, ΑΛΛΑ λόγω: 1) του ότι δεν αποδείχθηκαν θετικά περιστατικά ώστε η πράξη να εμφανίζεται ως μη αναμενόμενη 2) της διάθεσης απέναντι στη φίλη της ερωμένης του την οποία είχε προειδοποιήσει να προσέχει μην πάθει κάποιο ατύχημα	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
2292/2003 Α.Π.	Γ	ανθρωποκτονία (299 Π.Κ.)	Χ	ΟΧΙ	1) ερωτικός δεσμός επί 7ετίας με θύμα 2) κατά τις συναντήσεις με το θύμα άφηνε φροντίδα τέκνου 3) δεν είχε κάνει έναρξη επαγγέλματος με αποτέλεσμα να φοροδιαφεύγει 4) απέσυρε από λογαριασμό συζύγου 7.100.000 δρχ και τα προσέφερε στο θύμα 5) ταξίδευε στο Λονδίνο για να συναντήσει θύμα 6) μαγνητοφωνούσε τις συνομιλίες τους 7) αγόρασε και κατείχε το όπλο	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
916/2002 Α.Π.	Α με συνεργούς	πώληση ναρκωτικών ουσιών	Χ	ΟΧΙ	δεν αρκούν τα περιστατικά που επικαλέστηκε ότι είχε διατελέσει γραμματέας της Κοινότητας χωρίς να έχει καταδικαστεί ποινικά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
929/2002 Α.Π.	Γ	έκδοση ακάλυπτων επιταγών κατ' εξακολούθηση	20 μήνες φυλάκιση και χρ.ποινή 1.000.000 δρχ.	ΟΧΙ	τέλεση αξιοποιώνων πράξεων, φυλάκιση 20 ημερών	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1083/2002 Α.Π.	Α	– μαστροπεία (349 § 3 ΠΚ) – 33 § 1 Ν. 1975/1991	4 έτη και 4 μήνες	ΟΧΙ	διαπιστώθηκε η προηγούμενη καταδίκη του 2 φορές για διάφορες ποινικώς αξιόλογες αδικοπραξίες	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
2187/2002 Α.Π.	Α	απόπειρα ληστρικής εκβίασης	Χ	ΟΧΙ	εκ προθέσεως προέβη στον εμπρησμό καταστήματος πώλησης μοτοσικλετών	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
900/2000 Α.Π.	Α	– ανθρωποκτονία από πρόθεση – ληστεία – οπλοχρησία	Χ	ΟΧΙ	έρεπε στον άτακτο βίο, δημιουργούσε συνεχώς χρέη, τα οποία δεν είχε τη δυνατότητα να εξοφλήσει και μάλιστα δεν κάλυπτε αναγκαίες και σοβαρές ανάγκες αφού τα διέθετε σε αγορά κοσμημάτων και αυτοκινήτων	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
1549/2000 Α.Π.	A	– ανθρωποκτονία εκ προθέσεως – εμπρησμός εκ προθέσεως – οπλοχρησία	X	OXI	– επεδίωκε τη συναναστροφή με μαθήτριες (καθηγητής μέσης εκπαίδευσης) ώστε να τις καταστήσει ενδοτικές στη σύναψη εξωγαμιαίων σχέσεων – συνδέθηκε ερωτικά με μια εξ αυτών – απείλησε τη ζωή της με μαχαίρι	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1588/2000 Α.Π.	A (συναυ- τουργία)	– ληστεία – παράνομη οπλοφορία – κλοπή (ΙΧ)	15 έτη κάθειρξη, ένα έτος φυλάκιση και χρ.ποινή 50.000 δρχ.	OXI	πριν την τέλεση της ληστείας είχε κλέψει τις πινακίδες που χρησιμοποίησε στο αυτοκίνητο με το οποίο διέφυγε	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1476/1995 Α.Π.	A	– μεταφορά (από Τουρκία) – εισαγωγή – κατοχή τριάντα οκτώ κιλών ναρκωτικών ουσιών	X	OXI	δεν πρέπει να τύχει επιεικούς αντιμετώπισης	αναιρεί την προσβαλλόμενη λόγω έλλειψης ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας
1553/1995 Α.Π.	A	1) ανθρωποκτονία από πρόθεση (299 § 1) 2) παράνομη οπλοχρησία	ισόβια κάθειρξη και 2 έτη φυλάκιση	OXI	λόγω προηγούμενων καταδικών	αντιφατική η αιτιολογία και ασαφής διότι ενώ δέχεται ότι οι καταδίκες δεν υποδηλώνουν μη έντιμη ζωή, εντούτοις δεν αναγνωρίζει την ελαφρυντική περίπτωση
1672/1995 Α.Π.	A	1) ανθρωποκτονία εκ προθέσεως 2) παράνομη οπλοφορία 3) οπλοχρησία	κάθειρξη 17 ετών και 8 μηνών	OXI	λόγω των εκτεθέντων περιστατικών που συνδέονται με χαρτοπαιξία, σύναψη σχέσης με έγγαμο γυναίκα	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
1312/1993 Α.Π.	A	αποπλάνηση	X	ΟΧΙ	– δεν αρκεί το λευκό ποινικό μητρώο – παραπλανούσε ανήλικες μαθήτριες	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
368/1990 Α.Π.	A	1) απόπειρα πώλησης 2) κατοχή ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	δεν αρκεί το ποινικό μητρώο	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
541/1989 Α.Π.	A	1) ανθρωποκτονία εν βρασμώ 2) οπλοχρησία	κάθειρξη και φυλάκιση 1 έτους	ΟΧΙ	καίτοι παντρεμένος διατηρούσε επί οκταετίας ερωτικό δεσμό με ιερόδουλη	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1155/1989 Α.Π.	A	1) απόπειρα ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως 2) αντίσταση κατά της αρχής 3) οπλοχρησία 4) καλλιέργεια απαγορευμένων ουσιών	X	ΟΧΙ	επί πολλών ετών έκανε χρήση ναρκωτικών ουσιών	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1565/2003 Α.Π.	A (συναυτορ γία)	καλλιέργεια ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	λόγω του αντίγραφου του δελτίου ποινικού μητρώου	επικυρώνει στο κομμάτι που αφορά του 84 § 2 ^α – την αναιρεί για μη παραδοχή του 84 εδ. δ΄
404/2000 Α.Π.	A	κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια παράνομη εισαγωγή, μεταφορά, αγορά, πώληση και κατοχή από μη τοξικομανή	X	ΟΧΙ	τα εγκλήματα έχουν ιδιάζουσα βαρύτητα	αναιρεί την προσβαλλόμενη
342/1999 Α.Π.	A	αγορά, εισαγωγή, μεταφορά και κατοχή κατ' εξακολούθηση ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	βαρύτητα των πράξεων	αναιρεί την προσβαλλόμενη

ΠΙΝΑΚΑΣ Α΄

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προκύπτουν ορισμένες κατηγορίες στις οποίες κατατάσσονται οι λόγοι απόρριψης :

- Η απουσία επωφελοφύς για την κοινωνία δραστηριότητας εμφανίζεται σε **έντεκα** αποφάσεις από το 2002 και έπειτα.
- Η ύπαρξη καταδικών ή η τέλεση αξιοποιώνων πράξεων εμφανίζεται σε **δεκαεννέα** αποφάσεις.
- Η σύναψη εξωσυζυγικών σχέσεων, η σύναψη σχέσεων με έγγαμο-η, ή με ανηλίκους εμφανίζεται σε **έξι** συνολικά αποφάσεις.
- Η εξάρτηση από ναρκωτικές ουσίες, ως μοναδικό στοιχείο ή σε συνδυασμό με την έλλειψη επαγγελματικής δραστηριότητας εμφανίζεται σε **τρεις** αποφάσεις.
- Η κατ' επάγγελμα τέλεση και η επικινδυνότητα του δράστη εμφανίζονται σε **δύο** αποφάσεις.
- Η ιδιόζουσα βαρύτητα των πράξεων του δράστη και η εκτίμηση των δικαστών ότι δε θα πρέπει να τύχει επιεικούς μεταχείρισης εμφανίζονται σε **τρεις** αποφάσεις.
- Λόγοι που ανάγονται στην προσωπικότητα του δράστη (επιθετικός / έρεπε στον άτακτο βίο), συνδυαζόμενοι με άλλα, πραγματικά περιστατικά εμφανίζονται σε **δύο** αποφάσεις.
- Άλλοι λόγοι είναι η τέλεση προπαρασκευαστικών ενεργειών, η ανεπάρκεια της εκ των υστέρων θετικής δραστηριότητας και η εκ των υστέρων αρνητική συμπεριφορά του δράστη.

ΠΙΝΑΚΑΣ Β΄

ΠΡΟΤΕΡΟΣ ΕΝΤΙΜΟΣ ΒΙΟΣ

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
949/2007 Α.Π.	A	ηθική αυτοουργία σε επικίνδυνη σωματική βλάβη	φυλάκιση 4 έτη μετατρέψιμη	ΟΧΙ	είχε έντιμο βίο σε όλες τις μορφές της ζωής του χωρίς να έχει καταδικαστεί για κάποιο έγκλημα εκτός από μια	δεν αναιρείται η προσβαλλόμενη
76/2007 Α.Π.	A	πώληση και κατοχή ναρκωτικών ουσιών κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια	X	ΟΧΙ	πριν εμπλακεί στις πράξεις ουδέν μεμπτόν προέκυψε ότι διέπραξε , το ποινικό μητρώο του είναι λευκό και δεν υπάρχει αντίφαση με το ότι τέλεσε τις πράξεις κατ' επάγγελμα	δεν αναιρείται η προσβαλλόμενη
1091/2002 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία από πρόθεση, παράνομη οπλοφορία και οπλοχρησία	κάθειρξη 19 έτη	ΟΧΙ	ναι μεν είχε καταδικαστεί σε φυλάκιση 5 μηνών που ανεστάλη για μια τριετία για κλοπή και σε φυλάκιση 40 ημερών για παράβαση 86/1967 αλλά δεν αίρεται ο έντιμος βίος γιατί η πρώτη καταδίκη είναι ανύπαρκτη μετά την πάροδο τριετίας και η δεύτερη ήσσονος σημασίας	δεν αναιρείται η προσβαλλόμενη
17/1999 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία εκ προθέσεως	X	ΟΧΙ	έως τότε δεν είχε καταδικαστεί για αξιόποινη πράξη	αναιρείται γιατί δεν εκτίθενται περιστατικά που αποδείχθηκαν ότι αφορούν το βίο
931/1996 Α.Π.	A	– ανθρωποκτονία εκ προθέσεως καθ' υπέρβαση ορίων άμυνας – απόπειρα ληστείας – παράνομη είσοδος στη χώρα	κάθειρξη 18 έτη και 6 μήνες	ΝΑΙ μετεφηβική ηλικία	δεν προκύπτει ότι είχε τελέσει άλλο αδίκημα	δεν αναιρείται η προσβαλλόμενη

ΠΙΝΑΚΑΣ Β΄

Πέντε αποφάσεις αναφέρουν τους λόγους για τους οποίους γίνεται δεκτό το ελαφρυντικό.

- Η έλλειψη καταδίκης (το λευκό ποινικό μητρώο) εμφανίζεται σε **τέσσερις** αποφάσεις
- Η ύπαρξη δύο καταδικών σε **μια** απόφαση δεν εμποδίζει τους δικαστές να του χορηγήσουν το ελαφρυντικό

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ΄

ΜΗ ΤΑΠΕΙΝΑ ΑΙΤΙΑ

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι μη αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
468/2009 Α.Π.	Α	μη καταβολή χρεών προς το Δημόσιο	φυλάκιση 4 ετών	ΟΧΙ	δεν αναιρείται ότι ωθήθηκε από μη ταπεινά αίτια με μόνη την έκδοση απόφασης με την οποία έπαυσε οριστικά η ποινική δίωξη της ηθικής αυτοουργίας σε ψευδή βεβαίωση με σκοπό προσπορισμό αθέμιτου οφέλους εις βάρος Δημοσίου	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
726/2009 Α.Π.	Α με συνεργούς	- συκοφαντική δυσφήμιση - ψευδής καταμήνυση	φυλάκιση 4 μηνών με αναστολή	ΝΑΙ πρότερος έντιμος	ο λόγος ότι «δεν είχαν σκοπό να προκαλέσουν την ποινική καταδίωξη για ψευδορκία μάρτυρα αλλά αμυνόμενοι», δεν έγινε δεκτός	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
205/2008 Α.Π.	Α	αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	Χ	ΟΧΙ	ενήργησε από φιλοκέρδεια	αναιρεί την προσβαλλόμενη για άλλο λόγο
1080/2008 Α.Π.	Γ	έκδοση ακάλυπτης επιταγής	φυλάκιση 18 μηνών με αναστολή	ΟΧΙ	η αναφορά ότι «προσπάθησε να συνδράμει οικονομικά το σύζυγό της κατά την περίοδο πτώσης του ΧΑΑ» δε συνιστά ουδόλως περιστατικό που το αποδεικνύει	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1537/2004 Α.Π.	Α με συνεργό	– αρπαγή ανηλίκου σε βαθμό κακουργήματος – αρπαγή σε βαθμό κακουργήματος – σωματεμπορία	κάθειρξη 14 ετών και χρ.ποινή 2900 €	ΟΧΙ	ωθήθηκε σ' αυτές τις πράξεις από κερδοσκοπία τις πράξεις	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1109/2002 Α.Π.	Α	μη καταβολή εργοδοτικών εισφορών ΙΚΑ και κατακράτηση ασφαλιστικών εισφορών ΙΚΑ	17 μήνες φυλάκιση με 3ετή αναστολή, χρ.ποινή 1,5 εκ. δρχ	ΟΧΙ	δεν αποδείχθηκε οικονομική αδυναμία της επιχείρησης όπως επικαλέστηκε ο κατηγορούμενος	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ΄

- Η κερδοσκοπία / φιλοκέρδεια αποτελούν τους λόγους απόρριψης του ελαφρυντικού σε δύο περιπτώσεις. Το γεγονός ότι το δικαστήριο δεν πείστηκε από τους ισχυρισμούς των κατηγορουμένων, δεχόμενο έμμεσα την ύπαρξη φιλοκέρδειας αφού πρόκειται για εγκλήματα οικονομικής φύσης, εμφανίζεται ως λόγος απόρριψης σε τρεις αποφάσεις.
- Σε μια απόφαση το δικαστήριο δεν έκανε δεκτό τον ισχυρισμό του κατηγορουμένου.

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ΄

ΜΗ ΤΑΠΕΙΝΑ ΑΙΤΙΑ

Α/Α	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
313/2009 Α.Π.	Α	παραβίαση καταβολής βεβαιωμένων χρεών προς το Δημόσιο	Χ	ΟΧΙ	η συμπεριφορά του δράστη οφείλεται στα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
650/2007 Α.Π.	Α	παράνομη υλοτομία δασικής έκτασης	40 ημέρες με τριετή αναστολή	ΟΧΙ	δεν ενήργησε από κακοβουλία ή διαστροφή χαρακτήρα αλλά από κοινωνικούς λόγους	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
903/2006 Α.Π.	Α	μη έγκαιρη καταβολή χρεών στο Δημόσιο κατ' εξακολούθηση	Χ	ΟΧΙ	ωθήθηκε από πραγματική αδυναμία καταβολής	αναιρεί την προσβαλλόμενη για άλλους λόγους

ΠΙΝΑΚΑΣ Δ΄

- Οι λόγοι που ωθούν τους δικαστές να χορηγήσουν το ελαφρυντικό των μη ταπεινών αιτίων είναι η αδυναμία καταβολής ή τα οικονομικά προβλήματα.
- Λόγοι που ονομάζονται κοινωνικοί εμφανίζονται σε μια περίπτωση.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ε΄

ΚΑΛΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΓΙΑ ΜΕΓΑΛΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι (μη) αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
13/2009 Α.Π.	A (1) αλλοδαπός	1) εισαγωγή στην Ελλάδα, κατοχή και μεταφορά ναρκωτικών από ιδιαίτερα επικίνδυνο δράστη 2) οπλοκατοχή 3) υπεξαίρεση	ισόβια, 12 μήνες φυλάκιση και χρ.ποινή 200.500 €	ΟΧΙ	ήταν κρατούμενος στις φυλακές	επικύρωση της προσβαλλόμενης που απέρριψε τα ελαφρυντικά
190/2009 Α.Π.	A με συνεργό	1) κακουργηματική πλαστογραφία με χρήση κατ' εξακολούθηση 2) απόπειρα κακουργηματικής απάτης (κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια)	8 έτη και 6 μήνες	ΟΧΙ	το διάστημα 2001-2006 δεν ήταν αρκετό, επιπλέον ήταν στη φυλακή το υπόλοιπο διάστημα δεν υπολογίζεται	επικύρωση της προσβαλλόμενης γιατί η καλή συμπεριφορά δε θεμελιωνόταν επαρκώς με συγκεκριμένα περιστατικά
388/2009 Α.Π.	A	αγορά, κατοχή και απόπειρα πώλησης ναρκωτικών (κατ' επάγγελμα)	7 έτη και χρ.ποινή 30.000 €	ΟΧΙ	Η απροθυμία του ν' αναλάβει ευθύνες ενώπιον του δικαστηρίου δεν εγγυάται την κοινωνική του επανένταξη	επικύρωση της προσβαλλόμενης γιατί περιέλαβε την απαιτούμενη αιτιολογία
398/2009 Α.Π.	A	αγορά, κατοχή και πώληση ναρκωτικών (κατ' επάγγελμα)	X	ΟΧΙ*	δεν αρκεί το διάστημα στη φυλακή	*αναιρεί την προσβαλλόμενη γιατί δεν περιέλαβε αιτιολογία για την απόρριψη του ελ. 84 § 2δ
405/2009 Α.Π.	A αλλοδαποί	από κοινού και κατ' εξακολούθηση αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	12 έτη και χρ.ποινή 30.000 €	ΟΧΙ	προσπάθεια να αποκρούσουν κατηγορία με ψευδείς δικαιολογίες	το διάστημα στη φυλακή δεν απαιτεί ειδική αιτιολογία για να απορριφθεί, επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι (μη) αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
426/2009 Α.Π.	Α	κακουργηματική απάτη κατ' εξακολούθηση (κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια)	Χ	ΟΧΙ	δεν αποδείχθηκε ότι συμπεριφέρθηκε καλά	αναιρεί την προσβαλλόμενη γιατί δεν αιτιολόγησε επαρκώς την απόρριψη του ελαφρυντικού
131/2008 Α.Π.	Α (συναυ- τουργία)	1) ληστεία κατ' εξακολούθηση 2) συγκρότηση και συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση 3) παράνομη οπλοφορία κατ' εξακολούθηση	Χ	ΟΧΙ	η συμπεριφορά στις φυλακές δεν υπολογίζεται	επικύρωση της προσβαλλόμενης
205/2008 Α.Π.	Α αλλοδαπός	αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	Χ	ΟΧΙ*	η συμπεριφορά στις φυλακές δεν υπολογίζεται	*αναιρεί την προσβαλλόμενη γιατί δεν περιέλαβε αιτιολογία για την απόρριψη του ελ. 84 § 2α
292/2008 Α.Π.	Α με συναυ- τουργό	1) αρπαγή 2) κατοχή ναρκωτικών ουσιών	8 έτη και 4 μήνες	ΟΧΙ	δεν αποδεικνύεται τίποτα πριν τον εγκλεισμό το (δε) επόμενο διάστημα ήταν εντός φυλακής	επικύρωση της προσβαλλόμενης γιατί δεν απαιτείται να αιτιολογήσει ειδικά γιατί απέρριψε τον ισχυρισμό
800/2008 Α.Π.	Γ με συναυ- τουργό	1) ανθρωποκτονία από πρόθεση κατά συναυτουργία 2) ληστεία τελεσθείσα με ιδιαίτερη σκληρότητα 3) διακεκριμένες κλοπές	20 έτη κάθειρξη για κάθε πράξη και συνολι- κή ποινή κάθειρξης 25 ετών (έγινε δεκτό το 36 ΠΚ)	ΟΧΙ	δεν αρκεί η προσαγόμενη βεβαίωση από τις φυλακές ότι συμπεριφέρθηκε καλά	επικύρωση της προσβαλλόμενης που δεν αιτιολόγησε γιατί απορρίπτει τον ισχυρισμό (καθώς είναι αόριστος)

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι (μη) αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
824/2008 Α.Π.	Α με συναυ- τουργό	1) ληστεία κατ' εξακολούθηση και από κοινού 2) αρπαγή από κοινού κατά συρροή 3) ένωση για διάπραξη κακουργημάτων 4) επικίνδυνη σωματική βλάβη από κοινού και κατά συρροή 5) παράνομη οπλοφορία 6) οπλοχρησία 7) παράνομη μετατροπή όπλου	κάθειρξη 25 έτη	ΟΧΙ	δεν αρκεί η προσαγόμενη βεβαίωση από φυλακές ότι συμπεριφέρθηκε καλά	επικύρωση της προσβαλλόμενης
939/2008 Α.Π.	Α	αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	Χ	ΟΧΙ	το κρίσιμο διάστημα ήταν στη φυλακή	επικύρωση της προσβαλλόμενης γιατί ο ισχυρισμός του ήταν απορριπτέος ως απαράδεκτος
985/2008 Α.Π.	Α	αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	Χ	ΝΑΙ (μετεφηβική ηλικία)	το κρίσιμο διάστημα ήταν στη φυλακή	επικύρωση της προσβαλλόμενης
1063/2008 Α.Π.	Α με συναυ- τουργό	1) αγορά και κατοχή ναρκωτικών κατά συναυτουργία (κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια) 2) αντίσταση κατά της Αρχής	6 έτη και 6 μήνες και 5.000 € χρηματική ποινή	ΟΧΙ	το κρίσιμο διάστημα ήταν στη φυλακή	επικύρωση της προσβαλλόμενης
23/2007 Α.Π.	Α	μεταφορά για εμπορία ναρκωτικών ουσιών	Χ	ΟΧΙ	πριν τη σύλληψη φυγοδίκησε επί 2,5 έτη	επικύρωση της προσβαλλόμενης
205/2007 Α.Π.	Α	ανθρωποκτονία από πρόθεση	Χ	ΟΧΙ	1) δε βοήθησε το θύμα και δεν ενδιαφέρθηκε καθόλου μετέπειτα 2) η καλή διαγωγή στις φυλακές δε συνιστά καλή συμπεριφορά	επικύρωση της προσβαλλόμενης

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι (μη) αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
384/2007 Α.Π.	Α με συναυ-τουργό	πώληση, αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών (κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια)	X	ΝΑΙ (πρότερος έντιμος βίος)	1) προσπάθησε να παραπλανήσει τις αρχές 2) η καλή διαγωγή τις φυλακές δε συνιστά καλή συμπεριφορά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση
405/2007 Α.Π.	A	πώληση ναρκωτικών ουσιών	X	ΝΑΙ (πρότερος έντιμος βίος + ειλικρινής μετάνοια)	η καλή διαγωγή στη φυλακή δεν μπορεί να θεμελιώσει καλή συμπεριφορά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση
484/2007 Α.Π.	A	πλαστογραφία μετά χρήσεως κατ' εξακολούθηση	5 μήνες με αναστολή	ΝΑΙ (πρότερος έντιμος βίος)	η καταβολή του προστίμου επειδή ήταν επιβεβλημένη δε συνιστά καλή συμπεριφορά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση
1034/2007 Α.Π.	A	1) απόπειρα κακουργηματικής εκβίασης κατά συρροή και κατ' εξακολούθηση 2) χρήση πλαστού εγγράφου	X	ΟΧΙ	η καλή συμπεριφορά δε συνδεόταν από θετικές ενέργειες και το διάστημα δεν αρκεί γιατί το έγκλημα ήταν κατ' εξακολούθηση	επικυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση
1084/2007 Α.Π.	A	εισαγωγή και κατοχή ναρκωτικών ουσιών κατ' επάγγελμα	X	ΟΧΙ	η καλή συμπεριφορά ήταν στη φυλακή δεν αρκεί. Επιπλέον ούτε ομολόγησε, ούτε αποκάλυψε όλη την αλήθεια	αναιρεί την προσβαλλόμενη όχι όμως γι' αυτό το λόγο
1537/2007 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία εκ προθέσεως	ισόβια κάθειρξη	ΟΧΙ	η καλή συμπεριφορά στη φυλακή δεν αρκεί	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
624/2006 Α.Π.	A με συναυ-τουργό	κατοχή και μεταφορά ναρκωτικών ουσιών (κατ' εξακολούθηση)	X	ΟΧΙ	η συμπεριφορά ενώ εκκρεμεί η κατηγορία ήταν πρόσχημα και δεν αποδείχθηκαν άλλα θετικά στοιχεία	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
716/2006 Α.Π.	A	1) ληστεία κατ' εξακολούθηση 2) παράνομη οπλοφορία	X	ΟΧΙ	δεν αρκεί η συμπεριφορά στις φυλακές	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1426/2006 Α.Π.	A	πώληση ναρκωτικών ουσιών (κατ' εξακολούθηση)	X	ΟΧΙ	δεν αρκεί η συμπεριφορά στις φυλακές	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι (μη) αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
1643/2006 Α.Π.	A	αγορά, κατοχή, πώληση ναρκωτικών ουσιών κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια υπό περιστάσεις που μαρτυρούν επικινδυνότητα	ισόβια και χρηματική ποινή 29.000 €	ΟΧΙ	η καλή διαγωγή στις φυλακές δεν αρκεί	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
301/2005 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία εκ προθέσεως	18 έτη	ΝΑΙ πρότερος έντιμος βίος	η καλή συμπεριφορά στις φυλακές δεν αρκεί	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
245/2005 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία εκ προθέσεως	ισόβια και φυλάκιση 21 μηνών και χρημ. ποινή 740€	ΟΧΙ	η συμπεριφορά στη φυλακή στόχευε στο να επικαλεστεί το 84 § 2ε	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1275/2005 Α.Π.	A	1) ανθρωποκτονία εκ προθέσεως 2) παράνομη οπλοφορία 3) παράνομη οπλοχρησία	X	ΟΧΙ	φυγοδικούσε και (στη συνέχεια) ήταν έγκλειστος	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
2383/2005 Α.Π.	A	παραχάραξη	X	ΟΧΙ	η συμπεριφορά στη φυλακή δεν αρκεί	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
2394/2005 Α.Π.	A με συναυ- τουργία	εισαγωγή στην Ελ. Επικράτεια, μεταφορά, κατοχή και αγορά ναρκωτικών ουσιών	X	ΝΑΙ (πρότερος έντιμος βίος)	η καλή του συμπεριφορά εντός της φυλακής για το διάστημα δε συνιστά μεγάλο διάστημα	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
759/2004 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία από πρόθεση	X	ΟΧΙ	Η δίχως πειθαρχικά παραπτώματα συμπεριφορά στη φυλακή δεν αρκεί αφού δεν αποδείχθηκαν περαιτέρω περιστατικά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1099/2004 Α.Π.	A	X	X	ΟΧΙ	τα περιστατικά παθητικής (μη κακής) στάσης δεν αρκούν. Απαιτείται θετική συμπεριφορά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
373/2003 Α.Π.	A με συναυ- τουργό	ανθρωποκτονία	X	ΟΧΙ	μετά την πράξη φυγοδίκησαν και η καλή συμπεριφορά στη φυλακή δεν αρκεί	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι (μη) αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
699/2003 Α.Π.	A	– απόπειρα ανθρωποκτονίας – κλοπή κατά συρροή – οπλοφορία – οπλοχρησία – ανθρωποκτονία εκ προθέσεως	X	ΟΧΙ	δεν αρκεί η άριστη/άψογη συμπεριφορά του στη φυλακή όπου εργάζεται και ότι είναι συνεργάσιμος με εκκρεμή εναντίον του την κατηγορία	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
2115/2003 Α.Π.	A	– επικίνδυνη σωματική βλάβη – οπλοφορία – οπλοχρησία – απειλή κατ' εξακολούθηση	3 έτη και 9 μήνες που μετετράπη σε χρηματική	ΟΧΙ	εξαφανίσθηκε μετά τις πράξεις του, δεν έδωσε βοήθεια στο θύμα και δεν κατέβαλε το πρωτοδίκως επιδικασθέν ποσό για ικανοποίηση ηθικής βλάβης	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
596/2002 Α.Π.	A με συναυ- τουργό	παράνομη εισαγωγή, κατοχή και μεταφορά πολεμικού υλικού με σκοπό τον εφοδιασμό τρομοκρατικών οργανώσεων	X	ΟΧΙ	η περίπτωση ταιριάζει σε όποιον μεταστράφηκε ηθικά και ψυχικά έχοντας αντιληφθεί τις συνέπειες της αξιόποινης πράξης. Στην υπόθεση αυτή οι δράστες ήθελαν απλά να δημιουργήσουν συνθήκες ώστε να την προβάλουν στο δικαστήριο	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
916/2002 Α.Π.	A με συναυ- τουργό	μεσολάβηση και πώληση ναρκωτικών ουσιών	κάθειρξη 12 ετών και χρημ. ποινή 5 εκατ. δρχ.	ΟΧΙ	η καλή συμπεριφορά δε μπορεί να κριθεί στο περιβάλλον της φυλακής	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1030/2002 Α.Π.	A	προμήθεια και κατοχή για δική του χρήση ναρκωτικής ουσίας	φυλάκιση 1 έτους	ΝΑΙ πρότερος έντιμος βίος	δεν αρκεί η καλή συμπεριφορά στη φυλακή	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι (μη) αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
1080/2002 Α.Π.	A	ληστεία και σωματική βλάβη	X	ΟΧΙ	ο δράστης έχει βεβαρημένο ποινικό παρελθόν καθώς έχει τελέσει και άλλες αξιόποινες πράξεις που μαζί με την πράξη της ληστείας, προδίδουν αντικοινωνική προσωπικότητα και σταθερή ροπή στο έγκλημα. Επιπλέον, ο δράστης δεν έδειξε κανένα ενδιαφέρον για το θύμα που τραυματίστηκε ώστε αν φανεί η αγαθοποιός του δραστηριότητα. Η μετά την πράξη συμπεριφορά τελούσε υπό το φόβο ελέγχου από το δικαστήριο.	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1195/2002 Α.Π.	A	παράνομη προώθηση λαθρομετανα- στών στο εσωτερικό της χώρας, παράνομη εισαγωγή και μεταφορά ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	η σταθερή εμμονή του δράστη σε αρνητική για τις πράξεις του θέση με σκοπό να παραπλανήσει το δικαστήριο δείχνει μη καλή συμπεριφορά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1258/2002 Α.Π.	A	X	X	ΟΧΙ	η συμπεριφορά επιδείχθηκε εντός σωφρονιστικού καταστήματος και δεν οφείλεται σε ελεύθερη επιλογή	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1517/2002 Α.Π.	A	κατοχή και μεταφορά ναρκωτικών κατ' επάγγελμα, κατά συνήθεια και υπό το κράτος των περιστάσεων που μαρτυρούν ιδιαίτερη επικινδυνότητα	X	ΟΧΙ	γιατί από τέλεση των πράξεων μεσολάβησε μικρό χρονικό διάστημα κατά το οποίο παρέμειναν έγκλειστοι στις φυλακές	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1600/2002 Α.Π.	A	ανθρωποκτονία εξ αμελείας	X	ΟΧΙ	δε συμπαραστάθηκε στους γονείς του θανόντος και τους ανάγκασε να προσφύγουν στα δικαστήρια	αναιρεί την προσβαλλόμενη γιατί δεν αναφέρει τα περιστατικά που επικαλέστηκε ο αναιρεσείων
1955/2002 Α.Π.	A με συναυ- τουργό	κατοχή και πώληση ναρκωτικών ουσιών	14 έτη κά- θειρξη και χρ. ποινή 5.000.000 δρχ.	ΟΧΙ	το ελαφρυντικό θεμελιώνεται μόνο εφόσον η καλή συμπεριφορά επιδεικνύεται σε ελεύθερη και εντός της κοινωνίας διαβίωσή του	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

A/A	Δράστης	Αδίκημα	Ποινή	Αναγνώριση άλλου ελαφρυντικού	Λόγοι (μη) αναγνώρισης ελαφρυντικού	Παρατηρήσεις
2187/2002 Α.Π.	A	απόπειρα ληστικής εκβίασης	X	ΟΧΙ	στηρίχθηκε μόνο στην εργασία του κατηγορουμένου στη φυλακή	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
404/2000 Α.Π.	A	κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια παράνομη εισαγωγή, μεταφορά, πώληση και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	τα εγκλήματα έχουν ιδιάζουσα βαρύτητα	αναιρεί την προσβαλλόμενη
1549/2000 Α.Π.	A	- ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, - εμπρησμός εκ προθέσεως - οπλοχρησία	X	ΟΧΙ	επέδειξε την επιβεβλημένη εκ του κανονισμού καλή διαγωγή	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1588/2000 Α.Π.	A με συναυ- τουργό	ληστεία	X	ΟΧΙ	κρυβόταν στο εξωτερικό όπου η συμπεριφορά του δεν ήταν άμεμπτη	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
296/1999 Α.Π.	A με συναυ- τουργό	– ανθρωποκτονίες εκ προθέσεως – βιασμός – αρπαγή ανηλίκου – καθύβριση θρησκευματος – εμπρησμός	X	ΟΧΙ	η συμπεριφορά στις φυλακές δε συνιστά ελεύθερη επιλογή	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1533/1995 Α.Π.	A	– ανθρωποκτονία του 299 – οπλοχρησία	ισόβια κάθειρξη και φυλάκιση 2 ετών	ΟΧΙ	η απλώς παθητική συμπεριφορά του δράστη δεν αποδεικνύει ότι αυτός συμπεριφέρθηκε καλά	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
1672/1995 Α.Π.	A	– ανθρωποκτονία εκ προθέσεως – οπλοφορία – οπλοχρησία	17 έτη κάθειρξη και 8 μήνες φυλάκιση	ΟΧΙ	η συμπεριφορά του οφείλεται σε συμμόρφωση προς τον κανονισμό της φυλακής	επικυρώνει την προσβαλλόμενη
368/1990 Α.Π.	A	απόπειρα πώλησης και κατοχή ναρκωτικών ουσιών	X	ΟΧΙ	η καλή συμπεριφορά αναφέρεται στη διαγωγή του στην κοινωνία	επικυρώνει την προσβαλλόμενη

ΠΙΝΑΚΑΣ Ε΄

Ομοίως και όσον αφορά αυτή την ελαφρυντική περίσταση οι λόγοι απόρριψης της προτεινόμενης ελαφρυντικής περιόστασης ταξινομούνται σε ορισμένες κατηγορίες :

- Το γεγονός ότι η καλή διαγωγή στις φυλακές δε συνιστά καλή συμπεριφορά ως μοναδικός λόγος απόρριψης του ελαφρυντικού εμφανίζεται σε **είκοσι έξι**³ αποφάσεις.
- Το γεγονός ότι η καλή διαγωγή στις φυλακές δεν αρκεί συνδυαζόμενο και με άλλους λόγους μη αναγνώρισης του ελαφρυντικού εμφανίζεται σε **οκτώ** αποφάσεις.
- Το γεγονός ότι η καλή συμπεριφορά στις φυλακές :
 - # δε συνιστά μεγάλο διάστημα εμφανίζεται σε **δύο** αποφάσεις
 - # ήταν προσχηματική εμφανίζεται σε **μία** απόφαση
 - # δε συνδυάστηκε με θετικές ενέργειες εμφανίζεται σε **μία** απόφαση
- Το γεγονός ότι η συμπεριφορά του όσο ήταν ελεύθερος δε συνδυάστηκε με θετικές ενέργειες εμφανίζεται σε **τρεις** αποφάσεις.
- Το γεγονός ότι η συμπεριφορά του όσο ήταν ελεύθερος επεδείχθη προσχηματικά εμφανίζεται σε **δύο** αποφάσεις.
- Το γεγονός ότι η καλή συμπεριφορά δεν αποδείχθηκε εμφανίζεται σε **μία** απόφαση.
- Η μη παροχή βοήθειας στο θύμα εμφανίζεται σε **τρεις** αποφάσεις.
- Η προσπάθεια να αποκρούσει την κατηγορία με ψεύδη εμφανίζεται σε **δύο** αποφάσεις.
- Το γεγονός ότι φυγοδικούσε εμφανίζεται σε **δύο** αποφάσεις.
- Η απροθυμία του να αναλάβει τις ευθύνες του ενώπιον του δικαστηρίου εμφανίζεται σε **μία** απόφαση.
- Το γεγονός ότι οι πράξεις του έχουν ιδιόζουσα βαρύτητα εμφανίζεται σε **μία** απόφαση.

³ Δύο μόνο αποφάσεις δέχονται το αντίθετο. Πρόκειται για τις 1031/2007 Α.Π. και την 2048/2003 Α.Π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΡΙΣΜΑΤΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΕΚΤΕΘΕΙΣΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1. ΠΙΝΑΚΕΣ Α΄ ΚΑΙ Β΄ : Σχολιασμός – Συγκριτική προσέγγιση

Στο σύνολο των σαράντα εννέα αποφάσεων που απορρίπτουν την αποδοχή της ελαφρυντικής περίπτωσης του προτέρου εντίμου βίου, αρκετές είναι αυτές που είναι άξιες σχολιασμού. Η σύγκριση με τις πέντε αποφάσεις στις οποίες γίνεται δεκτή η ελαφρυντική περίπτωση και οι οποίες παραθέτουν τη σχετική αιτιολογία, κρίνεται ιδιαίτερα χρήσιμη ενόψει της εξαγωγής συμπερασμάτων. Οι παρατηρήσεις θα μπορούσαν να εντοπιστούν στα εξής σημεία :

- Βάσει ποσοτικών κριτηρίων, η τέλεση αξιοποιώνων πράξεων και η ύπαρξη καταδικών αποτελούν τους κύριους λόγους απόρριψης της εν λόγω ελαφρυντικής περίπτωσης, καθώς εμφανίζονται σε δεκαεννέα αποφάσεις σε σύνολο σαράντα εννέα αποφάσεων. Οι αξιόποινες πράξεις ή οι καταδίκες του δράστη άλλοτε αναφέρονται συγκεκριμένα και άλλοτε όχι, ενώ ακόμα και όταν αναφέρονται συγκεκριμένα σπάνια συνοδεύονται από περαιτέρω σχολιασμό (όπως συμβαίνει λ.χ. στην περίπτωση της 1099/2004 Α.Π. όπου το δικαστήριο αναφέρει ότι η κλοπή συνιστά πράξη που ενέχει αντικοινωνική συμπεριφορά). Ο σχολιασμός αυτός, ωστόσο, είναι κρίσιμος για την πληρότητα της αιτιολογίας ενόψει του ότι υπάρχουν αποφάσεις που κάνουν δεκτή την ελαφρυντική περίπτωση παρά την ύπαρξη καταδικών. Χαρακτηριστική είναι η 1091/2002 Α.Π. που αφορά έγκλημα με δράστη που έχει τελέσει κλοπή και παρόλα αυτά επικυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση του δικαστηρίου της ουσίας που έκανε δεκτή την εν λόγω ελαφρυντική περίπτωση. Επίσης η τέλεση σωματικής βλάβης από αμέλεια ως ποινικό παρελθόν του δράστη, δεν εμπόδισε το δικαστήριο της ουσίας να χορηγήσει το ελαφρυντικό (το οποίο εντούτοις δε χορηγήθηκε για άλλο, όμως, λόγο), όπως προκύπτει από την 699/2003 Α.Π. Ωστόσο, ο Άρειος Πάγος δεν απαιτεί ιδιαίτερο σχολιασμό όταν

πρόκειται για απόρριψη που αφορά την ύπαρξη καταδικών ή την τέλεση αξιοποιώνων πράξεων, προκειμένου να θεωρήσει ότι υπάρχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία.

- Οι λόγοι που ανάγονται στην προσωπικότητα του δράστη (ήταν άτομο επιθετικό/έρεπε στον άτακτο βίο) συνδυάζονται με γεγονότα που εκδηλώνουν στάση έλλειψης σεβασμού σε έννομα αγαθά (σωματικές βλάβες, δημιουργία χρεών, κ.α.). Επομένως οι αποφάσεις εμπεριέχουν την απαιτούμενη ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία).
- Οι περιπτώσεις απόρριψης του ελαφρυντικού λόγω σύναψης εξωσυζυγικών σχέσεων ή σχέσεων με έγγαμο ή με ανήλικους (όταν δε συντρέχει το άρθρο 339 Π.Κ. ή το άρθρο 354 Π.Κ. ώστε να θεωρηθεί αξιόποινη πράξη) ανάγεται στον έντιμο οικογενειακό βίο, επομένως δε συντρέχει λόγος παράθεσης περαιτέρω αιτιολόγησης. Ο Άρειος Πάγος επικυρώνει τις εν λόγω αποφάσεις.
- Το γεγονός ότι τελούσε τις πράξεις κατ' επάγγελμα εμφανίζεται ως λόγος απόρριψης σε δύο αποφάσεις.

Με την 205/2008 Α.Π., ο Άρειος Πάγος αναιρεί την προσβαλλόμενη απόφαση, η οποία έφερε ως αιτιολογία το ότι ο δράστης (ο οποίος καταδικάστηκε για αγορά και κατοχή των ναρκωτικών ουσιών) «ήταν έμπορος ναρκωτικών».

Αντίθετα με την 626/2006 Α.Π. επικυρώνεται η προσβαλλόμενη απόφαση η οποία έφερε ως αιτιολογία απόρριψης της προταθείσας ελαφρυντικής περίπτωσης το ότι ο δράστης τέλεσε τις πράξεις κατ' επάγγελμα, ότι ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνος, ότι είχε ως σκοπό το κέρδος και ότι προέβαλε παραπλανητικούς ισχυρισμούς.

Επίσης αξίζει να σημειωθεί ότι η τέλεση του εγκλήματος κατ' επάγγελμα δεν είχε εμποδίσει το δικαστήριο να αναγνωρίσει την ελαφρυντική περίπτωση (όπως προκύπτει από την 76/2006 Α.Π. με την οποία και επικυρώνεται η προσβαλλόμενη απόφαση). Συμπερασματικά δεν παρατηρείται ενιαία αντιμετώπιση του ζητήματος τόσο από τα δικαστήρια της ουσίας όσο και από τον Άρειο Πάγο, επομένως η κατ' επάγγελμα τέλεση του εγκλήματος δε σημαίνει κατ' ανάγκη και μη ύπαρξη εντίμου βίου.

- Όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα 626/2006 Α.Π., η οποία επικυρώνει την προσβαλλόμενη απόφαση, ο Άρειος Πάγος θεωρεί ως ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία το ότι ο δράστης (εκτός του ότι τέλεσε τις πράξεις κατ'επάγγελμα), ήταν «ιδιαίτερα επικίνδυνο άτομο». Η έννοια της επικινδυνότητας είναι έννοια «διαθετική» δηλ. εκφράζει τάσεις ή ικανότητες ενός προσώπου και είναι κατά λογική αναγκαιότητα συνδεδεμένη με μια πρόγνωση (Μυλωνόπουλος, 1993, σ.σ. 248, 262)⁴. Ωστόσο ο πρότερος έντιμος βίος συνδέεται με το παρελθόν του δράστη και όχι με το παρόν ή το μέλλον του. Ενδεχομένως, λοιπόν, εδώ να έχουν εμφιλοχωρήσει στοιχεία της *ειδικής πρόληψης ως σκοπού* (Ανδρουλάκης, 1982, σ.σ. 38-39) της επιμέτρησης της ποινής υπό την έννοια της «αδρανοποίησης του δράστη». Στην ίδια απόφαση άλλοι λόγοι που αναφέρονται είναι ότι είχε ως σκοπό το κέρδος και ότι προέβαλε παραπλανητικούς ισχυρισμούς στο δικαστήριο. Οι λόγοι όμως αυτοί, είναι πρόδηλο ότι δε σχετίζονται με τον πρότερο βίο. Η στάση αυτή των δικαστών ενέχει *τιμωρητικά* στοιχεία (Ζαραφωνίτου, 2008, σ. 22) και προδίδει την ύπαρξη *ανταποδοτικού - εκδικητικού* χαρακτήρα της επιβολής της ποινής (Κουράκης, 2008, σ. 59). Δε θα πρέπει να λησμονηθεί ότι η έννοια της επικινδυνότητας είναι όρος που χρησιμοποιείται κατά κόρον στο πλαίσιο της *νέας ποινολογίας* (Feeley & Simon, 1998, s.s. 452-453).
- *Τιμωρητικά* και *ανταποδοτικά* στοιχεία εμφανίζονται και στην απόφαση η οποία αναιρέθηκε από την 749/2000 Α.Π. καθώς το δικαστήριο δεν αναγνώρισε την εν λόγω ελαφρυντική περίπτωση «διότι ο δράστης δεν εξόφλησε το χρέος του μετά την πάροδο

⁴ Η έννοια της διαθέσεως εκφράζει την τάση ή την ικανότητα ενός προσώπου να συμπεριφέρεται κατά ορισμένο τρόπο αν πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις. Στο ποινικό δίκαιο, διαθετική έννοια είναι και η επικινδυνότητα του κατηγορουμένου. Καθώς οι διαθετικές έννοιες αποτελούν θεωρητικούς όρους μη υποκείμενους στις αισθήσεις, η διάγνωση τους γίνεται παρατηρώντας τους τρόπους με τους οποίους εκδηλώνεται. Ο Άρειος Πάγος έχει κρίνει ότι ένας δράστης είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος όταν εκ του τόπου, τρόπου, χρόνου τέλεσης, της βαρύτητας του εγκλήματος, της προσωπικότητας του και των αιτίων της πράξης μαρτυρείται αντικοινωνικότητα και ροπή στη διάπραξη νέων εγκλημάτων (528/84 Α.Π. σε Π.Χ. ΛΔ σ. 947)

αρκετών ετών, ενώ παράλληλα παρεμπόδισε την έρευνα της υπόθεσης». Τα στοιχεία αυτά σαφώς αναφέρονται σε συμπεριφορά του δράστη η οποία έπεται της πράξης. Επομένως, η απόφαση, ορθά, αναιρείται λόγω έλλειψης ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας.

- Η τέλεση προπαρασκευαστικών ενεργειών (όπως η κλοπή πινακίδων οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν στο αυτοκίνητο με το οποίο διέφυγε ο δράστης) είναι χρονικά πολύ κοντά στο έγκλημα για το οποίο δικάζεται ώστε να θεωρηθεί αιτία για να μην του αναγνωριστεί η ελαφρυντική περίσταση. Ωστόσο, ο Άρειος Πάγος επικύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση.
- Η εξάρτηση από τα ναρκωτικά εμφανίζεται ως λόγος απόρριψης της ελαφρυντικής περιστασης σε τρεις περιπτώσεις. Στην 546/2003 Α.Π. περιλαμβάνεται η αιτιολογία της απόφασης η οποία απορρίπτει την αναγνώριση της ελαφρυντικής περιστασης στο δράστη επειδή «όχι μόνο έχει καταδικές στο ποινικό του μητρώο αλλά και επειδή ήταν χρήστης ναρκωτικών, γεγονός που χρωματίζει αρνητικά την προσωπικότητα, αφαιρώντας την ιδιότητα της εντιμότητας». Το γεγονός ότι ήταν χρήστης ναρκωτικών ουσιών ως λόγος απόρριψης της ελαφρυντικής περιστασης εμφανίζεται σε δύο ακόμη αποφάσεις
 - # αυτή που εμπεριέχεται στην 1155/89 Α.Π. και έχει ως μοναδικό λόγο απόρριψης τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από το δράστη
 - # αυτή που εμπεριέχεται στην 118/2003 Α.Π. και αναφέρει ως πρόσθετους λόγους το ότι ήταν άνεργος και είχε διαπληκτισμούς με τη σύζυγο του.

Όταν η χρήση ναρκωτικών ουσιών βαραίνει σημαντικά ή υφίσταται ως μοναδικός λόγος απόρριψης του ελαφρυντικού, κρίσιμος είναι ο ρόλος των *στερεοτυπικών αντιλήψεων* (Mackie, Hamilton, Susskind. Rosselli, 1996, σ. 42, Hilton & Von Hippel, 1996, όπως παραπέμπονται από Λαμπρίδη, 2004, σ. 71). Δεδομένου ότι ο χρήστης ναρκωτικών ουσιών στρέφεται πρωτίστως κατά του εαυτού του, η εντιμότητα, νοούμενη ως στάση σεβασμού απέναντι στα έννομα αγαθά, δεν αναιρείται μόνο εξαιτίας της χρόνιας χρήσης ναρκωτικών ουσιών.

- Η ιδιάζουσα βαρύτητα των πράξεων και η κρίση των δικαστών ότι ο δράστης πρέπει να μείνει ατιμώρητος εμφανίζεται σε τρεις συνολικά

αποφάσεις. Οι δικαστές των δικαστηρίων της ουσίας κρίνοντας ότι οι δράστες του εγκλήματος της κατοχής και μεταφοράς ναρκωτικών ουσιών (έγκλημα, όπως το χαρακτηρίζουν ιδιάζουσας βαρύτητας) θα πρέπει να τιμωρηθούν παραδειγματικά, παρέκαμψαν την τήρηση της αρχής της νομιμότητας μη παραθέτοντας την ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία. Ο *ανταποδοτικός* και *τιμωρητικός* χαρακτήρας της επιβολής της ποινής είναι πρόδηλος και ο Άρειος Πάγος και στις τρεις περιπτώσεις αναίρεσε την απόφαση.

- Από το 2002 παρατηρείται ότι προκειμένου να αναγνωριστεί το ελαφρυντικό του προτέρου εντίμου βίου είναι απαραίτητη η ύπαρξη «επωφελούς για την κοινωνία δραστηριότητας». Η απαίτηση αυτή τείνει να λάβει τη μορφή *δικαστικής πρακτικής* (Herpin, 1977, σ. 131), καθώς ο Α.Π. επικυρώνει τις αντίστοιχες αποφάσεις των δικαστηρίων της ουσίας. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τον πίνακα Β δύο αποφάσεις πριν το 2002 (η 17/1999 και η 931/1996) αλλά και δύο αποφάσεις του 2007 αρκούνται στην ύπαρξη λευκού ποινικού μητρώου. Η σχηματιζόμενη πρακτική συρρικνώνει σε μεγάλο βαθμό την έννοια του προτέρου εντίμου βίου εφόσον η ύπαρξη θετικών περιστατικών ζωής (το ποια θα μπορούσαν να είναι αυτά παραμένει αδιευκρίνιστο) είναι δύσκολο να αποδειχθεί. Επιπλέον, η ύπαρξη κοινωφελούς δράσης αποτελεί μια προϋπόθεση η οποία, ενόψει του αγώνα για βιοπορισμό που δίνουν άτομα που βρίσκονται σε ένα χαμηλό οικονομικά επίπεδο, είναι δύσκολο να επιτευχθεί. Η διασταλτική αυτή ερμηνεία στην οποία προχώρησαν τα δικαστήρια απέχει πολύ από την κρατούσα στη θεωρία άποψη σύμφωνα με την οποία το ελαφρυντικό αναγνωρίζεται όταν «το έγκλημα εμφανίζεται σαν παραφωνία σε σχέση με την προηγούμενη ζωή του δράστη (πρβ Κεφάλαιο 3ο).
- Άξια σχολιασμού είναι και η αιτιολογία όπως αυτή προκύπτει από δύο αποφάσεις :
 - # Την 131/2008 Α.Π. όπου φαίνεται ότι το δικαστήριο της ουσίας (παρότι δεν το προβάλλει ως κύριο λόγο) απορρίπτει τη χορήγηση ελαφρυντικού διότι « η ψυχοδυναμική της προσωπικότητας του όπως αποτυπώνεται στην όλη του εγκληματική δραστηριότητα, αποκλείει ως εκ της βαρύτητας των πράξεων του ότι έζησε έντιμο

βίο». Την αιτιολογία αυτή θεωρεί ειδική και εμπειριστατωμένη ο Άρειος Πάγος. Ο δράστης συμμετείχε σε εγκληματική οργάνωση και διέπραττε ληστείες. Οι δικαστές ορμώμενοι από τις *αναπαράστάσεις* (Mosconici, 1973, σ. 12, Jodelet, 1984, σ.σ. 361-362, όπως παραπέμπονται από Λαμπρίδη, 2004, σ.47) που έχουν για τους δράστες των συγκεκριμένων εγκλημάτων, εκφέρουν τη συγκεκριμένη κρίση, η οποία τους οδηγεί στο να παραθέσουν τη συγκεκριμένη - άσχετη με ο παρελθόν του δράστη – αιτιολογία.

Την 699/2003 Α.Π. η οποία αποκαλύπτει ότι το δικαστήριο της ουσίας δεν αναγνωρίζει το ελαφρυντικό του προτέρου εντίμου βίου όχι λόγω της προηγούμενης καταδίκης του δράστη αλλά επειδή ο δράστης «ήταν εχθρικά διακείμενος απέναντι στη φίλη της ερωμένης του την οποία είχε προειδοποιήσει να προσέχει», γεγονός που σκιαγραφεί μεν ένα κομμάτι της προσωπικότητας του δράστη, ελάχιστα, όμως, συνδέεται με τον πρότερο έντιμο βίο του. Κρίσιμος είναι και στις δύο προαναφερθείσες αποφάσεις ο ρόλος των *στερεοτυπικών αντιλήψεων* οι οποίες εν προκειμένω παίρνουν τη μορφή *προκατάληψης* : η ενδεχόμενη ευερεθιστότητα του χαρακτήρα του δράστη, δε συνεπάγεται κατ' ανάγκη μη πρότερο έντιμο βίο.

2. ΠΙΝΑΚΕΣ Γ΄ ΚΑΙ Δ΄ : Σχολιασμός - Συγκριτική προσέγγιση

Αν λάβουμε υπόψη τις αποφάσεις που δε συμπεριλαμβάνονται στον πίνακα (λόγω του γεγονότος ότι δεν παρατίθεται η αιτιολογία) και αναγνωρίζουν το ελαφρυντικό των μη ταπεινών αιτίων, θα παρατηρήσουμε ότι αφορούν εγκλήματα οικονομικής φύσης (οκτώ αποφάσεις σε σύνολο δεκατριών) :

- έκδοση ακάλυπτης επιταγής (605/1989) (82/1998)
- άμεση συνέργεια σε λαθρεμπορία (517/1993)
- μη έγκαιρη καταβολή μισθού (1670/2002)
- μη καταβολή ασφαλιστικών εισφορών (2267/2008) (301/2003)
- μη καταβολή χρεών προς το Δημόσιο (356/2009) (598/2006).

Τέτοιου είδους εγκλήματα εμφανίζονται και στον Πίνακα Γ΄ όπου η ελαφρυντική περίπτωση γίνεται δεκτή. Επομένως, συνάγεται ότι δεν είναι

τόσο το είδος του εγκλήματος αυτό που οδηγεί το δικαστήριο να μην αναγνωρίσει το ελαφρυντικό, όσο τα πραγματικά περιστατικά. Ο Άρειος Πάγος επικυρώνει τις προσβαλλόμενες αποφάσεις καθώς δεν εντοπίζει ζητήματα έλλειψης ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας.

3. ΠΙΝΑΚΑΣ Ε΄ : Σχολιασμός

Ο Πίνακας Ε΄ μας αποκαλύπτει το σχηματισμό μιας *δικαστικής πρακτικής*, η οποία επιβάλλει τη μη αναγνώριση του ελαφρυντικού της καλής συμπεριφοράς όταν αυτή επιδεικνύεται εντός του σωφρονιστικού καταστήματος από τον υπόδικο – κατηγορούμενο. Σε σύνολο **πενήντα τεσσάρων** αποφάσεων οι **τριάντα τέσσερις**⁵ έχουν απορρίψει τον αυτοτελή ισχυρισμό που αφορά την αναγνώριση της ελαφρυντικής περίπτωσης του άρθρου 84 παρ. 2 ε με την αιτιολογία ότι «η καλή συμπεριφορά δε νοείται εντός του σωφρονιστικού καταστήματος διότι δεν οφείλεται σε ελεύθερη επιλογή αλλά σε αναγκαστική συμμόρφωση προς τον κανονισμό της φυλακής». Η πάγια αυτή νομολογία των δικαστηρίων επικυρώνεται από την αντίστοιχη του Αρείου Πάγου⁶. Ενώ οι λοιπές αποφάσεις εντοπίζουν την αιτία της μη αναγνώρισης του ελαφρυντικού σε συγκεκριμένα περιστατικά (λ.χ. φυγοδικία, αδιαφορία για το θύμα, προσπάθεια παραπλάνησης του δικαστηρίου) οι τριάντα τέσσερις αυτές αποφάσεις αποκλείουν την παραδοχή του ελαφρυντικού μόνο εκ του γεγονότος ότι ο κατηγορούμενος τελούσε σε καθεστώς εγκλεισμού. Η συγκεκριμένη δικαστική πρακτική έχει επικριθεί από τη θεωρία (βλ. Α΄ Μέρος) εφόσον αποκλείει την αποδοχή του ελαφρυντικού σε περιπτώσεις που ο δράστης έχει συλληφθεί και προφυλακιστεί ερχόμενη με αυτόν τον τρόπο σε αντίθεση με τη συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας (4 παρ. 1 Συντάγματος). Εξάλλου, η απόλυση υπό όρο (άρθρο 105 επ. Π.Κ.) έχει ως βασική προϋπόθεση την καλή διαγωγή του κατηγορουμένου κατά την έκτιση της ποινής του, γεγονός που φανερώνει ότι ακόμη και στο περιβάλλον της φυλακής μπορεί να (δια)κριθεί ποια συμπεριφορά συνιστά

⁵ Στις είκοσι έξι εξ' αυτών αποτελεί το μοναδικό λόγο απόρριψης ενώ στις υπόλοιπες οκτώ συνδυάζεται με κάποιο άλλο λόγο.

⁶ Είναι χαρακτηριστικό ότι δύο μόνο αποφάσεις έχουν δεχθεί το αντίθετο και μια εξ' αυτών αναιρέθηκε : πρόκειται για τις 1031/2007 Α.Π. και 2048/2003 Α.Π. (αναιρεθείσα).

καλή διαγωγή. Διαπιστώνεται επομένως ότι και η συστηματική ερμηνεία θα μας οδηγούσε σε αντίθετη πρακτική από την τρέχουσα.

Σε δύο αποφάσεις αναφέρεται ότι «η συμπεριφορά του όσο ήταν ελεύθερος ήταν προσχηματική» :

στην πρώτη (όπως προκύπτει από την 624/2006 Α.Π.) θεωρήθηκε ότι η συμπεριφορά του ενώ εκκρεμεί εναντίον του κατηγορία ήταν προσχηματική

στη δεύτερη (όπως προκύπτει από την 484/2007 Α.Π.) η καταβολή του προστίμου που του είχε επιβληθεί έγινε με σκοπό να γίνει επίκληση αυτού του γεγονότος στο δικαστήριο.

Ο Άρειος Πάγος θεωρεί επαρκή και στις δύο αυτές περιπτώσεις την αιτιολογία. Αξίζει να σημειωθεί ότι σχετική απόφαση υπάρχει και όταν η «προσχηματική» συμπεριφορά του δράστη επεδείχθη ήταν όσο ήταν έγκλειστος. Ωστόσο, ερωτήματα εγείρονται τόσο σχετικά με τον τρόπο θεώρησης των δικαστών ως προς το γιατί μια συμπεριφορά καλείται «προσχηματική», όσο και σχετικά με τον τρόπο που τεκμηριώνουν αυτή τους τη θεώρηση.

Η βαρύτητα των πράξεων αποτελεί το λόγο απόρριψης σε μια απόφαση δικαστηρίου ουσίας, αναιρέθηκε ωστόσο, λόγω έλλειψης ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας. Αναφορικά με την προκειμένη αιτιολογία ισχύουν όσα έχουν αναπτυχθεί σε αντίστοιχη περίπτωση που αφορά την ελαφρυντική περίπτωση του προτέρου εντίμου βίου.

Όπως προκύπτει από τρεις αποφάσεις, η συμπεριφορά του στην κοινωνία πρέπει να συνοδεύεται από θετικές ενέργειες ούτως ώστε να θεωρείται «καλή», κάτι το οποίο δεν εκπλήσσει εφόσον η διατύπωση του νόμου, επιτρέπει μια τέτοια ερμηνεία.

Οι υπόλοιποι λόγοι απόρριψης δε χρήζουν, επίσης, ιδιαίτερης ανάλυσης εφόσον αναφέρονται σε πράξεις ή παραλείψεις του δράστη (μη παροχή βοήθειας στο θύμα, φυγοδικία, απόκρουση της κατηγορίας με ψεύδη, αποφυγή ευθυνών) οι οποίες εκ των πραγμάτων, φέρουν αρνητικό πρόσημο.

4. Γενικά Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, οι παράγοντες που επηρεάζουν τη δικαστική κρίση σχετικά με την αναγνώριση των ελαφρυντικών περιστάσεων δεν είναι σε όλες τις περιπτώσεις οι ίδιοι.

Η αόριστη νομική έννοια του «εντίμου» βίου διαφέρει ανάλογα και με το δράστη αλλά και με τη βαρύτητα του εγκλήματος, αν εξαιρεθεί η ανεπιεικής *δικαστική πρακτική* που ακολουθείται από το 2002. Η μη ύπαρξη σταθερών κριτηρίων ωστόσο, δεν προάγει το αίσθημα της ασφάλειας δικαίου.

Ο ρόλος των στερεοτυπικών αντιλήψεων που λαμβάνουν τη μορφή συγκαλυμμένων *προκατάληψεων* (Γεώργας, 1995, σ. 209, Eberhardt & Fiske, 1994, όπως παραπέμπονται από Λαμπρίδη, 2004, σ. 87) είναι κυρίαρχος στην περίπτωση των χρηστών ναρκωτικών ουσιών. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η επικύρωση αυτών των αντιλήψεων από τον Άρειο Πάγο.

Στοιχεία *τιμωρητικότητας* εμφανίζονται τόσο όταν η αιτιολογία απόρριψης αφορά τη βαρύτητα των πράξεων, όσο και στην περίπτωση που τιμωρείται η ύστερη μη έντιμη συμπεριφορά. Ειδικά στην πρώτη περίπτωση έκδηλη είναι η αντίληψη των δικαστών για τον *ανταποδοτικό - εκδικητικό* χαρακτήρα της επιβολής της ποινής. Η σύνδεση με τη βαρύτητα της πράξης δεν υφίσταται στην προκειμένη περίπτωση με τη μορφή της ανάλογης ανταπόδοσης (*εξισοροπητική λειτουργία της ενοχής*) αλλά με μια έντονη αποδοκιμασία προς τον εγκληματία ο οποίος διέπραξε έγκλημα «ιδιάζουσας βαρύτητας». Η παρείσφρηση στοιχείων *ποινικού λαϊκισμού* (Pratt, 2007, σ.σ.2-6) καθώς και η χρησιμοποίηση του δράστη ως μέσον για τον παραδειγματισμό του κοινωνικού συνόλου δε μπορούν να αποκλειστούν. Η *γενικοπροληπτική* λειτουργία της επιμέτρησης εκτός του ότι, όπως αναπτύχθηκε, αντίκειται στο άρθρο 2 παρ.1 του Συντάγματος, οδηγεί στη συγκεκριμένη περίπτωση τους δικαστές να παρακάμψουν απροκάλυπτα την αρχή της νομιμότητας καθώς η αναγνώριση του ελαφρυντικού, (εφόσον αποδειχθεί ότι συντρέχουν τα απαραίτητα στοιχεία) είναι υποχρεωτική σύμφωνα με το άρθρο 84 παρ.1 Π.Κ. Τις αποφάσεις αυτές έχει αναιρέσει ο Άρειος Πάγος, όπως ήταν αναμενόμενο, λόγω έλλειψης ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας.

Η επικινδυνότητα ή η τέλεση των πράξεων κατ' επάγγελμα ως αιτιολογία απόρριψης των ελαφρυντικών φανερώνουν αντιλήψεις των δικαστών που σχετίζονται με την *ειδική πρόληψη* ως σκοπό της επιβολής της ποινής αλλά υπό την έννοια της *εξουδετέρωσης* του δράστη. Με άλλα λόγια, η επιβολή της ποινής στοχεύει εν προκειμένω στο να κρατηθεί ο δράστης για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα εκτός κοινωνικού συνόλου. Εξάλλου, όπως ήδη αναπτύχθηκε, η διαθετική έννοια της επικινδυνότητας έχει αναφορά στο παρόν και δεν ανάγεται κατ' ανάγκη στο παρελθόν όπου τοποθετείται η έννοια του εντίμου βίου. Τις αποφάσεις αυτές των δικαστηρίων της ουσίας επικύρωσε παρόλα αυτά ο Άρειος Πάγος.

Όσον αφορά την ελαφρυντική περίπτωση του 84 παρ. 2 ε διαπιστώθηκε ο σχηματισμός *δικαστικής πρακτικής* η οποία επιβάλλει τη μη αναγνώριση της ελαφρυντικής περίπτωσης όταν ο δράστης κρίνεται προφυλακιστέος, όταν δηλαδή η καλή συμπεριφορά επιδεικνύεται εντός σωφρονιστικού καταστήματος. Η ανεπιεικής αυτή δικαστική πρακτική, η οποία συναντά την αντίθεση μέρους της θεωρίας, επιδοκιμάζεται από την πλευρά του Αρείου Πάγου.

Στην πλειοψηφία τους οι υπόλοιπες αιτιολογίες δεν εμφανίζουν στοιχεία *τιμωρητικότητας*. Εξαίρεση αποτελεί η (και εδώ εμφανιζόμενη) μη αναγνώριση της ελαφρυντικής περίπτωσης λόγω «βαρύτητας της πράξης». Σχετικά αόριστη είναι και η έννοια του «προσχηματικού», καθώς δε διευκρινίζεται ποια στοιχεία οδηγούν το δικαστήριο να την επικαλεστεί.

Στην περίπτωση του ελαφρυντικού των μη ταπεινών αιτίων, η εξαγωγή ασφαλούς συμπεράσματος δεν είναι εφικτή καθώς για όμοια εγκλήματα, η κρίση σχετικά με την αναγνώριση του ελαφρυντικού είναι διαφορετική, γεγονός που αποδίδεται στα πραγματικά περιστατικά και τις συνθήκες υπό τις οποίες διαπράχθηκε το αδίκημα.

Σε μια γενικότερη θεώρηση η δικαστική κρίση για την αναγνώριση των ελαφρυντικών περιστάσεων, άλλοτε εξαρτάται από το διαπραχθέν αδίκημα (βαρύτητα της πράξης), άλλοτε από στοιχεία της προσωπικότητας του δράστη με κυρίαρχο άξονα πάντα τις αντιλήψεις των δικαστών για το σκοπό της επιμέτρησης της ποινής και άλλοτε ανεξάρτητα από όλα τα παραπάνω όταν πρόκειται για σχηματισμό δικαστικής πρακτικής.

Δ) ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η διακριτική ευχέρεια που έχουν οι δικαστές να κρίνουν ελεύθερα, χωρίς κατ' αρχήν να δεσμεύονται από κανόνες οριοθετείται από τις εγγυήσεις που θέτει το σύγχρονο Κράτος Δικαίου. Ο σεβασμός στην αξία του ανθρώπου και το απαραβίαστο της προσωπικής ελευθερίας του ατόμου καθιστούν την ανάγκη για αιτιολόγηση των αποφάσεων των ποινικών δικαστηρίων στοιχείο ζωτικής σημασίας για την εύρυθμη λειτουργία του ποινικο-κατασταλτικού συστήματος και την εμπέδωση του αισθήματος ασφάλειας δικαίου. Η αιτιολόγηση των αποφάσεων λειτουργεί τόσο ως θεσμική συνθήκη ελέγχου των δικαστικών κρίσεων όσο και ως αντικείμενο έρευνας από την επιστήμη της εγκληματολογίας. Η δυνατότητα κριτικής εξέτασης του ποινικού συστήματος γίνεται εφικτή μέσω της διεξαγωγής σχετικών ερευνών. Προς την επίτευξη του παραπάνω στόχου κινείται και η προκείμενη έρευνα, αναζητώντας τους παράγοντες διαμόρφωσης της δικαστικής κρίσης μέσα από την εξέταση της διαμόρφωσης του περιεχομένου των ελαφρυντικών περιστάσεων. Η διερεύνηση του τρόπου δράσης των φορέων της απονομής της δικαιοσύνης αποτελεί ένα μέσο τόσο πρόσφορο όσο και ελκυστικό για την προσέγγιση της ποινικής πραγματικότητας.

Ε) ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ancel M., *Η Νέα Κοινωνική Αμυνα*, Μπρ. Η. Σαγκουνίδου-Δασκαλάκη, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995.
- Crawford A., *Crime Prevention and Community Safety. Politics, Policies and Practices*, London – New York, Longman, 1998
- Duff R. A., Garland D., *A Reader on Punishment*, New York, Oxford University Press, 1998
- Garland D., *Punishment and Modern Society. A Study in Social Theory*, Oxford, Clarendon Press, 1991
- Garland D., *The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society*, Oxford University Press, 2001
- Golash D., *The Case Against Punishment. Retribution, Crime Prevention and the Law*, New York – London, New York University Press, 2005
- Herpin N., *L' Application de la loi, deux poids, deux mesures*, Paris, Editions du Seuil, 1977
- Hudson B. A., *Understanding Justice. An Introduction to Ideas, Perspectives and Controversies in Modern Penal Theory*, Buckingham – Philadelphia, Open University Press, 1996
- Matthews R., λήμμα «punitiveness», στο : E. McLaughlin & J. Mancié (Eds), *The Sage Dictionary of Criminology*, 2nd Edition, Sage Publications, 2006
- Norrie A. W., *Law, Ideology and Punishment*, Dordrecht – Boston – London, Kluwer Academic Publishers, 1991
- Orland L., *Justice, Punishment, Treatment. The Correctional Process*, New York, The Free Press, 1973
- Pratt J., *Penal Populism*, London – New York, Routledge, 2007
- Brown M., « Liberal Exclusions and the New Punitiveness », στο : Pratt J., Brown D., Brown Mark, Hallsworth S., Morrison W., *The New Punitiveness*, Cullompton, Willan Publishing, 2005, σ.σ. 272-289

- Feely M.M., Simon J., « The New Penology : Notes on the Emerging Strategy of Corrections and its Implications », στο : Melossi D., *The Sociology of Punishment. Socio – Structural Perspectives*, Aldersot, Dartmouth, 1998, σ.σ. 449-482
- Hudson B., « Punishment, Rights and Difference : Defending Justice in the Risk Society », στο : Stenson K., Sullivan R.R., *Crime, Risk and Justice. The Politics of Crime Control in Liberal Democracies*, Cullompton, Willan Publishing, 2001, σ.σ. 144-170
- Mackie M.D., Hamilton D.L., Susskind J., Rosselli F., « Social Psychological Foundations of Stereotype Formation », στο : MacRae C.N., Stangor C., Hewstone M., *Stereotypes and Stereotyping*, London, The Guilford Press, 1996, σ.σ. 41-78
- Wacquant L., « The Great Penal Leap Backward : Incarceration in America from Nixon to Clinton », στο : Pratt J., Brown D., Brown Mark, Hallsworth S., Morrison W., *The New Punitiveness*, Cullompton, Willan Publishing, 2005, σ.σ. 3-26

2. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξιάδης Σ., *Ευρωπαϊκή Αντεγκληματική Πολιτική. Κείμενα Αντεγκληματικής Πολιτικής*, Ε΄ Έκδοση, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2006
- Ανδρουλάκης Ν., *Αιτιολογία και Ανααιρετικός Έλεγχος ως Συστατικά της Ποινικής Απόδειξης*, Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας, 1998
- Ανδρουλάκης Ν., *Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης*, Έκδοση Β΄, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1994
- Ανδρουλάκης Ι., *Κριτήρια της Δίκαιης Ποινικής Δίκης κατά το Άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α.*, Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας, 2000
- Ανδρουλάκης Ν., *Ποινικόν Δίκαιον. Γενικόν Μέρος. Τόμος Α΄. Τα Θεμέλια*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1985
- Γεώργας Δ., *Κοινωνική Ψυχολογία*, Τόμος Α΄, Έκδοση Δ΄, Αθήνα, χ.ό., 1995
- Γιαννίδης Ι., *Η Αιτιολόγηση των Αποφάσεων των Ποινικών Δικαστηρίων. Τα Θεωρητικά Θεμέλια*, Τεύχος Α΄, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1989
- Δαλακούρας Θ., *Ποινική Δικονομία*, Τόμος Α΄, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003
- Δασκαλάκης Η., *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης. Παραδόσεις*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1985
- Ζαραφωνίτου Χ., *Τιμωρητικότητα. Σύγχρονες Τάσεις, Διαστάσεις και Εγκληματολογικοί Προβληματισμοί*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- Ζησιάδης Ι., *Ποινικόν Δίκαιον. Γενικόν Μέρος, Τόμος Β΄*, Θεσσαλονίκη – Αθήνα, Αφοι Π. Σάκκουλα, 1971
- Καρράς Α., *Επίτομη Ερμηνεία του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005
- Καρράς Α., *Μαθήματα Ποινικού Δικονομικού Δικαίου*, τ. Β΄, Αθήναι, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1983
- Καρράς Α., *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο*, Β΄ Έκδοση, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1998

- Κατσαντώνης Α., *Ποινικόν Δίκαιον. Γενικόν Μέρος. Η Διδασκαλία περί Ποινής και Μέτρων Ασφαλείας*, Αθήναι, Φ. Τσιρώνης (τυπογρ.), 1978
- Κουράκης Ν., *Θεωρία της Ποινής. Μια Εισαγωγή*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλας, 2008
- Κουράκης Ν., *Ποινική Καταστολή, Έκδοση Δ΄*, Αθήνα - Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005
- Λαμπρίδης Ε., *Στερεότυπο, Προκατάληψη, Κοινωνική Ταυτότητα. Μελετώντας τις Δυναμικές της Κοινωνικής Αναπαράστασης για τους Τσιγγάνους*, Αθήνα, Gutenberg, 2004
- Μαργαρίτης Μ., *Ποινικός Κώδικας. Ερμηνεία - Εφαρμογή, Έκδοση Β΄*, Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας, 2009
- Μαργαρίτης Λ., Παρασκευόπουλος Ν., *Ποινολογία. Άρθρα 50-133 Π.Κ., Έκδοση Ζ΄*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας Α.Ε., 2005
- Μανωλεδάκης Ι., *Γενική Θεωρία του Ποινικού Δικαίου*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 1976-1979
- Παπαδαμάκης Α., *Ποινική Δικονομία. Η Δομή της Ποινικής Δίκης*, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2002
- Παπαθεοδώρου Θ., *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική. Συγκριτική Προσέγγιση*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002
- Παπαστάμου Σ., *Εγχειρίδιο Κοινωνικής Ψυχολογίας, Έκδοση Δ΄*, Αθήνα, Οδυσσέας, 1989
- Παρασκευόπουλος Ν., *Φρόνημα και Καταλογισμός στο Ποινικό Δίκαιο*, Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1987
- Σπινέλλη Κ., *Η Γενική Πρόληψη των Εγκλημάτων. Θεωρητική και Εμπειρική Διερεύνηση Μορφών Κοινωνικού Ελέγχου*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1982
- Φαρσεδάκης Ι., *Η Εγκληματολογική Σκέψη από την Αρχαιότητα ως τις Μέρες μας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1990
- Χαραλαμπάκης Α., Γιαννίδης Ι., *Ποινικός Κώδικας και Νομολογία*, Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας, 2009
- Χρυσόγονος Κ.Χ., *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2002
- Χωραφάς Ν., *Ποινικόν Δίκαιον*, Αθήναι, Αφοι Π. Σάκκουλα, 1978

- Ανδρουλάκης Ν., « Το Δίκαιο της Επιμέτρησης της Ποινής », στα : *Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου*, Αθήνα, Αφοι Π. Σάκκουλα, 1987, σ.σ. 7-23
- Αργυρόπουλος Χ., « Η Ιστορική Εξέλιξη της Ε.Σ.Δ.Α. στην Ελλάδα », στο : Τρίτο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, *Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. 50 Χρόνια Εφαρμογής*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2004, σ.σ. 43-53
- Δημητράτος Ν., « Νομικοί Κανόνες Αποδείξεως και Ελεύθερη Εκτίμηση των Αποδείξεων. Ηθική Απόδειξη. Μια Δογματική, Ιστορική Απόδειξη », στο : Κοτσαλής Λ., Κιούπης Δ. (εκδ. επιμ.), *Ιστορία Ποινικού Δικαίου και Ποινικών Θεσμών*, Σειρά Ποινικά, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σ.σ. 489-497
- Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., « Οι Ελαφρυντικές Περιστάσεις – Άρθρο 84 », στο : Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., Μπιτζιλέκης Ν., Συμεωνίδου - Καστανίδου Ε. (επιμ.), *Δίκαιο των Ποινικών Κυρώσεων*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σ.σ. 149-162
- Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., « Οι Σκοποί της Ποινής και η Επίδρασή τους στην Επιμέτρηση », στο : Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., Μπιτζιλέκης Ν., Συμεωνίδου - Καστανίδου Ε. (επιμ.) *Δίκαιο των Ποινικών Κυρώσεων*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σ.σ. 294-299
- Καρράς Α., « Πρόλογος », στο : *Η Ποινική Δίκαιη Δίκη στη Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά την Τριετία 2002-2004*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σ.σ. 5-6
- Κοτσαλής Λ., « Εισαγωγή : Κράτος Δικαίου και Ποινικό Δίκαιο », στο : Κοτσαλής Λ., Τριανταφύλλου Γ.(εκδ. επιμ.), *Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ποινικό Δίκαιο*, Σειρά Ποινικά Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σ.σ. 1-11
- Κουράκης Ν., « Ερμηνεία του Άρθρου 84 Π.Κ. », στο : Ζημιανίτης Δ. (επιμ.), *Ποινικός Κώδικας, Σχόλια – Νομολογία, Άρθρα 1-126*, Τόμος Α΄, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2000-2006, σ.σ. 575-607
- Κωστάρας Α., « Πόσο Ηθική είναι Σήμερα η Απόδειξη στην Ποινική Δίκη », στο : Καρράς Α., Κουράκης Ν., Μυλωνόπουλος Χ., Κοταλής

- Λ., Γιαννίδης Ι. (επιμ.), *Τιμητικός Τόμος για Ανδρουλάκη*, Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2003, σ.σ. 981-1012
- Μαθθίας Σ., « Η Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρώπη », στο : Κοτσαλής Λ., Τριανταφύλλου Γ. (εκδ. επιμ.), *Ανθρώπινα Δικαιώματα και Ποινικό Δίκαιο*, Σειρά Ποινικά Αθήνα – Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σ.σ. 41-48
 - Μπάκας Χ., « Ελαφρυντικές Περιστάσεις του Άρθρου 84 Π.Κ. και επιμέτρηση της Ποινής », στα : *Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου*, Αθήνα, Αφοι Π. Σάκκουλα, 1987, σ.σ. 95-114
 - Μπιτζιλέκης Ν., « Οι Περί Ποινής Θεωρίες », στο : Καϊάφα – Γκμπάντι Μ., Μπιτζιλέκης Ν., Συμεωνίδου - Καστανίδου Ε. (επιμ.), *Δίκαιο των Ποινικών Κυρώσεων*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σ.σ. 5-18
 - Σταμάτης Κ., « Ερμηνεία του Άρθρου 84 Π.Κ. », στο : Σπινέλλης Δ. (επιμ.), *Συστηματική Ερμηνεία Π.Κ. Άρθρα 1-133*, Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας, 1993, σ.σ. 1110-1120
 - Σταμάτης Κ., « Η Έννοια και η Λειτουργία των Αυτοτελών Ισχυρισμών στην Ποινική Δίκη. Συμπεράσματα εφαρμογής 25 χρόνων », στο : *Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας*, Τόμος Β΄, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας 1986, σ.σ. 71-101
 - Ψαρούδα - Μπενάκη Α., « Η Επιμέτρηση της Ποινής κατά το Άρθρο 79 Π.Κ. και οι Σκοποί της Ποινής », στο : *Μνήμη Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας*, Τόμος Α΄, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας 1986, σ.σ. 229-250

3. ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Hassemer W., *Γενική Πρόληψη και επιμέτρηση της Ποινής*, Απόδοση Καρκαμπάση Π., Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΚΘ΄, 1979, σ.σ. 402-425
- Landreville P., *Από την Κοινωνική Ένταξη στη Διαχείριση των Κινδύνων. Οι Πολιτικές και οι Πρακτικές στο Κεφάλαιο των Ποινών*, μτφρ. Αντ. Μαγγανάς, Ποινική Δικαιοσύνη, Τεύχος 12, 2005, σ.σ. 1461-1468
- Αναγνωστόπουλος Η., *Παρατηρήσεις σε ΕφΑθ308/1989*, Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΜΑ΄, 1991, σ.σ. 1191-1192
- Γαρδίκας Κ., *Η μετένοια των εγκληματιών*, Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΚΔ΄, 1974, σ.σ. 85-92
- Κιούπης Δ., *Αναζητώντας το Σκοπό της Ποινής*, Υπεράσπιση, Τ.4, 1999, σ.σ. 1338-1356
- Μπενάκη – Ψαρούδα Α., *Η Φύσις των Ελαφρυντικών Περιστάσεων και ο Χρόνος Προτάσεως αυτών επ’Ακροατηρίω*, Ποινικά Χρονικά, Τόμος Κ΄, 1970, σ.σ. 146-151
- Μυλωνόπουλος Χ., *Διαθετικές Έννοιες και Ποινικό Δίκαιο*, Υπεράσπιση, Τόμος Γ΄, 1993, σ.σ. 243-265
- Παναγιωτόπουλος Ν., *Το Ελαφρυντικό της Καλής Συμπεριφοράς στη Φυλακή*, Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΝΔ΄, Τεύχος 10, 2004, σ.σ. 959-960
- Παπαδαμάκης Α., *Ζητήματα Μεταχείρισης των Ελαφρυντικών Περιστάσεων*, Υπεράσπιση, 1997, σ.σ. 159-161
- Σπινέλλη Κ., *Εκφοβισμός : Μύθος ή Πραγματικότητα*, Ποινικά Χρονικά, Τόμος ΚΘ΄, 1979, σ.σ. 321-336